

Наукові здобутки студентів Інституту людини. Спецвипуск. Магістерські дослідження

Тематичний огляд та анотації
магістерських робіт за другим
(магістерським) рівнем вищої освіти
2020 р.

УДК 001:891 378

ББК 72я46

М12

Рекомендовано до публікації:

Кафедрою практичної психології (протокол №12 від 24.12.2019 р.) – спеціальність «Психологія», освітня програма «Практична психологія»;

Кафедрою психології особистості та соціальних практик психології (протокол №13 від 23.12.2019 р.) – спеціальність «Психологія», освітня програма «Екстремальна та кризова психологія»;

Кафедрою соціальної педагогіки та соціальної роботи (протокол №17 від 23.12.2019 р.) спеціальності «Соціальна робота», освітні програми «Соціальна робота», «Соціальна педагогіка», «Моніторинг і оцінка освітніх програм»;

Кафедрою спеціальної та інклюзивної освіти (протокол №19 від 18.12.2019 р.) – спеціальність «Спеціальна освіта», освітня програма «Логопедія».

Магістерські дослідження. Тематичний огляд та анотації магістерських робіт за другим (магістерським) рівнем вищої освіти 2020р. / Наукові здобутки студентів Інституту людини : ел. зб. наук. пр. студентів. – 2020. – Спецвипуск. – 96 с.

Редакційна колегія збірника наукових праць «Наукові здобутки студентів Інституту людини» не завжди поділяє позицію авторів.

Автори, їх наукові керівники та кафедри несуть повну відповідальність за опублікований матеріал.

ЗМІСТ

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «ПСИХОЛОГІЯ» ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

<i>Богдан-Корецька В.Б.</i>	Взаємозв'язок емоційного інтелекту та креативності підприємців
<i>Ельканов Д.К.</i>	Співвідношення індивідуально-психологічних особливостей особистості зі змістовим наповненням сновидінь
<i>Кириченко О.О.</i>	Взаємозв'язок індивідуальних особливостей та музичних уподобань особистості
<i>Киященко М.М.</i>	Психологічні особливості креативності у молоді
<i>Клочко А.Р.</i>	Дисгармонійні дитячо-батьківські стосунки як фактор віктимізації підлітків
<i>Мовчан О.А.</i>	Ціннісні орієнтації старшокласників у виборі майбутньої професії
<i>Моруга В.А.</i>	Криза ідентичності підлітків: психолінгвістичні особливості самонаративу
<i>Овдієнко А.І.</i>	Соціально-психологічні бар'єри Встановлення інтимних стосунків в юнацькому віці
<i>Солнцев С.</i>	Психологічні особливості прояву депресії у студентської молоді
<i>Суткова В.</i>	Індивідуально-психологічні передумови страху у дітей дошкільного віку в ситуації свята
<i>Повєткіна А.</i>	Особливості поведінки підлітків у конфліктних ситуаціях, залежно від їх темпераменту
<i>Табенкова В.</i>	Вплив сімейних настанов на емоційний розвиток дітей молодшого шкільного віку

**СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «ПСИХОЛОГІЯ»
ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «ЕКСТРЕМАЛЬНА ТА КРИЗОВА
ПСИХОЛОГІЯ»**

<i>Гамаліна К.А.</i>	Психологічна готовність особистості до безпечної поведінки в ситуації терористичної загрози
<i>Догарь О.Р.</i>	Корекція структури життєвої позиції жінок в період кризи середнього віку
<i>Жук Н.С.</i>	Духовна культура особистості як чинник подолання життєвих криз
<i>Михайловська О.С.</i>	Академічна прокрастинація студентів в кризі професійного навчання
<i>Наместнік В.С.</i>	Підліткове насилля як соціально-психологічний феномен
<i>Олійник А.В.</i>	Професійне вигорання особистості як чинник професійної кризи
<i>Охрімів В.О.</i>	Психосоматичні ресурси особистості з захворюванням серцево-судинної системи
<i>Паренко А.Ю.</i>	Актуалізація ресурсів життєздатності внутрішньо переміщених осіб
<i>Селезньова І.О.</i>	Фасилітація як засіб вирішення конфліктних ситуацій в студентському середовищі
<i>Справцева К.С.</i>	Газлайтинг як форма психологічного насильства над жінками
<i>Шинкарьова Л.В.</i>	Особистісні ресурси дружин учасників бойових дій у подоланні складних життєвих ситуацій

**СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»
ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА»**

<i>В'яла А.А.</i>	Формування здорового способу життя дітей молодшого шкільного віку в закладах загальної середньої освіти
<i>Залуцький І.І.</i>	Соціально-педагогічна робота з батьками, які виховують дітей з інвалідністю
<i>Кучеренко О.В.</i>	Соціально-педагогічна профілактика булінгу серед підлітків в закладах середньої освіти
<i>Левченко Д.А.</i>	Соціально педагогічна профілактика сексуального насильства щодо дітей
<i>Ничипорчук І.С.</i>	Соціально-педагогічна профілактика жорстокого поводження щодо дітей у сім'ї
<i>Смола О.В.</i>	Профілактика агресивної поведінки дітей із ментальними порушеннями в умовах закладу дошкільної освіти
<i>Ципіна О.О.</i>	Соціально-педагогічна профілактика кібербулінгу серед підлітків
<i>Юдик К.О.</i>	Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки підлітків у закладах загальної середньої освіти

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА» ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»

<i>Григор'єва А.С.</i>	Соціальна профілактика вживання психоактивних речовин у підлітковому віці
<i>Демянцева А.В.</i>	Соціальна робота з дитиною, якій надається послуга сімейного патронату
<i>Ельканов Д.К.</i>	Профілактика булінгу у вихованців соціального центру «Укріплення сімей»
<i>Климчук Я.М.</i>	Технології соціальної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства
<i>Кондратюк К.Д.</i>	Соціальна профілактика домашнього насильства стосовно дітей дошкільного віку
<i>Конопацька Ю.В.</i>	Соціальна профілактика повторної злочинності підлітків, які перебувають у конфлікті з законом
<i>Кузьмич Т.В.</i>	Соціальна адаптація внутрішньо переміщених сімей з дітьми
<i>Огороднік А.Р.</i>	Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб у діяльності недержавних організацій

**СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»
ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНКА
СОЦІАЛЬНИХ ПРОГРАМ»**

- Гаврилюк К.О.* Оцінювання якості соціального супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, в умовах районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді
- Захарчук Є.А.* Оцінювання проблем і потреб дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, в умовах санаторної школи-інтернату
- Зінченко А.С.* Оцінювання проблем і потреб батьків дітей із психофізичними особливостями в закладах дошкільної освіти
- Павлик О.В.* Моніторинг і оцінювання послуги патронату над дитиною
- Смей Д.Б.* Оцінювання впливу послуги соціальної адаптації на якість життя батьків ВІЛ-інфікованих дітей
- Червінська А.І.* Оцінка проблем і потреб отримувачів послуг психологічної служби в закладі загальної середньої освіти
- Шипелик Л.І.* Оцінювання сталості результатів проекту протидії сексуальному насильству над дітьми

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА» ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «ЛОГОПЕДІЯ»

- Бабак А.Ю.* Активізація мовленнєвої діяльності учнів початкової школи з особливими освітніми потребами засобами настільних ігор
- Бадардінова Д.Г.* Адаптування навчальних завдань з української мови для учнів 2 класу з особливими освітніми потребами
- Баранович К.Р.* Передумови формування навичок читання у старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення
- Варваріна Ю.Т.* Формування граматичної складової мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення
- Вербіцька І.І.* Активізація мовленнєвої діяльності у дітей з розладами аутистичного спектра засобами логоритміки
- Демчук Д.Ю.* Інноваційні підходи до формування навичок переказу у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення
- Капуста К.А.* Формування емоційної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення
- Кулебякіна Н.В.* Сенсомоторна інтеграція як передумова розвитку мовлення у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення
- Махлун В.О.* Формування зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення засобами альтернативної комунікації
- Мельніченко А.В.* Особливості мнестичних процесів у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення
- Насташкіна К.О.* Формування психоморних навичок у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення засобами арт-педагогіки
- Нізовська Ю.Ю.* Розвиток полімодального сприймання у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення
- Нікітіна Я.Д.* Нейропсихологічні чинники розвитку мовленнєвої діяльності у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення
- Павлюта А.О.* Особливості наочно-образного мислення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення засобами альтернативної комунікації
- Паталаха А.С.* Професійна самопрезентація майбутніх вчителів-логопедів
- Прокоп Є.В.* Розвиток комунікативного потенціалу студентів з інвалідністю в умовах студентського самоврядування в закладах вищої освіти
- Распоїна А.С.* Формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення
- Сивак А.В.* Формування навичок письма дітей молодшого шкільного віку із порушеннями мовлення засобами інформаційно-комунікативних технологій
- Солодовник А.М.* Професійна взаємодія фахівців психолого-педагогічного супроводу

- дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення
- Харченко Л.В.* Особливості самооцінки у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення
- Чечель О.С.* Розвиток емоційної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення в умовах інклюзивного освітнього середовища
- Шевченко К.Д.* Педагогічний контент інтернет-сайту для вчителів-логопедів
- Шегера О.В.* Формування кінетичного артикуляційного праксису у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «ПСИХОЛОГІЯ» ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

Богдан-Корецька Валерія Борисівна

Науковий керівник:

Старинська Наталія Володимирівна
кандидат психологічних наук

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА КРЕАТИВНОСТІ ПІДПРИЄМЦІВ

Актуальність дослідження. Сучасний бізнес розвивається в умовах постійних змін, що характеризуються нестійкістю, невизначеністю, складністю та неясністю (так званий VUCA-світ), що, в свою чергу, висуває нові вимоги до керівників та співробітників бізнес-структур в частині формування нового управлінського мислення та прийняття рішень. До них відносять, з одного боку, навички особистості щодо конструктивного, нестандартного мислення, генерування ідей, креативного вирішення управлінських проблем. З іншого боку, емоціогенний характер підприємницької діяльності, викликаний стресогенністю, високим рівнем відповідальності, інтенсивними міжособистісними відношеннями потребує ефективної емоційно-рольової регуляції та необхідності прояву підприємцями якостей, що співвідносяться з емоційними компонентами (емоційна стриманість, емоційна рівноваженість, емпатія, спроможність управляти власними емоціями).

Як бачимо, на сьогодні, емоційний інтелект та креативність стають ключовими навичками у бізнес-середовищі, що сприяють побудові підприємцями успішної взаємодії з оточуючими та ефективного виконання бізнес-задач.

Вивченням емоційного інтелекту займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені: І. Андрєєва, Р. Бар-Он, Т. Березовська, Г. Березюк, Р. Бояцис, Х. Гарднер, Д. Гоулмен, М. Зайндер, А. Карпов, Д. Люсін, Дж. Майєр, М. Манойлова, Д. Меттьюс, Е. Носенко, У. Пейн, А. Петровська, Р. Робертс, О. Савенков, П. Саловой, О. Тихомиров, Д. Ушаков, О. Філатова, А. Чоботарь.

Креативність досліджувалася у працях: Г. Альтшуллера, Ф. Баррона, Д. Богоявленської, М. Воллаха, Дж. Гілфорда, Н. Когана, І. Колошина, Г. Кнеллера, Т. Любарта, О. Матюшкіна, А. Маслоу, С. Медніка, Є. Подгузової, Я. Пономарьова, Дж. Рензуллі, К. Роджерса, Дж. Росмана, К. Спірмена, С. Степанова, Р. Стернберга, Ж. Тейлора, Т. Тихомирової, Т. Торренса, Г. Уоллеса, Д. Ушакова, М. Чиксентмігая.

Дослідження взаємозв'язку емоційного інтелекту та креативності проводили вітчизняні та зарубіжні вчені: О. Арестова, О. Є. Павлова, J. Averill, T. Amabile, Z. Ivcevic, M. Hansenne, T. Lubart, J. Mayer, J. Noorafshan, M. Sanchez-Ruiz.

Вивчення досліджень емоційного інтелекту та креативності свідчить про неоднозначність трактувань даних конструктивів представниками різних концепцій. Аналіз даних за темою дослідження дає можливість зробити висновок про те, що на сьогодні проблема взаємозв'язку між емоційним інтелектом та креативністю, а також питання оцінки рівня емоційного інтелекту та креативності підприємців недостатньо досліджені.

Таким чином, актуальність даної проблеми визначається як тенденціями розвитку наукового пізнання, так і існуючими в наш час потребами у розвитку емоційного інтелекту та креативності з боку підприємців.

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити взаємозв'язок емоційного інтелекту та креативності підприємців; розробити психокорекційну програму розвитку емоційного інтелекту та креативності для підприємців.

Відповідно до мети визначено *завдання*:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до вивчення конструктів емоційного інтелекту та креативності.
2. Визначити рівень емоційного інтелекту та креативності підприємців.
3. Дослідити взаємозв'язок між емоційним інтелектом та креативністю підприємців.
4. Провести порівняльний аналіз рівня емоційного інтелекту та креативності у різних категорій підприємців.
5. Розробити психокорекційну програму розвитку емоційного інтелекту та креативності для підприємців.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: застосування комплексу теоретичних та емпіричних методів і конкретних методик: спостереження, бесіда, анкетування; фокус-група; психодіагностичні методики вивчення емоційного інтелекту: «Опитувальник емоційного інтелекту «ЕмІн» (Д. Люсін); «Методика діагностики емоційного інтелекту» (Н. Холл); психодіагностичні методики вивчення креативності: «Діагностика особистісної креативності» (Є. Тунік); «Опитувальник креативності Рензуллі»; методи кореляційного та регресійного аналізу. Розробка психокорекційної програми розвитку емоційного інтелекту та креативності для підприємців.

Ключові слова: емоції, емоційний інтелект, креативність, особистість, підприємці.

Ельканов Данило Курманович

Науковий керівник:

Гафіатуліна Анна Вікторівна,
кандидат психологічних наук

СПІВІДНОШЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ЗІ ЗМІСТОВИМ НАПОВНЕННЯМ СНОВИДІНЬ

Актуальність дослідження. Сон є невід'ємною частиною буття людини, на який в середньому кожний житель планети витрачає третину власного часу. З давніх часів сон та сновидіння впливали на міфологічне мислення наших предків, їх культуру, традиції, побут та обряди. В умовах сьогодення сновидіння більше не сприймається як містичний феномен. В наш час, коли наука володіє технологією ЕЕГ, МРТ, нейровізуалізації, а також результатами відкриття NREM та REM фаз сну, науковці, як ніколи раніше, близько підійшли до можливості розуміння феномену сну та сновидінь. Проте більшість досліджень спрямовані на вивчення фізіології сну; останнім часом збільшились також нейропсихологічні дослідження. У психологічній області сновидіння здебільшого сприймають як «рентген-знімок несвідомого» та використовують у суто практичній діяльності (методом інтерпретації залежно від психотерапевтичної парадигми). Існують навіть окремі види психотерапії цілком побудовані на роботі зі сновидіннями (Г. Адлер, К. Юнг, Л. Шепперд, С. Hill, А. Shafion, W. Stekel).

На пост-радянських теренах в галузі досліджень сновидінь можна виділити роботи В. Касаткіна і В. Ротенберга. В. Касаткіним протягом більш ніж 30 років був досліджений величезний обсяг записів сновидінь. Фокус дослідницького інтересу В. Ротенберга зосереджений на пошуковій активності мозку в стані сну, її впливу на характер сну та зв'язку з психопатологією й трудовою діяльністю. Загалом, особливістю вітчизняної школи є спрямованість на вивчення стану сну, а не змісту сновидінь як таких.

Зарубіжні наукові праці, що присвячені дослідженням сновидінь, об'ємніші. Є цілий ряд робіт, які досліджують маніфестні сновидіння (С. Hall, R. Van de Castle; А. Krohn, М. Mauman). У той же час, дослідження зв'язку параметрів сновидіння та виду психопатології

не виявили прямих кореляцій між психіатричними діагнозами й особливостями сновидінь (С. Brenneis, O. Kant, D. Noble), але емпіричні спостереження показують, що сновидіння хворих на шизофренію (G. Richardson, R. Moore), наприклад, частіше містять нереальні персонажі і мотиви, ніж сновидіння пацієнтів з невротичними розладами.

Як видно, наявні дані в цій області не відповідають сучасним потребам науки і практики, а наука сну залишається і досі загадковою територією. Науково-психологічних розвідок означеної проблематики вкрай мало. Зокрема, майже не вивченою є тема взаємозв'язку індивідуально-психологічних особливостей людини та змістового наповнення сновидінь. Дослідження даного напрямку є безсумнівно актуальними та мають неабияку значущість для психологічної науки.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й експериментально виявити співвідношення індивідуально-психологічних особливостей особистості зі змістовим наповненням сновидінь.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз феномену сновидінь як складного міждисциплінарного явища, виокремити напрямки сучасних досліджень та окремі характеристики прояву сновидінь.
2. Виявити особливості прояву змістового наповнення (сюжету, характеру) сновидінь особистості.
3. Емпірично дослідити індивідуально-психологічні особливості особистості.
4. Встановити співвідношення індивідуально-психологічних особливостей особистості зі змістовим наповненням сновидінь.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз наукових джерел з дослідження феномену сну та сновидінь; розробка авторської анкети для діагностики змістових характеристик сновидінь. Для реалізації емпіричного рівня дослідження підібрано інструментарій – Я-структурний тест Аммона, опитувальник СМІЛ, Госпітальну шкалу тривоги та депресії, що дозволяють виявити прояви тривожності, депресії, агресії, нарцисизму, провести їх кількісний та якісний аналіз.

Ключові слова: сон, сновидіння, фаза сну, зміст сновидіння, маніфестація, індивідуально-психологічні особливості особистості.

Кириченко Олексій Олександрович

Науковий керівник:

Циганчук Тетяна Володимирівна,
кандидат психологічних наук

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА МУЗИЧНИХ УПОДОБАНЬ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність дослідження. Протягом усієї історії людства музика відіграла важливу соціокультурну та експресивну роль. Вона супроводжувала усі значимі для людей події, проникала в усі сфери життя та була віддзеркаленням побуту, культури, традицій та основних соціальних тенденцій. Довгий шлях розвитку від первісних трансових ритмічних малюнків до сучасної електронної музики супроводжувався утворенням великої кількості різноманітних музичних течій та їх комбінацій. Особливо активно зароджувалися нові жанри в кінці ХХ ст. та на початку ХХІ ст.

Незважаючи на велику значимість музики в соціокультурному середовищі, використання її у психологічній роботі, у методах арт-терапії та релаксаційних вправах, більшість наукових досліджень цієї галузі були сконцентровані або на фізичних аспектах

сприйняття звуку, або на феномені музичної обдарованості (В. Бехтерев, І. Догель, І. Тарханов).

Значний внесок у розвиток психології музики зробили такі вчені, як О. Абрахам, Г. Гельмгольц, М. Майер, Е. Мах, В. Штумпф. Серед вітчизняних дослідників можна виділити таких, як Б. Асаф'єв, С. Беляєва-Екземплярська, М. Блінова, Л. Бочкарьова, А. Володин, Н. Гарбузов, Л. Мазель, В. Медушевская, Е. Мальцева, Е. Назайкінський, Ю. Рагс, Т. Тарасов, Б. Теплов, Ю. Тюлін, Б. Яворський. Основним результатом досліджень стало положення про те, що музика впливає на функціональний стан організму, біоритми, серцево-судинну, дихальну і нервову системи. При цьому, частота дихальних рухів і серцебиття залежить від висоти, сили, тембру музичного твору, характеру музики і поєднання його з певним темпом. Було визначено, як певна мелодія впливає на емоційний стан. За допомогою приємної, повільної мелодії можна знизити рівень стресу, поліпшити психічний і фізичний стан особистості. Гучна, динамічна, ритмічна музика підвищує артеріальний тиск; приглушена знижує, заспокоює.

Останнім часом стало актуальним використання музикотерапії в психологічній практиці. Пропонується процес коригування психоемоційного стану людини здійснювати за такими етапами: 1) підбір твору, що відповідає психоемоційному стану людини в даний момент; 2) поступова зміна характеру музики відповідно до бажаної зміни в настрої людини; 3) закріплення бажаного психоемоційного стану (В. Бехтерев).

У сучасній літературі існують класифікації музичних жанрів, їх описи та особливості. Музичний стиль визначається як сукупність всіх елементів, засобів вираження, прийомів, що втілює певний ідейний напрям в музиці. Наприклад, класична музика визначається, по-перше, як музика минулого, що витримала випробування часом і має свою аудиторію в сучасній епосі; по-друге, з точки зору історії, класичною музикою є західна музика середини XVIII - початку XIX століття; по-третє, класичною також вважається «академічна» музика, яка створюється за канонами європейської музики XVII-XIX століть, успадковує жанри цієї епохи (наприклад, це симфонія, опера, соната).

Однак, проблема кореляції певних індивідуальних особливостей та музичних уподобань особистості є мало дослідженою, значимою і викликає інтерес як у науковців, так і у практиків-психологів.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й експериментально дослідити зв'язок між індивідуальними особливостями та вибором певного жанру музики.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз проблеми співвідношення психологічних особливостей особистості з її схильністю до вибору музики певного жанру.
2. Емпірично дослідити особливості зв'язків індивідуальних характеристик та музичних уподобань особистості.
3. Проаналізувати варіанти прикладного використання отриманих результатів.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: ряд послідовних дій, які відповідають завданням дослідження. На першому етапі проводиться організація та планування дослідження, теоретичний аналіз наукових робіт у галузі психології музики. Для реалізації емпіричного рівня дослідження підібрано інструментарій, що дозволяє виявити зв'язки індивідуальних характеристик та музичних уподобань особистості; планується провести кількісний, якісний аналіз та інтерпретацію отриманих даних.

Ключові слова: індивідуально-психологічні характеристики, музика, уподобання, жанр.

Киященко Марія Миколаївна

Науковий керівник:

Музиченко Ірина Вікторівна,
кандидат психологічних наук

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КРЕАТИВНОСТІ У МОЛОДІ

Актуальність дослідження. Уперше поняття «креативність» було використано у 20-х роках ХХ ст, а у контексті психологічного знання термін набув значення лише у 50-х роках ХХ ст. У наш час тема продовжує активно досліджуватись, але досі залишається маловивченою сферою психології, особливо в Україні. Явище креативності є важко досліджуваним, тому дана тема не втрачає своєї актуальності. Молодь проявляє креативність у різних сферах життя: професійній, навчальній, особистій тощо. Для молодої людини особливо важливо досягати успіхів, тому що продовжується формування уявлень про свою роль і свої можливості у житті, відбувається становлення дорослої особистості. Креативність виступає одним з факторів, що впливає на зазначені процеси.

Обізнаність щодо особливостей креативності допоможе молоді зрозуміти, як і в якій сфері проявити себе; дізнатися про можливість та шляхи підвищення рівня креативності; активізує мотивацію, впевненість у собі. Об'єктивна оцінка своїх можливостей та їх раціональне використання допоможе реалізуватися у сфері прагнень, підвищити результативність, сприятиме особистісному розвитку.

У психологічній науці креативність досліджували з різних аспектів: параметри креативності (Дж. Гілфорд, Л. Єрмолаєва-Томіна, О. Лука, А. Маслоу, К. Торшина, О. Тунік, М. Холодна); стилі креативного мислення (А. Дж. Роу); формування та розвитку креативності (Т. Барішева, Л. Виготський, В. Дружинін, С. Ладивір, Л. Обухова, Т. Піроженко, І. Товкач, Е. Торренс, С. Чурбанова, Н. Шумакова, В. Юркевич).

У творчих завданнях до молоді висувають однакові вимоги, не рахуючись з рівнем або характером креативності даної особистості. Така ситуація є наслідком низької обізнаності суспільства щодо психологічних особливостей креативності. Молодь втрачає можливість проявити себе, не може повною мірою розкрити свої здібності, має хибне уявлення відносно власних творчих здібностей. Систематичне заперечення ідей молоді, яке не має пояснень та аргументів, може сформувати негативне ставлення до свого креативного потенціалу і власних можливостей у творчій діяльності. Отже, зазначене вище і обумовило вибір теми дослідження.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично перевірити психологічні особливості креативності у молоді.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз наукових досліджень психологічних особливостей креативності у молоді.
2. Зробити теоретичні узагальнення щодо психологічних особливостей прояву креативності у молоді.
3. Емпірично дослідити психологічні особливості прояву креативності у молоді.
4. Розробити рекомендації для практичних психологів щодо розвитку креативності у молоді.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: здійснення теоретичного дослідження – аналіз наукових психологічних праць, пов'язаних з проблемою психологічних особливостей креативності у молоді; емпіричний етап – дослідження за допомогою тестів: діагностика вербальної та невербальної креативності Дж. Гілфорда, тест креативності

П. Торренса; діагностика вербальної креативності С. Медніка; застосування методів статистичної обробки отриманих результатів, систематизація зібраної інформації.

Ключові слова: креативність, творчість, творчі завдання, молодь, особистість молодої людини, розвиток.

Клочко Анна Романівна

Науковий керівник:

Лозова Ольга Миколаївна,

доктор психологічних наук, професор

ДИСГАРМОНІЙНІ ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКІ СТОСУНКИ ЯК ФАКТОР ВІКТИМІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ

Актуальність дослідження. Ускладнення соціально-економічної та політичної ситуації в державі, зростання соціальної невизначеності призводить до підвищення рівня віктимізації населення. Особливо чутливим до соціальних змін виявляється підлітковий вік як найбільш кризовий етап розвитку дитини.

Віктимність особистості закладається в дитинстві, а її попередження залежить від раннього виявлення неблагополучних умов соціалізації, які сприяють схильності дитини стати жертвою. Серед чинників, які здійснюють негативний вплив на особистість підлітка, можна виділити соціальну напруженість у суспільстві, зростання рівня насилля в школі та криміналізований фон суспільного життя. Погіршують ситуацію криза сім'ї як первинного інституту соціалізації: зростання кількості розлучень, наявність неповних сімей та труднощі дитячо-батьківських відносин виступають вагомими чинниками віктимізації підлітків.

В окремих своїх аспектах проблема віктимної поведінки підлітків досліджувалась у кримінології та психології. В рамках кримінологічних досліджень переважно вивчаються індивідуальні особливості жертв злочинів, їхня поведінка (П. Дагель, Д. Рівман, Б. Станков, Л. Франк, Г. Шнайдер та ін.); роль жертви у виникненні злочину, особливості її відносин зі злочинцем (Г. Гетінгер, Г. Кленфелер, В. Мінська, К. Хігуті, Б. Холист, В. Христенко, Г. Шульц та ін.).

У психології на даний час існують лише поодинокі роботи, присвячені віктимній поведінці підлітків, зокрема, досліджено ключові поняття та специфіка соціально-педагогічної віктимології (О. Андроннікова, Л. Захарова, М. Шакурова), напрямки профілактики віктимізації підлітків (А. Мудрик, М. Одинцова, В. Терпелюк, С. Белічева).

Проблемі дитячо-батьківських стосунків як важливого джерела розвитку дитини присвячено праці відомих зарубіжних та вітчизняних вчених. У зарубіжній психології основна увага звертається на необхідність батьків задовольнити потребу дитини у прийнятті, повазі, емоційній підтримці та захисті (А. Фрейд, Е. Еріксон, М. Кляйн); розкривається специфіка материнського і батьківського ставлення до дитини (Е. Фромм); виокремлюються базові характеристики дитячо-батьківських стосунків (Дж. Боулбі, М. Ейнсворт).

Дослідження вітчизняних науковців показали, що формування особистості дитини, її емоційної сфери, «Я-концепції», специфіка взаємин з іншими людьми зумовлюється тим, яке місце посідає дитина в системі сімейних стосунків (Л. Божович, О. Запорожець, Л. Виготський). Зокрема, велика увага приділяється проблемі формування та структурування дитячо-батьківських стосунків, досліджуються особливості емоційного ставлення до дитини, мотиви та цінності батьківства, стилі взаємодії з дитиною (А. Варга, В. Столін, А. Співаковська, О. Карбанова).

Аналіз наукової літератури з проблеми віктимізації підлітків свідчить про те, що сьогодні основні дефініції віктимної поведінки розглядаються, перш за все, в

кримінологічному аспекті, залишаючи поза увагою психологічний зміст процесу віктимізації. Зокрема, недостатньо вивченим залишається питання впливу дитячо-батьківських стосунків на процес віктимізації підлітків.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити дитячо-батьківські дисгармонійні стосунки як фактор віктимізації підлітків.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми віктимності, дисгармонійних дитячо-батьківських стосунків.
2. Виявити психологічну специфіку дитячо-батьківських стосунків у сім'ях підлітків.
3. Емпірично дослідити схильність підлітків до віктимної поведінки.
4. Розробити психологічний тренінг корекції дитячо-батьківських стосунків для підлітків та батьків.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукової літератури з досліджуваної проблематики, синтез, узагальнення, порівняння; емпіричне дослідження за допомогою методик: «Методика діагностики схильності до віктимної поведінки» (О. Андроннікова), «Методика діагностики дитячо-батьківських стосунків підлітків» (П. Трояновська), «Тест-опитувальник батьківського ставлення» (А. Варга, В. Столін), «Колірний тест відносин» О. Еткінд; обробка та аналіз отриманих емпіричних даних з використанням методів математичної статистики.

Ключові слова: віктимність, віктимізація, віктимна поведінка, дитячо-батьківські стосунки, дисгармонії.

Мовчан Ольга Андріївна

Науковий керівник:

Заїка Інна В'ячеславівна,

кандидат психологічних наук

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ВИБОРІ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ

Актуальність дослідження. Проблема вибору майбутньої професії в сучасних умовах соціально-економічної нестабільності набуває особливої значущості, адже старі орієнтири, зокрема професійні, змінюються на нові. В результаті цього більшість старшокласників, які стоять на порозі вибору професії, переживають ситуацію невизначеності. У зв'язку з цим, щороку інтерес до проблеми професійного вибору збільшується в рамках роботи шкільних психологів, вчителів та інших фахівців. Тому дослідження даної проблеми з боку визначення ролі ціннісних орієнтацій старшокласників є вкрай важливим.

Успішний вибір професії є необхідним компонентом самореалізації особистості і тісно пов'язаний з ціннісними орієнтаціями молодшої людини. Аналіз проблеми професійного самовизначення представлений, як в працях зарубіжних дослідників (Д. Аткинсон, Е. Берн, М. Ланге, А. Маслоу, Ф. Парсонс, Д. Сьюпер, Д. Тідеман, П. Якобсон), так і вітчизняних дослідників (І. Бех, Є. Головаха, Л. Долинська, Н. Захаров, Є. Ільїн, Н. Калугін, І. Маноха, В. Семиченко, С. Чистякова).

Праці Г. Балла та П. Перепелиці несуть основну думку про те, що для особистості важливим є сформована активна профорієнтаційна позиція за допомогою якої через специфічну діяльність людина має можливість формувати себе як суб'єкта професійного самовизначення.

У контексті професійного становлення особистості проблема формування ціннісних орієнтацій у старших підлітків відіграє вирішальну роль. М. Пряжніков, С. Чистякова

працюючи над цією проблемою, звертали увагу на те, що уявлення про цінності, пов'язані з характером професії, впливають на рівень активності в ній і якість професійних досягнень та в значній мірі визначають економічну ефективність професійної діяльності особистості. Різні аспекти ціннісних орієнтацій представлені в працях вітчизняних психологів (В. Ананьєв, Л.Божович, О. Леонт'єв, В. Мясичев, Д. Узнадзе), соціологів (В. Водзинська, Р. Гурова, А. Здравомислов, І. Кон). Педагогічний аспект даного феномену висвітлюється в працях П. Блонського, А. Макаренка. Зважаючи на актуальність окресленої проблеми та її значущість у сучасних умовах життя було обрано тему дослідження.

Мета дослідження: проаналізувати особливості професійного самовизначення та емпірично перевірити роль ціннісних орієнтацій у виборі майбутньої професії старшокласниками.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми професійного вибору старшокласників та ролі у цих процесах ціннісних орієнтацій.
2. Емпірично перевірити характер домінуючих ціннісних орієнтацій молоді та особливостей вибору ними професії.
3. Запропонувати систему психолого-педагогічних підходів для гармонізації процесів професійного самовизначення на ґрунті ціннісних орієнтацій особистості.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: у процесі дослідження буде здійснено аналіз наукових психологічних, соціологічних, педагогічних праць, що присвячені проблемі дослідження, з метою визначення особливостей професійного вибору старшокласників та визначення ролі ціннісних орієнтацій у професійному самовизначенні старшокласників; застосовано емпіричні методи та методики: методика «Діагностика ціннісних орієнтацій старшокласників» М. Лук'янова; «Ціннісний опитувальник Шварца»; «Опитувальник професійних схильностей» Л. Йовайши; методика вивчення статусів професійної ідентичності А. Азбель; методи математичної обробки даних.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, професія, професійне самовизначення, професійний вибір, старшокласники.

Моруга Вікторія Анатоліївна

Науковий керівник:

Краєва Оксана Анатоліївна,
кандидат психологічних наук

КРИЗА ІДЕНТИЧНОСТІ ПІДЛІТКІВ: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОНАРАТИВУ

Актуальність дослідження. У сучасній психології останнім часом активізується дослідницький інтерес щодо феномену кризи ідентичності підліткової спільноти, яка має певне загострення показників в умовах трансформаційних суспільних змін. Яскравим проявом кризи ідентичності є: конфлікт ідентифікаційної матриці особистості, непогодженість особистісного і соціального аспектів «Я-концепції», заглиблення суперечностей між «Я-реальним» та «Я-ідеальним», дисбаланс часової перспективи «минуле-сьогодення-майбутнє» тощо. Найбільший вплив криза ідентичності може мати на осіб підліткового віку, оскільки вони відповідно до вікових та психологічних особливостей свого становлення, починають вирішувати проблему вікової кризи та приділяти найбільше зусиль доведенню власної дорослості і цінності, незалежності не тільки від батьків, а й від усього світу.

Переживаючи кризу ідентичності, підліток розпочинає відстоювати своє право на самостійність і власну життєтворчість (В. Татенко, Т. Титаренко), визначати для себе «оптимальний спосіб здійснення життя» (К. Абульханова-Славська). Підліток прагне глибше розібратися в своїй ідентичності, своєму характері, почуттях і вчинках; правильно оцінити можливості, проаналізувати внутрішній світ. У процесі пошуків свого «Я» під час перебігу кризи ідентичності, у підлітка формується система внутрішньо узгоджених уявлень про себе, образів «Я», що можуть становити основу для цілісної «Я-концепції» (І. Булах).

У ході кризи ідентичності у підлітків відбувається пошук нових шляхів, які б надали змогу «розібратися в собі». Одним із засобів поглиблення розуміння підлітком свого життєвого досвіду, розширення змісту уявлень про власне «Я» та самоконструювання стратегій його реалізації є створення нарративної оповіді, що забезпечує в її розрізі ефективну соціалізацію та самопізнання особистості. Під час складання самоопису «образів Я», підліток опирається або на власні рефлексивні уявлення про себе, або ж – на прийняті в суспільстві та висловлені авторитетними людьми (батьками, вчителями, друзями) твердження. При цьому, у процесі створення власного нарративу підлітка, відбувається переосмислення ідентичності. Саме тому, крім лінгвістичних ознак Я-нарративу, ідентичність включає й важливі психологічні особливості, а саме: рефлексію; «Я-концепцію» особистості; «концепцію» життя; самопізнання і планування майбутнього особистісного розвитку в часі.

Особливості використання вдалого Я-нарративу як засобу ідентифікації, що надає змогу подолати кризу ідентичності у підлітковому віці, висвітлені у наукових і дослідницьких працях О. Краєвої, Р. Мороз, Т. Титаренко, Н. Чепелевої, О. Шиловської; Й. Брокмейер, Дж. Брунер, Д. Комбс, М. Уайт, Дж. Фрідман, Р. Харре та ін.

Становлення нарративної ідентичності особистості представлено у роботах науковців О. Самчук, О. Сапогової, Н. Токаревої, О. Труфанової та ін.

Проте психолінгвістичні особливості самонарративу як засобу ідентифікації підлітків розглянуті недостатньо повно, що й обумовлює актуальність обраної теми дослідження, яке покликане визначити основні психологічні особливості переживання кризи ідентичності у підлітковому віці, а також проаналізувати вплив психолінгвістичних аспектів Я-нарративу на її перебіг у підлітків.

Мета дослідження: теоретично проаналізувати та емпірично дослідити психолінгвістичні особливості Я-нарративу і його впливу на перебіг кризи ідентичності підлітків.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Теоретично обґрунтувати сутність понять «криза ідентичності», «нарративна ідентичність», «Я-нарратив» у психологічній літературі.
2. Розглянути психологічні особливості кризи ідентичності та визначити роль психолінгвістичних особливостей Я-нарративу особистості у процесі її перебігу.
3. Емпірично дослідити вплив психолінгвістичних особливостей Я-нарративу на кризу ідентичності підлітків.
4. Запропонувати психологічні рекомендації із ефективного подолання кризи ідентичності підлітків шляхом корекції самонарративу.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: серед теоретичних методів буде застосовано: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння основних положень щодо проблеми нарративної ідентичності підлітків та її висвітлення у психологічній науці; емпіричні методи представлено: включеним спостереженням, бесідою, опитуванням, аналізом документів та продуктів діяльності (проективних малюнків, есе щодо переживання кризи ідентичності тощо); психодіагностичними методиками: метод семантичного диференціалу Ч. Осгуда, тест «Хто я?» (М. Кун, Т. Макпартленд), «Методика дослідження особистісної ідентичності» (Л. Б. Шнейдер), «Методика Q-сортування» (В. Стефансон); методи математичної статистики: коефіцієнт кореляції Пірсона, критерій Стюдента тощо.

Ключові слова: криза ідентичності, підлітковий вік, Я-нарратив, нарративна ідентичність, психолінгвістичні характеристики самонаративу.

Овдієнко Анна Іванівна

Науковий керівник:

Лозова Ольга Миколаївна,

доктор психологічних наук, професор

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ ВСТАНОВЛЕННЯ ІНТИМНИХ СТОСУНКІВ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Актуальність дослідження. Близькі стосунки зі значущою людиною є вкрай важливими в будь-якому віці, оскільки в них задовольняються базові потреби особистості у прив'язаності, приналежності, любові, прийнятті, почутті безпеки. Задоволення цих потреб необхідне для повноцінної реалізації потенціалу особистості, а також продуктивної взаємодії із зовнішнім світом. У сучасному світі розуміння інтимних стосунків швидко трансформується: інтимне все частіше інтерпретується в контексті сексуальних міжособистісних стосунків; втрачається ставлення до інтимного спілкування як до близького й довірливого. Ці проблеми призводять до дисбалансу «інтимно-душевного», «інтимно-духовного» порівняно з «інтимно-тілесним». Наслідком такого дисбалансу стає викривлене сприйняття стосунків сучасною молоддю, якій стає дедалі складніше встановлювати близькі, довірливі стосунки з партнером, через що зростає кількість самотніх молодих людей, послаблюється інститут шлюбу.

Серед вітчизняних вчених явище інтимності досліджено в таких аспектах: інтимне на рівнях «моєї» і «нашої» інтимності (В. Татенко); особливості інтимно-особистісного спілкування в підлітковому віці (Д. Ельконін), процес інтимізації – процес індивідуалізації іншої людини в очах реципієнта (Б. Шифрін), тілесно-інтимні та душевно-духовно інтимні шлюбні стосунки у Священному Писанні (О. Мень).

Дослідженням інтимності присвятили увагу зарубіжні вчені: Д. Судзукі (процес пізнання як своєрідний інтимний діалог), Е. Берн (інтимні стосунки у контексті рольових позицій Батька, Дорослого, Дитини). Зокрема, Р. Сеннет, досліджуючи інтимні стосунки, ввів поняття тиранія інтимності: в консервативному суспільстві інтимні стосунки не виправдовують очікувань тому, що «людська природа» є хворобливою і що ближче люди відкриваються один одному, то краще видно їх вади.

Бар'єри міжособистісних стосунків досліджувала низка вітчизняних та зарубіжних психологів. А. Обозова виділяє такі типи подружньої сумісності: духовну, персональну, сімейно-побутову та фізіологічну. Б. Паригін описує зовнішні й внутрішні бар'єри, зазначаючи при цьому, що вони можуть бути і станом, і властивістю особистості. В. Бойко окреслює такі категорії емоційних перешкод, як: невміння керувати емоціями, дозувати їх; неадекватний прояв емоцій; негнучкість, нерозвиненість та невиразність емоцій; домінування негативних емоцій. О. Бодальов визначає якості, необхідні для успішного спілкування: спрямованість; певний рівень розвитку пізнавальних процесів; вихованість емоційного середовища (здатність до співпереживання); ситуативну поведінкову адаптивність (пластичність і варіабельність у середовищах взаємодії); адекватну самооцінку; здатність до саморегуляції.

В основі нашого дослідження лежить питання соціально-психологічних бар'єрів інтимних стосунків в юнацькому віці, що можуть виникати на двох етапах: висловлення симпатії, наміру до побудови стосунків; власне довірливих близьких стосунків.

Виявлення та дослідження бар'єрів, що заважають побудові інтимних стосунків в юнацькому віці дозволить означити пануючі проблеми в соціумі, сформулювати систему заходів їх превенції та корекції, рекомендації для осіб юнацького віку, які бажають вирішити труднощі в стосунках.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити соціально-психологічні бар'єри встановлення інтимного спілкування в юнацькому віці.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз поняття «інтимні стосунки».
2. Теоретично дослідити феномен соціально-психологічних бар'єрів встановлення інтимних стосунків.
3. Емпірично з'ясувати специфіку інтимних стосунків в юнацькому віці.
4. Дослідити соціально-психологічні бар'єри встановлення інтимних стосунків в юнацькому віці.
5. Розробити психологічні рекомендації для юнаків щодо подолання бар'єрів встановлення інтимних стосунків.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукової літератури з досліджуваної проблематики, синтез, узагальнення, порівняння; емпіричне дослідження за допомогою методик: «Діагностика комунікативної установки» В. Бойка, «Методика діагностики «перешкод» у встановленні емоційних контактів» В. Бойка, «Опитувальник прив'язаності до близьких людей» Н. Сабельнікової, Д. Каширського, авторська анкета; обробка та аналіз отриманих емпіричних даних з використанням методів математичної статистики.

Ключові слова: інтимні стосунки, соціально-психологічні бар'єри, юнацький вік, тип прив'язаності.

Повсткіна Анастасія Олександрівна

Науковий керівник:

Литвиненко Олена Олександрівна,
кандидат психологічних наук

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ, ЗАЛЕЖНО ВІД ЇХ ТЕМПЕРАМЕНТУ

Актуальність дослідження. Проблема конфліктів є традиційно актуальною для психологічної науки. Стикаючись з конфліктними ситуаціями педагоги, психологи, батьки не завжди знають, як правильно вийти з неї. Конфлікти негативно впливають, як на самого підлітка, так і на людей, що його оточують. Підлітки конфліктують з батьками, вчителями відстоюючи свої цінності і бачення світу; у конфліктах із однолітками стверджують свою позицію. Причини підліткових конфліктів можуть бути різноманітними і нерідко для їх вирішення потрібна стороння допомога.

Дослідженню підліткових конфліктів присвячені праці численних педагогів (Т. Драгунов, Е. Степанова, І. Фельдштейн), фахівців соціальної сфери (Є. Донченко, Т. Сулімова, Р. Уолтерс) та психологів (А. Бандура, Ю. Волинець, Н. Гришина, Б. Хасан). Зокрема, розглядаються особливості поведінки підлітків у конфліктних ситуаціях (Р. Блейк, Р. Кілмен, К. Томас) їх типові емоційні реакції (Л. Берковитц, Н. Міллер, Ч. Спілберг), а також передумови виникнення та загальна динаміка перебігу конфліктів (В. Афонькова, О. Баєв, Н. Гайдук, Д. Скотт).

Отже, актуальність дослідження пояснюється тим, що проблема впливу типу темпераменту на вибір поведінки в конфліктних ситуаціях не є до кінця вивченою.

Дослідивши стиль поведінки під час конфлікту та тип темпераменту підлітків, а також узагальнивши отримані результати, ми зможемо підтвердити чи спростувати взаємозв'язок між темпераментом та стилем поведінки у конфліктах.

Мета дослідження: теоретично осмислити та емпірично дослідити особливості поведінки підлітків у конфліктних ситуаціях залежно від їх типу темпераменту.

Відповідно до мети було визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми, виявивши особливості поведінки підлітків під час конфліктних ситуацій.
2. Емпірично дослідити темперамент, стиль поведінки та стратегію конфліктної поведінки підлітків.
3. Систематизувати та узагальнити результати емпіричного дослідження, визначити характер взаємозв'язку темпераменту та особливостей поведінки підлітків у конфліктних ситуаціях.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні – вивчення та аналіз педагогічних, психологічних джерел та документів, порівняння, систематизація, узагальнення теоретичного й емпіричного матеріалу з проблеми особливості поведінки підлітків у конфліктних ситуаціях залежно від їх темпераменту; емпіричні – опитувальник структури темпераменту В. Русалова для визначення темпераменту; тест-опитувальник «Стиль поведінки у конфлікті» К. Томаса для визначення типу поведінки під час конфлікту; методика «Домінуючи стратегії конфліктної поведінки» (метафоричний варіант) для визначення яку стратегію частіше обирає підліток; методика «Особистісна агресивність та конфліктність» Є. Ільїна, П. Ковальова для виявлення схильності підлітка до конфліктності та агресивності, як особистісних характеристик; статистичної обробки даних – кореляційний аналіз та порівняльний аналіз середніх величин.

Ключові слова: темперамент, поведінка у конфлікті, конфліктність, агресивність, тип поведінки, стратегія поведінки, конфліктні ситуації.

Солнцев Сергій Вячеславович

Науковий керівник:

Заїка Інна В'ячеславівна,

кандидат психологічних наук

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ДЕПРЕСІЇ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Актуальність дослідження. Сучасні умови отримання освіти у закладах вищої освіти (ЗВО) можна віднести до специфічного виду діяльності, що пов'язана з високим рівнем психічних і фізичних навантажень, які вкрай зростають в сесійний період; дефіцитом часу; необхідністю засвоювати в стислі терміни великий обсяг інформації; підвищеними вимогами до вирішення проблемних ситуацій; жорстким контролем і регламентацією режиму. Це призводить до психічної дезадаптації в молодому віці і супроводжується тривожними та депресивними розладами у студентів ЗВО. Однією з частих причин суїциду серед молоді є депресія.

Депресія – серйозний емоційний розлад, який характеризується стійким станом сумного й драгівливого настрою, втратою інтересу і задоволення в житті. Депресія часто супроводжується тривогою, а також рядом додаткових симптомів, таких, як зниження апетиту, порушення сну, зниження рівня активності та концентрації уваги, а також поганим самопочуттям.

У сучасному суспільстві особливого значення набуває завдання збереження здоров'я студентської молоді, яка є «зоною зростання» будь-якого суспільства, в той же час є однією з найбільш вразливих груп населення у зв'язку зі стресами, які супроводжують цей період життя. Психоемоційні порушення в молодому віці, зокрема, тривожно-депресивні розлади, безпосередньо впливають на навчальне і суспільне життя студентів, а також на сферу їхнього особистого життя і призводять до значної соціальної дезадаптації, що вимагає ретельного підходу медико-соціальних служб до їх виявлення, лікування і профілактики.

Депресія в сучасному світі є широко поширеним захворюванням. Вважається, що при депресії може підвищитися рівень агресивності і поряд з її проявами, у хворих спостерігаються негативізм, підозрілість і дратівливість. Агресивна поведінка у студентів обумовлюється тим, що даний період життя – це етап активного становлення себе, пошуку індивідуального стилю поведінки в професійній сфері і тому підвищена агресивність суб'єктивно сприймається ними як засіб успішного становлення особистісних і професійних компонентів.

У деяких дослідженнях вказується, що студенти з типовими симптомами депресії, наприклад, пригнічений настрій або збудження, проявляють при цьому і яскраво виражену тривожність. Тривожність є однією з головних складових навчальної діяльності студента. Крім розумової діяльності, є психологічна адаптація тривожності до різних стресових ситуацій. Тривожність поряд з депресією є одним з поширених психічних розладів і суттєво може знизити якість життя. Тривожність визначає як емоційну стійкість студента, так і націленість на успіх і мотивацію.

Феномен депресії є об'єктом вивчення багатьох дослідників (А. Адлер, Б. Бехтерева, К. Ізард, Д. Ісаєв, І. Павлов, Г. Сельє, І. Сеченов, З. Фрейд, К. Юнг). Багато авторів, такі як Ж. Фреско, Ф. Райс, З. Фрейд, підтверджують факт, що є певний зв'язок між рівнем самооцінки і ризиком появи депресивного стану. Вивченням депресивних станів займалися також Ю. Азімова, М. Балінт, Н. Гаранян, М. Головкіна, О. Кернберг, В. Краснов, Г. Полмайер, А. Усольцева, А. Федоров, Е. Шмунк та інші.

Теоретичні засади дослідженням вікових особливостей виникнення та перебігу депресій в нашій країні займалися Є. Антохіна, В. Балабанова, О. Бочкарьова, Е. Вороніна, Н. Тювіна, А. Холмогорова та інші.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично перевірити особливості депресивних розладів у студентів вищих навчальних закладів та запропонувати науково-обґрунтовані практичні рекомендації.

Відповідно до мети було визначено **завдання:**

1. Теоретично дослідити проблему клінічних проявів депресивних станів студентів і виділити їх типологічні варіанти.
2. Емпірично вивчити динаміку різних варіантів депресивних станів у студентів.
3. З'ясувати вплив факторів (психологічних, мікросоціальних і соматогенних) на клінічні особливості та динаміку депресивних розладів.
4. Розробити та апробувати рекомендації з терапії та профілактики депресивних станів в рамках психологічного супроводу освітнього процесу у вищих навчальних закладах.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукових психологічних праць, що присвячені проблемі дослідження депресивних станів у молоді, вивчення науково-теоретичного підґрунтя психологічної підтримки студентів; застосування емпіричних методів для виявлення депресивних проявів у студентів; застосування методик для вивчення особливостей факторів зовнішнього середовища, що сприяють депресивним розладам у студентів; методи математичної статистики.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, депресія, депресивні стани, діагностика, студенти, тривога, тривожний стан.

Суткова Вікторія Олександрівна

Науковий керівник:

Лозова Ольга Миколаївна,

доктор психологічних наук, професор

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТРАХУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СИТУАЦІЇ СВЯТА

Актуальність дослідження. На сьогодні проблема страхів у дітей дошкільного віку зберігає свою актуальність як для вихователів закладів дошкільної освіти, так і для переважної більшості батьків. Знання причин виникнення та особливостей прояву страхів у дітей надзвичайно важливе, адже дитина успішно розвивається тільки тоді, коли не скута відчуттям страху. Загалом, дитячий страх – це звичайне явище в процесі розвитку. Страх виконує різноманітні функції у психічному житті: він може бути допоміжною реакцією на загрозу або засобом пізнання навколишньої дійсності, який сприяє вибірковому та критичному ставленню дитини до світу.

Вивчення факторів, що спричинюють страхи, є важливим для розуміння емоційної сфери та становлення емоційно-особистісних новоутворень дітей. Саме страх, як зазначає багато науковців і практиків, лежить в основі цілої низки психологічних труднощів дитинства, в тому числі багатьох порушень розвитку.

Перші спроби описати проблему страху були зроблені філософами різних шкіл та напрямків: Арістотель, Т. Гоббс, Р. Декарт, А. Камю, С. К'єркегор, М.Монтень, Ж.-П.Сартр, Б. Спіноза, П. Тілліх, Л. Фейєрбах. Науковими працями вітчизняних дослідників (В. Вілюнас, Л. Виготський, О. Захаров, П. Каптерев, О. Кондаш, М. Левітов, А. Леонова, І. Павлов, А. Прихожан, М. Сеченов) зроблено вагомий внесок у вивчення проблеми страхів, розроблено багато методів та прийомів зняття тривожності.

О. Захаров виділив різновиди страхів, розробив методики щодо вивчення страхів у дітей дошкільного віку; Б. Кочубей досліджував вікові особливості страху, А. Мікляєва – зв'язок тривожності зі страхами, їх діагностику та корекцію; С. Новікова – невротичні дитячі страхи; А. Прихожан – вплив тривоги на успішність діяльності школярів, вікову динаміку страхів та тривожності; статеві відмінності у проявах тривоги стали предметом дослідження П. Рум'янцевої; Ф. Ріман писав про основні форми страхів; А.Співаковська приділила увагу профілактиці та корекції дитячих неврозів. Вивчення причин появи дитячих страхів здійснювали Дж. Боулбі, Л.Петровська, Т. Мішина, які встановили, що одним з найпоширеніших їх чинників є неправильне виховання дитини в сім'ї, складні сімейні стосунки.

Однак, на сьогодні немає досліджень реакцій страху дітей на чинники, що впливають на них під час свята. Такими типовими ситуаціями є святкування днів народжень, Нового року, національних свят, фестивалі тощо. Перебуваючи у незвичній атмосфері, коли довкола багато дорослих і дітей, які привертають до себе увагу, дитина може непокоїтись, з'являються зміни в її поведінці. Головною проблемою постає виявлення чинників, що викликають у дітей-дошкільників дану реакції та зміни їх поведінки та підвищення тривожності.

Досі не досліджено причини змін поведінки дітей, які переживають страх в ситуації свята, не описано поведінку реагування на атрибути свята, що викликають острах, боязливість та підвищену тривогу. Отже, виникає потреба у вивченні реакції дітей на чинники святкових подій, що викликають у них страх і впливають на поведінку та емоційний стан.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити індивідуальні реакції дітей дошкільного віку, викликані страхами під час свята.

Відповідно до мети було визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний огляд проявів страху у дітей дошкільного віку, визначити психологічний зміст цих реакцій.
2. Емпірично виявити рівень тривожності та агресії, переважні види страхів дітей-дошкільників.
3. Проаналізувати причини виникнення страхів у дошкільників.
4. Розробити психологічні рекомендації щодо зниження рівня страхів дошкільників та попередження їх виникнення для фахівців, батьків і вихователів.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукової літератури з досліджуваної проблематики, синтез, узагальнення, порівняння; спостереження; емпіричне дослідження з використанням таких методик: проективної методики «Неіснуюча тварина», «Моя сім'я», «Що мені сниться вночі та чого я боюся вдень», тесту тривожності (Р. Темпл, М. Доркі, В. Амен), тесту «Страхи в будиночках» М. Панфілової; обробка та аналіз отриманих емпіричних даних з використанням методів математичної статистики.

Ключові слова: емоційний стан, дошкільний вік, поведінкові реакції, святковий захід, страх.

Табенкова Вікторія Іванівна

Науковий керівник:

Вавілова Альона Сергіївна,
кандидат психологічних наук

ВПЛИВ СІМЕЙНИХ НАСТАНОВ НА ЕМОЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність дослідження. Протягом усього раннього, дошкільного й молодшого шкільного віку головним чинником формування особистості дитини залишаються батьки. Вони можуть або запобігати, або сприяти формуванню відхилень у поведінці дітей. Сімейне ставлення до дитини зумовлює її міжособистісні зв'язки, її положення у соціумі, емоційний стан, моральний розвиток тощо. Одна з основних передумов здорового розвитку дитини та її формування як особистості – зростання в емоційному теплі й стабільному оточенні.

Психологічне вивчення формування й розвитку особистості є неможливим без урахування конкретних умов життєдіяльності людини, того реального життєвого контексту, в якому здійснюється розвиток особистості дитини. Наукове розуміння особистості досягається лише тоді, коли вона розглядається не ізольовано, а в цілісності її соціальних зв'язків і міжособистісних комунікацій. Відомо, що формування особистості значною мірою відбувається під впливом сім'ї; цей факт не викликає сумнівів, однак механізми цього формування ще поки остаточно не з'ясовані. З перших днів життя дитини соціальне середовище постає перед нею як система сімейної взаємодії. Батьки дитини є спочатку єдиними носіями соціальних стосунків і єдиною опосередкованою ланкою, яка пов'язує дитину зі світом. Це складний вузол людських взаємин, що реалізуються в системі сімейної взаємодії й спілкування, сім'я, саме в такому значенні, є найважливішим фактором повсякденного існування й розвитку особистості.

Різні аспекти становлення сім'ї, виконання нею основних функцій, причини розлучень, вплив сімейного мікроклімату на процес сімейного виховання та формування особистості дитини, формування педагогічної культури батьків, проблеми сімейної дисгармонії, сімейних конфліктів досліджували вітчизняні вчені В. Алексеєва, Т. Алексеєнко, М. Булнов,

М. Вітер, А. Волкова, С. Голод, Т. Говорун, О. Докукіна, І. Гребінников, З. Зайцева, І. Кон, М. Мацківський, В. Постовий, І. Радзинська, М. Соловійов, А. Харчев, Б. Херсонський, О. Хромова, Д. Чехот, Л. Чуйко, Ю. Якубова, З. Янкова. Втім, формування адекватного стилю батьківського виховання потребує не тільки подальших досліджень, а й впровадження відкритих закономірностей у сімейні взаємини.

Мета дослідження: теоретично дослідити та емпірично перевірити вплив сімейних настанов на емоційний розвиток дітей молодшого шкільного віку.

Відповідно до мети були визначені **завдання:**

1. Проаналізувати основні теоретичні підходи до проблеми емоційного розвитку молодших школярів у роботах вітчизняних та зарубіжних психологів.
2. Емпірично дослідити особливості сімейних взаємин та специфіку настанов, що домінують в родинях.
3. Виявити вплив родинних взаємин на емоційний розвиток молодшого школяра.
4. Запропонувати батькам школярів рекомендації для гармонізації сімейних взаємин.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: для дослідження теоретичних основ проблеми буде проаналізовано наукову літературу, в якій розкривається зміст батьківського виховання, важливість усвідомленого батьківства для оптимального емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку. Для емпіричного дослідження обрано методи: спостереження; бесіда; психолого-педагогічний (констатувальний) експеримент; психодіагностичні методики (Методика «Який Я?» Г. Осипової, Шкала самоповаги М. Розенберга, Опитувальник батьківського відношення (ОБВ)). Дані методики дозволяють визначити стиль батьківського ставлення та показники психоемоційного стану дитини у зв'язку з особливостями сімейного виховання.

Ключові слова: емоційний розвиток дітей, молодший шкільний вік, батьківське виховання, сімейні настанови.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «ПСИХОЛОГІЯ» ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «ЕКСТРЕМАЛЬНА ТА КРИЗОВА ПСИХОЛОГІЯ»

Гамаліна Каміла Андріївна

Науковий керівник:

Рева Олена Миколаївна,

кандидат психологічних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ДО БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ В СИТУАЦІЇ ТЕРОРИСТИЧНОЇ ЗАГРОЗИ

Актуальність дослідження. Сьогодні психологічна готовність особистості до безпечної поведінки в ситуації терористичної загрози є особливо актуальною у зв'язку з ростом кількості терористичних атак, скоєних різними терористичними організаціями по всьому світу. Крім того, Україна безпосередньо стикнулася з терористичною загрозою з 2014 року у зв'язку із подіями, що розгорнулись на сході країни. Суспільство не було готове до життєдіяльності в таких умовах, що призвело до великих жертв серед цивільного населення.

У тематичному звіті спеціальної моніторингової місії Організації по безпеці та співробітництву у Європі в Україні (СММ ОБСЄ) «Жертви серед цивільного населення на Сході України за 2016 рік» зазначено, що за підтвердженими даними зафіксовано 442 випадки жертв серед цивільного населення від загроз терористичного характеру: 88 загиблих та 354 поранених.

Постійна загроза терору призводить до дестабілізації політичної, економічної, соціальної обстановки в державі. Відсутність впевненості в особистій безпеці сприяє наростанню тривоги, страху, психічної напруги, що негативно відбивається на психологічному здоров'ї, призводить до розвитку різних психосоматичних розладів серед населення. Саме в таких складних умовах життєдіяльності людини створення індивідуальної бази життєво необхідних умінь та навичок, а також розвиток психічних властивостей особистості, розробка технології формування психологічної готовності особистості до безпечної поведінки в ситуації терористичної загрози, пошук нових шляхів забезпечення збереження життя особистості в екстремальних ситуаціях терористичного характеру є вкрай необхідними.

Окремим проблемам психологічної готовності особистості до безпечної поведінки присвячені наукові праці В. Андросюка, О. Бандурки, Л. Дикої, О. Морозова, О. Столяренко, О. Фармагея. Положення, пов'язані з концепцією психологічного стресу вивчались Л. Китаєв-Смик, Р. Лазарус, Н. Наєнко, Г. Сельє, Ч. Спілбергер, О. Тімченко. Суттєве значення для дослідження мають дані теорії саморегуляції функціональних і психічних станів особистості, її поведінки та діяльності розглянуті О. Конопкіним та В. Моросановим.

Проте проблема психологічної готовності особистості до безпечної поведінки в ситуації терористичного характеру на сьогодні не отримала комплексного дослідження, що зумовило вибір теми наукового дослідження «Психологічна готовність особистості до безпечної поведінки в ситуації терористичної загрози».

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити проблему готовності особистості до діяльності в екстремальних умовах та розробити програму розвитку психологічної готовності особистості до безпечної поведінки в ситуації терористичної загрози.

Відповідно до мети було визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз досліджень щодо психологічної готовності особистості до діяльності в екстремальних умовах та основних підходів до вивчення проблеми психологічної готовності особистості до безпечної поведінки в ситуації терористичної загрози.
2. Емпірично дослідити складові психологічної готовності особистості, які визначають ступінь готовності до безпечної поведінки в ситуації терористичної загрози.
3. Розробити програму розвитку психологічної готовності особистості до безпечної поведінки в ситуації терористичної загрози.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми психологічної готовності особистості до діяльності в екстремальних умовах, законодавства України з питань підготовки цивільного населення до дій в умовах загрози терористичного характеру; порівняння, узагальнення, систематизація даних; проведення емпіричного дослідження складових психологічної готовності особистості до безпечної поведінки за допомогою анкетування, методу експертних оцінок, бесіди, моделювання ризиконебезпечних ситуацій; кількісний та якісний аналіз отриманих результатів дослідження; розробка програми розвитку психологічної готовності особистості до безпечної поведінки в ситуації терористичної загрози.

Ключові слова: психологічна готовність, безпечна поведінка, ситуація терористичної загрози, екстремальна ситуація терористичного характеру, психологія тероризму.

Догарь Ольга Романівна

Науковий керівник:

Власенко Інна Анатоліївна,
кандидат психологічних наук

КОРЕКЦІЯ СТРУКТУРИ ЖИТТЄВОЇ ПОЗИЦІЇ ЖІНОК В ПЕРІОД КРИЗИ СЕРЕДНЬОГО ВІКУ

Актуальність дослідження. Активними та впливовими учасниками розбудови українського суспільства є люди середнього віку, які мають як потенціал фізичних і розумових здібностей, так і життєвий досвід, актуальний для суспільно значущої діяльності. Наприкінці цього вікового періоду різні життєві сфери людини та її особистість зазнають значних змін. Відбувається співставлення життєвих планів молодості та досягнутого. Часто через виникнення перешкод у задоволенні суттєвих потреб, необхідності постійно зростати в особистісному та професійному плані виникають внутрішні конфлікти, неврівноваженість, підвищена чутливість до зовнішніх впливів, руйнуються власні уявлення про цінності, ідеали, смисли, цілі.

Жінки переживають кризу середини життя більш глибоко ніж чоловіки. Саме в цей час жінці необхідно прийняти ті зміни, які відбуваються з нею, осмислити свої життєві сенси та побудувати стратегії саморозвитку.

Феномен вікової кризи аналізується у роботах Л. Божович, Ш. Бюлер, А. Валлона, Л. Виготського, Д. Ельконіна, Е. Еріксона, К. Левіна, О. Леонтьєва, Л. Обухової, О. Осіпова, К. Юнга та інших. Різні аспекти кризи середини життя розкрито у працях Р. Ахмерова, І. Кона, О. Кроніка, Б. Лівехуд, О. Степанової, В. Солоднікового, І. Солоднікової, В. Франкла та інших. Структуру життєвої позиції особистості досліджували А. Бекон, Дж. Келлі, О. Леонтьєв, В. Маркін, Л. Пономаренко, О. Пурло, Н. Тавровецька. Особливостям переживання жінкою кризи середнього віку були присвячені праці таких зарубіжних та вітчизняних авторів: Т. Аптер, К. Естес, Р. Ефімкіна К. Хорні та ін.

Однак, слід відмітити недостатню розробленість проблеми структури життєвої позиції

жінок в період кризи середнього віку, превентивних і корекційних заходів щодо особистості, яка переживає таку кризу.

Мета дослідження: розробити практичні заходи, які допоможуть жінкам ефективно долати кризу середнього віку з опорою на її конструктивний потенціал.

Відповідно до мети було визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз психологічної літератури про особливості переживання кризи середнього віку жінками та структуру життєвої позиції особистості.
2. Емпірично дослідити особливості структури життєвої позиції жінок, які переживають кризу середини життя.
3. Розробити та апробувати програму корекції структури життєвої позиції жінок для ефективного подолання ними кризи середнього віку.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукових психологічних праць присвячених проблемі дослідження з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя корекції структури життєвої позиції жінок, які переживають кризу середнього віку; опитувальники, тести для діагностики особливостей життєвої позиції жінок, які переживають кризу середини життя; кількісний та якісний аналіз отриманих даних; програма корекції.

Ключові слова: криза середнього віку, особистість, жінка, структура життєвої позиції.

Жук Наталія Сергіївна

Науковий керівник:

Кутішенко Валентина Петрівна,
кандидат психологічних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЧИННИКА ПОДОЛАННЯ ЖИТТЄВИХ КРИЗ

Актуальність дослідження. Високий рівень конкуренції на ринку праці, хвилювання молодих фахівців, пов'язані з необхідністю відповідати сучасним вимогам до їх особистісного та професійного розвитку, політична та економічна нестабільність українського суспільства ускладнюють процеси конструктивного подолання ними життєвих криз. Усі типи життєвих криз суб'єктивно переживаються як гостра необхідність реконструкції особистістю ставлення до себе, до власного минулого, теперішнього і майбутнього. Конструктивне подолання життєвої кризи вимагає адекватного розуміння та прийняття даності життєвого шляху, усвідомлення внутрішніх і зовнішніх ресурсів для вирішення завдань, які виникатимуть на його етапах, наявності чітких ціннісних орієнтирів. Саме тому формування духовної культури студента повинно стати одним із пріоритетних завдань вищої школи. Адже високий рівень духовної культури майбутніх фахівців стане запорукою їх здатності вибудовувати стосунки з іншими людьми, світом та самим собою на засадах загальнолюдських духовних цінностей, які виступають засобом досягнення соціально-психологічної стабільності, містять значний психотерапевтичний потенціал та сприяють формуванню здатності долати складні життєві ситуації.

Психологічні аспекти формування духовної культури особистості знайшли відображення в працях Г. Балла, І. Беха, М. Боришевського, О. Зеліченка, В. Зінченка, З. Карпенко, В. Константинова, В. Москальця, Н. Павлик, Е. Помиткіна, В. Рибалки, М. Савчина, З. Становських, Д. Чернілевського, Б. Чижевського, Ж. Юзвака та ін.

Зважаючи на багатогранність та складність самого явища духовної культури, у контексті нашого дослідження ми зосередилися на роботах присвячених формуванню духовної культури особистості як чинника подолання ними життєвих криз. Узагальнення

досліджень, присвяченій означеній проблемі, дозволяє стверджувати, що в умовах психологічної практики, формування духовної культури особистості передбачає реалізацію психологічних методів, які сприятимуть розвитку її ідентичності, рефлексії та самоактуалізаційних тенденцій.

Однак, попри значні здобутки вітчизняних та зарубіжних вчених, на сьогодні бракує практичних розробок, спрямованих на формування духовної культури студентської молоді як чинника подолання ними життєвих криз.

Мета рдослідження: розроблення, на основі теоретичного та емпіричного дослідження задекларованої проблеми, програми формування духовної культури студентів як чинника подолання ними життєвих криз.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз сучасних підходів до проблеми духовної культури особистості та розкрити психологічні засади її формування у сучасних студентів.
2. Емпірично дослідити особливості розвитку складових духовної культури студентів.
3. Обґрунтувати, розробити та апробувати програму формування духовної культури студентів як чинника подолання ними життєвих криз.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз сучасних підходів до проблеми формування духовної культури особистості; дослідження за допомогою опитувальників, тестів, інтерв'ю особливостей розвитку складових духовної культури студентів; кількісний та якісний аналіз отриманих результатів дослідження; розроблення та апробація програми формування духовної культури студентів як чинника подолання ними життєвих криз.

Ключові слова: духовна культура особистості, духовні цінності, духовний потенціал, життєві кризи, формування духовної культури.

Михайловська Олена Сергіївна

Науковий керівник:

Столярчук Олеся Анатоліївна,
доктор психологічних наук, доцент

АКАДЕМІЧНА ПРОКРАСТИНАЦІЯ СТУДЕНТІВ У КРИЗІ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Актуальність дослідження. Студентський вік є важливим періодом у житті людини, протягом якого вона визначається зі своїм професійним вибором, розвиває почуття дорослості, ідентичності, планує своє майбутнє. Значущими для студента є його навчальні та професійні досягнення, які зміцнюють віру в себе і здатність до продуктивної діяльності та, водночас, закладають підґрунтя для самореалізації в майбутньому.

Для успішності навчально-професійної діяльності студентів важливу роль відіграє їх здатність до цілеспрямованого планування та реалізації поточних академічних завдань, особливо тих, що потребують жорстких часових меж для їх виконання. Водночас більшість сучасних студентів проявляє ознаки феномену прокрастинації, тобто відкладання навчальних справ на потім при повному усвідомленні важливості їх виконання. Вивчення проблеми прокрастинації у психологічній науці започаткували П. Рінгенбах, А. Елліс і В. Кнаус, надалі розробляли Д. Бурка, Я. Варваричева, І. Ільїн, В. Калініна, Д. Кудачкін, В. Ковилін, Н. Мілграм, О. Михайлова, Д. Феррарі, Н. Шухова, Л. Юен та ін.

Наразі прокрастинація тлумачиться як схильність людини відкладати неприємні завдання на потім, тягіння до справ, що приносять більше задоволення або швидший

результат. Диференціація різновидів прокрастинації містить її академічний прояв, що розповсюджується на навчальну діяльність студентів. За даними сучасних досліджень, близько 80% студентів, незалежно від віку, статі, соціального статусу, фінансового стану та рівня мотивації до навчання, мають проблему академічної прокрастинації.

Студент-прокрастинатор стикається з сильними емоційними переживаннями, як-то почуттям провини, сорому, та провокує невдачі в навчанні, академічне невстигання, низьку навчальну успішність, що, в свою чергу, може викликати переживання кризи професійного навчання. Отже, проблема академічної прокрастинації впливає не лише на поточну навчальну успішність студента, але й на процес його професійного становлення. Зважаючи на обмеженість у вітчизняній психологічній науці відповідних досліджень, актуальним є обраний вектор вивчення взаємозв'язку академічної прокрастинації та криз професійного навчання студентів.

Мета дослідження: теоретично проаналізувати та емпірично дослідити особливості впливу академічної прокрастинації на переживання студентом кризи професійного навчання.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз феномену академічної прокрастинації студентів і визначити її основні змістові характеристики.
2. Емпірично дослідити особливості прояву академічної прокрастинації у сучасних студентів.
3. Дослідити вплив рівня академічної прокрастинації на особливості переживання криз професійного навчання студентами.
4. Розробити й апробувати програму профілактики та подолання академічної прокрастинації у студентському середовищі.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми академічної прокрастинації; порівняння, узагальнення, систематизація теоретичних даних; дослідження феномену академічної прокрастинації та її впливу на детермінацію та динаміку кризи професійного навчання за допомогою анкетування, стандартизованого та проективного тестування; кількісний та якісний аналіз отриманих даних засобами математично-статистичної обробки результатів дослідження.

Ключові слова: прокрастинація, академічна прокрастинація, юнацький вік, студентство, особистісна криза, криза професійного навчання.

Наместник Вікторія Сергіївна

Науковий керівник:

Поліщук Валерій Миколайович,
доктор психологічних наук, професор

ПІДЛІТКОВЕ НАСИЛЬСТВО ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Актуальність дослідження. «Підліткове насильство», незважаючи на достатньо розповсюджену інформаційну публічність, позначене обмеженим дослідницьким, зокрема, емпіричним полем, де на прикладі репрезентативних вибірок встановлювалася б, як мінімум, його причинність та можливості результативного продуктивного прогнозування. Така пізнавальна ситуація зумовлюється: 1) недавньою «інформаційною закритістю» проблеми у радянській психології, внаслідок чого малодослідженими залишаються її вітчизняні історико-психологічні витоки; 2) переважно резонансними прикладами насильства, оцінка яких, здебільшого, не є об'єктивним аналізом, а обмежується споглядальними емоційними узагальненнями, які деактуалізуються на тлі пошуку нових сенсаційних життєвих подій; 3) особистим небажанням суб'єктів насильства публічно оприлюднювати його провідні

сенси, зокрема, потерпілих – через острах рецидивів, кривдників – небажання визнавати себе винним.

У зв'язку з цим, проблема підліткового насильства потребує феноменологічного аналізу на груповому та індивідуальному (особистісному) рівнях з перспективою розроблення та надання кваліфікованої психологічної допомоги усім його суб'єктам.

У центрі нашого наукового пошуку перебувають системні теоретико-прикладні уявлення про психологію підліткового віку (І. Булах, Я. Гошовський, А. Мудрик, В. Полішук, А. Сидоркін та ін.), коли взаємини у підлітковому середовищі зумовлюється змістом соціальної ситуації розвитку двох базових соціальних систем («Підліток – Ровесник», «Підліток – Дорослі»). Зрештою, виокремлюється проблема взаємозв'язку загальних тенденцій «дорослого» і «підліткового насильства». Відтак, проблема підліткового насильства не може бути успішно розв'язаною окремо у підлітковому середовищі.

Мета дослідження: розробити і адаптувати в умовах загальноосвітньої школи адресну (для дорослих і підлітків) навчально-методичну превентивну програму «Підліткове насильство у своїх потворних виявах».

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. На основі теоретичного аналізу проблеми сформулювати провідні дослідницькі методологеми для вивчення «підліткового насильства» (базову термінологію; принципи наукового пошуку; дослідницький інструментарій; логістику збору та обробки інформації).
2. Емпірично встановити детермінанти «підліткового насильства» та розробити його вікові типові соціально-психологічні профілі.
3. Продемонструвати функціональну дієвість авторської навчально-методичної превентивної програми.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми підліткового насильства; емпіричне дослідження детермінант «підліткового насильства» за допомогою спостереження, опитувальників, тематичних методик; кількісний та якісний аналіз отриманих результатів дослідження; розробка та апробація навчально-методичної превентивної програми.

Ключові слова: підліток, підлітковий вік, особистісні новоутворення підліткового віку, криза 13 років, криза 17 років, підліткове насильство.

Олійник Анна Віталіївна

Науковий керівник:

Коханова Олена Петрівна,

кандидат психологічних наук, доцент

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ КРИЗИ

Актуальність дослідження. Сьогодні переповнене кризовими явищами та стресовими ситуаціями, що є невід'ємним атрибутом життя сучасної людини. Необхідність постійно адаптуватись до вимог часу, підтримувати відповідний рівень фахової компетентності й багато інших чинників часто стають причиною професійне вигорання, яке, в свою чергу, є ознакою кризи професійної діяльності особистості.

Проблема професійного становлення особистості, бар'єри і кризи, які виникають у цей період, постійно перебувають у фокусі уваги сучасних психологів.

Тема дослідження, присвячена проблемі професійного вигорання, актуальна, так як його жертвою може стати будь-яка людина. «Вигорання» – це відповідна реакція на тривалі

стреси в сфері міжособистісного спілкування. Погоня за прибутком, не завжди правильно організована робота з колективом і клієнтами, організаційні та професійні стреси і багато інших чинників впливають на розвиток даного синдрому.

«Професійне вигорання» в найбільш загальному вигляді трактується як довготривала стресова ситуація, що виникає внаслідок тривалих професійних стресів середньої інтенсивності. Тому синдром «професійного вигорання» позначається низкою авторів поняттям «професійне (емоційне) вигорання», що дозволяє розглядати це явище в аспекті особистої деформації професіонала під впливом тривалої професійної діяльності.

Найбільш яскраво синдром «вигорання» проявляється в тих випадках, коли комунікації обтяжені емоційною насиченістю або когнітивною складністю. Ймовірність появи проблеми «вигорання» збільшується в міру зростання частоти і тривалості емоційновиснажливих контактів. У 2005 році на Європейській конференції ВООЗ було відзначено, що з проблемою емоційного вигорання стикається приблизно третина усіх працівників країн ЄС.

У психології дотепер не існує єдиного уявлення про психологічну структуру професійного вигорання. Розуміння сутності професійного вигорання, детермінації, структури та етапів на концептуальному рівні є вкрай суперечливим. Це зумовлено різними підходами до їхнього опису. Кожен з підходів акцентує увагу лише на одному аспекті професійного вигорання та зосереджується лише на певній групі чинників й детермінацій.

Проаналізувавши наявні публікації з проблематики синдрому професійного вигорання, бачимо, що теоретичні та емпіричні дослідження широко представлені в зарубіжній психології М. Anderson, М. Burisch, R. Burke, E. Hartman, S. Jackson, M. Leiter, T. Marek, С. Maslach, В. Perlman, А. Pines, W. Schaufeli, J. Winnubst та ін. Менше досліджень присвячено цій проблемі у вітчизняній науці, однак, тема вигорання з'являється наприкінці ХХ ст. в роботах В. Бойка, Н. Водоп'янової та О. Старченкової, Н. Гришиної, А. Маркової, Л. Мітіної, В. Орла, Т. Ронгінської, Л. Китаєва-Смик, М. Скугаревської, Л. Карамушки, Т. Зайчикова, Н. Максименко, С. Максименка, І. Галецької і М. Мельник та інших.

Між тим відсутність напрацьованого досвіду та теоретичного узагальнення практики застосування психологічних засобів профілактики та корекції професійного вигорання потребує додаткових наукових досліджень.

Мета дослідження: дослідити професійне вигорання особистоті як чинник професійної кризи.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз стану розробленості проблеми професійного вигорання особистості та чинників, що на нього впливають.
2. Провести діагностику рівня професійного вигорання особистості, яка працює в сфері бізнесу.
3. Розробити та апробувати пропедевтичний тренінг.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми професійного вигорання особистості як чинника професійної кризи; порівняння, узагальнення, систематизація даних; емпіричне дослідження рівня та особливостей професійного вигорання за допомогою тестування; кількісний та якісний аналіз отриманих результатів дослідження; розроблення та апробація пропедевтичного тренінгу.

Ключові слова: професійне вигорання, професійна криза, пропедевтичний тренінг.

Охрімів Валерій Олегович

Науковий керівник:

Сергеєнкова Оксана Павлівна,
доктор психологічних наук, професор

ПСИХОСОМАТИЧНІ РЕСУРСИ ОСОБИСТОСТІ З ЗАХВОРЮВАННЯМ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ

Актуальність дослідження. Серцево-судинні захворювання (ССЗ) є головною причиною смертності серед українців за даними МОЗ України та одне з найпоширеніших причин смертності в усьому світі. Поява ССЗ часто буває викликана різними чинниками: неправильне харчування, вплив алкоголю, негативний вплив навколишнього екологічного середовища, стрес, надмірні навантаження на ослаблену серцево-судинну систему та ін. Деякі з цих чинників не піддаються прямій регуляції конкретною людиною, наприклад екологічне середовище. Однак, більшість з причин виникнення ССЗ піддаються прямому впливу індивіда і можуть ним регулюватися. До такого керованого чинника належить харчування. Зменшення кількості жирних та смажених продуктів, цукру та солі, помірне вживання харчових продуктів, все це має велике значення для функціональних можливостей людського організму. Аналізуючи фізіологічний розвиток людини як біологічного виду, можна зробити припущення, що проблема харчової функції в межах норми не є вродженою вадою, а з'являється впродовж життя індивіда, можливо, це просто шкідлива звичка, яка також має свій генезис. Вживання алкоголю та психотропних речовин, ожиріння, надмірні навантаження дуже часто є наслідком дії стрес-факторів на тому чи іншому етапі життя людини, які не тільки впливають на поведінкові девіації, а й на функціонування організму в цілому. Такий поліфакторний вплив може призвести до захворювання.

Питання психотерапії захворювань систем людського тіла вже довгий час бентежить думки вчених різних галузей: Б. Алман, Дж. Ахтерберг, Ед. Блалок, Н. Гордієвська, С. Давидов, В. Єсаулов, Г. Ерікссон, О. Лазарева, М. Ламбру, С. Метьюз-Сімонтон, Р. Набулліна, Ж. Рену, Е. Россі, Н. Русіна, К. Симонтон, Н. Холл, С. Швачкін, І. Шульц та ін. Кожен з цих вельми поважних науковців висував думку, що людська психіка може впливати на функціонування тіла не тільки у негативному спектрі, а й позитивному, та використовували потенціал внутрішніх психологічних ресурсів для лікування певних захворювань.

Мета дослідження: теоретично проаналізувати та емпірично дослідити особливості психосоматичних ресурсів особистості із захворюваннями серцево-судинної системи.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми психосоматичних ресурсів особистості із захворюваннями серцево-судинної системи.
2. Дослідити психологічні та психофізіологічні особливості людей з захворюваннями серцево-судинної системи.
3. Розробити програму активізації психосоматичних ресурсів особистості із захворюваннями серцево-судинної системи.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми дослідження з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя розробки програми активізації психосоматичних ресурсів особистості із захворюваннями серцево-судинної системи; використання анкетування, тестів для діагностики психологічних та психофізіологічних особливостей людей з захворюваннями серцево-судинної системи; кількісний та якісний аналіз отриманих даних.

Ключові слова: психосоматичні ресурси, саморегуляції, самодопомога, візуалізації, аутогенне тренування, самогіпноз, самонавіювання.

Паренко Аліна Юріївна

Науковий керівник:

Канюка Інна Олександрівна,
кандидат психологічних наук

АКТУАЛІЗАЦІЯ РЕСУРСІВ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Актуальність дослідження. Військово-політичне протистояння на території України призвело до значного збільшення чисельності вимушених переселенців та стало найактуальнішою темою в суспільстві. У країні з'явилася велика кількість людей зі статусом ВПО (внутрішньо переміщеної особи). Внутрішньо переміщеними особами вважаються люди, змушені залишити свої домівки (місця проживання) для того, щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, які не перетнули міжнародний державний кордон країни. Сьогодні Україна посідає дев'яте місце у світі за кількістю переселенців, з яких половина (51%) – з Донецької та Луганської областей. Серед внутрішньо переміщених осіб 60% – пенсіонери, 12% – діти, 4% – люди з обмеженими фізичними можливостями.

Науковці виділяють основні причини переселення людей. Першою групою причин стала загрожуюча політична ситуація, другою причиною визнали їх політичні погляди та початок переслідувань за цією ознакою, а третьою групою причин стали економічні переваги (можливість працювати на кращій роботі та за більшу оплату на іншій частині України). Часто у цих людей від тяжкості пережитих подій може проявлятися цілий спектр психологічних проблем. Однією з них є тяжкий процес адаптації осіб, що знаходяться у взаємодії з новим соціокультурним середовищем (Г. Лазос, А. Налчаджяна).

Однак, адаптація не єдина проблема ВПО. Після пережитих стресових подій суттєво змінюється життєздатність людей, може відбутися злам основних її компонентів: довіри до людей, впевненості у власних силах тощо. Однак, ресурси життєздатності внутрішньо переміщених осіб та особливості їх актуалізації недостатньо досліджені, що і зумовило вибір нашої теми дослідження.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості актуалізації ресурсів життєздатності внутрішньо переміщених осіб.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми ресурсів життєздатності внутрішньо переміщених осіб та особливостей їх актуалізації.
2. Емпірично дослідити особливості життєздатності внутрішньо переміщених осіб.
3. Розробити та апробувати програму актуалізації ресурсів життєздатності внутрішньо переміщених осіб.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми ресурсів життєздатності внутрішньо переміщених; узагальнення, систематизація теоретичних даних; кількісно-якісний аналіз отриманих результатів задля оцінки ефективності розробленої програми актуалізації ресурсів життєздатності внутрішньо переміщених осіб.

Ключові слова: життєздатність, внутрішньо переміщені особи, активізація, самоактуалізація, мотивація.

Селезньова Ірина Олегівна

Науковий керівник:

Фурман Вікторія Вікторівна,
кандидат психологічних наук

ФАСИЛІТАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Актуальність дослідження. Одним з основних завдань сучасних вищих навчальних закладів України є забезпечення сприятливих умов для успішної самореалізації студентів у процесі їх фахової підготовки. Конфліктні ситуації у різних сферах життєдіяльності студентської молоді можуть не тільки ускладнити соціальне життя студентів та процес їх самореалізації, а й негативно вплинути на ефективність і якість професійної підготовки майбутніх фахівців.

Актуальним сучасним засобом вирішення конфліктних ситуацій в студентському середовищі є фасилітація (від англ. facilitation – допомога, сприяння). Фасилітація – це організація процесу колективного розв’язання проблем у групі, яка керується фасилітатором (ведучим, керівником) та визначається як метод, що спрямований на управління груповою структурою і процесами, необхідними для конструктивного виконання групової роботи, мінімізації загальних проблем та підвищення групової ефективності.

Аналіз проблеми фасилітації в наукових працях відбувався в різних аспектах. Зокрема, науковці аналізують певні види та стилі фасилітації (Дж. Дженкінс); розглядають фасилітацію як технологію організаційного розвитку (Б. Албан, Б. Бункер, Г. Буше, Р. Маршак); досліджують практичні методи фасилітації великих груп (Г. Буше, Е. Девідсон, Р. Маршак). Однак, у психологічній науці бракує робіт, присвячених дослідженню фасилітації як засобу вирішення конфліктних ситуацій в студентському середовищі.

Мета дослідження: дослідити психологічні особливості фасилітації як засобу вирішення конфліктних ситуацій в студентському середовищі та розробити програму розвитку фасилітативних навичок студентської молоді.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз категорії фасилітації як засобу вирішення конфліктних ситуацій.
2. Емпірично дослідити психологічні особливості фасилітації як засобу вирішення конфліктних ситуацій в студентському середовищі.
3. Розробити та апробувати програму розвитку фасилітативних навичок студентської молоді.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз сучасних підходів до вирішення конфліктних ситуацій в студентському середовищі; дослідження рівня компетентності в управлінні конфліктами, схильності до конфліктної поведінки та виявлення особистісних переваг у виборі стратегії врегулювання конфлікту особистості студентського віку; розроблення та апробація програми розвитку фасилітативних навичок студентської молоді.

Ключові слова: фасилітація, процесинг, конфлікт, екофасилітація, психологічна фасилітація, педагогічна фасилітація, соціальна фасилітація.

Справцева Катерина Сергіївна

Науковий керівник:

Цюман Тетяна Петрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент

ГАЗЛАЙТИНГ ЯК ФОРМА ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА НАД ЖІНКАМИ

Актуальність дослідження. Проблема психологічного насильства над жінками потребує ретельного дослідження та розробок нового діагностичного інструментарію. Адже на сьогодні важко підтвердити сам факт скоєння психологічного насильства: після нього не можливо побачити синці на шкірі або, до прикладу, визначити склад ДНК агресора. Ці факти спричиняють складність у покаранні осіб, які чинять психологічне насильство, відповідно, збільшується вірогідність його повторення.

Предметом нашого дослідження став газлайтинг – один із «інструментів» агресора, який намагається маніпулювати почуттями, думками, висловами партнера по спілкуванню. Ця проблема є актуальною не лише в сфері сімейної взаємодії, адже маніпуляторами можуть бути і колеги, і друзі. Найчастіше жертвою газлайтингу стають жінки.

Проблема газлайтингу досліджується, переважно, зарубіжними науковцями (Н. Еванс, К. Каплан, Дж. Саймон, Р. Стерн, Е. Томпсон, та багато інших). Аналіз цих досліджень дозволяє стверджувати, що виявити та подолати газлайтинг складно, перш за все тому, що на відміну від фізичного насильства чи прямих погроз, його складніше довести: жертва сумнівається, що правильно розуміє події навколо себе, її сприйняття викривлене, вона звикає підлаштовуватись під маніпулятивні дії та висловлювання агресора. Отже, гостро відчувається брак надійного діагностичного інструментарію для виявлення первинних ознак газлайтингу.

Мета дослідження: розробити та апробувати індикативні таблиці виявлення газлайтингу над жінками.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз сучасних підходів до проблеми дослідження газлайтингу над жінками.
2. Визначити критерії та показники газлайтингу, які проявляються у відносинах жертви та агресора.
3. Розробити та апробувати індикативні таблиці для виявлення газлайтингу над жінками.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз психологічних праць, присвячених проблемі дослідження з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя розробки індикативних таблиць для виявлення газлайтингу над жінками; розроблення відповідного змістово-технологічного забезпечення – індикативних таблиць, спрямованих на виявлення ознак газлайтингу над жінками.

Ключові слова: газлайтинг, психологічне насильство, маніпулювання, жінка.

Шинкарьова Любов Володимирівна

Науковий керівник:

Сорокіна Олена Анатоліївна,

кандидат психологічних наук, доцент

ОСОБИСТІСНІ РЕСУРСИ ДРУЖИН УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ У ПОДОЛАННІ СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ

Актуальність дослідження. В Україні триває операція об'єднаних сил. Кількість учасників бойових дій та їх сімей постійно збільшується. Така ситуація потребує збільшення кількості практичних розробок науковців щодо надання професійної психологічної

допомоги членам сім'ї учасників бойових дій. Спектр проблем сімей учасників бойових дій широкий: соціальні, побутові, економічні, психологічні. Дружини військовослужбовців за час відсутності чоловіка мають підвищене фізичне та психологічне навантаження, збільшення обов'язків та розширення сфери відповідальності. До основних проблем, з якими стикаються жінки учасників бойових, належить, по-перше, здатність прийняти свого чоловіка таким, яким він став, по-друге – усвідомити важливість адаптаційного періоду, який потрібний їй чоловікові. Не менш важливим є увага до власних потреб та бажань, бо перебування у стані постійної готовності до дій, тривоги та страху вичерпують ресурси жінок і можуть призвести до виникнення у них стресу, психосоматичних. Отже, часто дружини ветеранів потребують ефективної психологічної допомоги.

Дослідженням психологічної підтримки сімей ветеранів займалися як українські так і зарубіжні дослідники (В. Глебов, О. Кляпець, В. Остапович, І. Пампура, І. Рева). Вивченню особливостей вторинної травматизації, стресу, емоційного напруження у дружин, які дочекалися повернення чоловіків з збройного конфлікту, присвячені дослідження Є. Варлакової, Н. Журавльової.

Сьогодні допомогою дружинам учасників бойових дій займаються переважно громадські організації та соціальні служби. Питання психологічної підтримки дружин учасників бойових дій недостатньо вивчене, що і зумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета дослідження: розроблення програми актуалізації особистісних ресурсів дружин учасників бойових дій з метою успішного подолання ними складних життєвих ситуацій.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз наукових досліджень з проблеми особистісних ресурсів у подоланні складних життєвих ситуацій.
2. Емпірично дослідити особливості психологічної ресурсності дружин учасників бойових дій.
3. Розробити програму актуалізації і розвитку особистісних ресурсів дружин учасників бойових дій з метою успішного подолання ними складних життєвих ситуацій.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз психологічних праць, присвячених проблемі дослідження, з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя розробки програми актуалізації і розвитку особистісних ресурсів дружин учасників бойових дій; авторська анкета для виявлення особливостей емоційних переживань дружин ветеранів та опитувальник для визначення особливостей їх психологічної ресурсності; програма актуалізації і розвитку особистісних ресурсів дружин учасників бойових дій.

Ключові слова: дружина учасника бойових дій, емоційний стан, адаптація, психологічна підтримка.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА» ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА»

В'яла Анна Анатоліївна

Науковий керівник:

Денисюк Олена Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження. Проблема усвідомлення цінності свого здоров'я є однією з актуальних проблем сьогодення.

Одним із принципів Державного стандарту початкової освіти НУШ є здоров'я, формування здорового способу життя і створення умов для фізичного і психоемоційного розвитку, що надзвичайно важливо для дітей молодшого шкільного віку.

Актуальність проблеми формування здорового способу життя дітей молодшого шкільного віку пов'язана з тим, що у звичному житті дитини відбуваються кардинальні зміни, адже вона набуває нового статусу – «учень». Саме в молодшому шкільному віці закладається фундамент здоров'я та звички дотримуватися здорового способу життя. В цей період у дитини формуються знання, установки, норми поведінки, усвідомлення цінності свого здоров'я та зацікавленість в збереженні здоров'я.

На законодавчому рівні формування здорового способу життя дітей визначено в таких документах, як: закони України «Про охорону дитинства» (2001), «Про освіту» (2017); Концепція Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір» (2011); Концепція Державної національної соціальної програми «Молодь України на 2016–2020 роки» (2015), Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016), Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2016), Державному стандарті початкової освіти (2018).

Дослідженню різних аспектів здорового способу життя присвячені наукові роботи М. Амосова, Т. Веретенко, Г. Власюк, В. Войтенко, М. Гончаренко, О. Дубогай, Т. Журавель, Н. Зимівець, Н. Куїнджі, Ю. Лисицина, М. Лехолетової, В. Лютого, Т. Лях, В. Оржеховської, Т. Спіріної, Л. Сущенко, А. Щедріної та ін. Видатні вчені Х. Алчевська, А. Макаренко, І. Огієнко, М. Пирогов, С. Русова, В. Сухомлинський у своїх працях досліджували проблему виховання у дітей навичок здорового способу життя як складової особистості. П. Виноградов, Б. Єрасов, О. Мільштейн, В. Пономарчук, В. Столяров розглядають здоровий спосіб життя як глобальну соціальну проблему, складову частину життя суспільства в цілому. Г. Аксьонов, В. Бальсевич, М. Віленський, Р. Дітлс, Л. Кобелянська, І. Мартинюк, досліджують здоровий спосіб життя з точки зору свідомості, психології людини, мотивації. На думку Р. Левіна, І. Солоненко, О. Яременка, здоровий спосіб життя – це спосіб життєдіяльності людини, метою якого є формування, збереження і зміцнення здоров'я.

Незважаючи на ґрунтовні розвідки вчених, питання формування здорового способу життя дітей молодшого шкільного віку на сучасному етапі є актуальним, що обумовлює вибір теми дослідження.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити форми та методи формування здорового способу життя дітей молодшого шкільного віку в закладах загальної середньої освіти.

1. Відповідно до мети визначено *завдання*:
2. Здійснити теоретико-методологічний аналіз та розкрити сутність основних понять дослідження.
3. Охарактеризувати особливості формування здорового способу життя дітей молодшого шкільного віку.
4. Проаналізувати рівні сформованості основ здорового способу життя дітей молодшого шкільного віку.
5. Розробити рекомендації для педагогів щодо формування здорового способу життя дітей молодшого шкільного віку в умовах закладів загальної середньої освіти.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз літератури, узагальнення теоретичних даних, аналіз наукових, психологічних, соціально-педагогічних джерел, порівняння, синтез праць присвячених проблемі дослідження, анкетування, бесіда, спостереження, методи математичної статистики з метою кількісної обробки даних та визначення статистичної значущості отриманих під час експерименту результатів.

Ключові слова: здоров'я, здоровий спосіб життя, діти, молодший шкільний віку, заклади загальної середньої освіти.

Залуцький Іван Іванович

Науковий керівник:

Денисюк Олена Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З БАТЬКАМИ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Актуальність дослідження. В даний час показник дитячої інвалідності в розвинених країнах становить 250 випадків на 10 тис. дітей і має тенденцію до збільшення. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, особи з інвалідністю складають 15% населення земної кулі, з них 120 млн. – діти і підлітки. Станом на 2018 рік загальна чисельність осіб з інвалідністю в Україні становила 2 млн 635 тис. осіб. За даними МОЗ України, кількість дітей з інвалідністю віком до 18 років із загального числа осіб з інвалідністю склала 159 тис. осіб. І з кожним роком кількість осіб з інвалідністю зростає на п'ять відсотків.

Збільшення чисельності дітей з інвалідністю актуалізує необхідність організації цілеспрямованої соціально-педагогічної підтримки їхніх батьків, спрямованої на надання психологічної, медико-соціальної допомоги.

Головна мета соціально-педагогічної діяльності в роботі з батьками, які виховують дитину з інвалідністю – сприяти соціальній адаптації та реабілітації батьків в ситуації народження та виховання дитини з інвалідністю. Важливо допомогти батькам подолати первісну реакцію пригніченості й розгубленості, а в подальшому – зайняти активну позицію в реабілітації дитини, зосередивши зусилля не тільки на лікуванні, але і на розвитку її особистості, на пошуку адекватних способів соціалізації і досягненні оптимального рівня адаптації в суспільстві.

Основні положення соціально-педагогічної підтримки дітей з інвалідністю та їхніх батьків окреслені у низці законів України: «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», «Про охорону дитинства», «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного

протоколу до неї», «Про освіту», «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг», «Про відпустки», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю»; в наказі Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах»; у постановах Кабінету Міністрів України: «Положення про порядок, умови та критерії встановлення інвалідності», «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», тощо.

Науковці розглядали такі аспекти соціально-педагогічної роботи з батьками, які виховують дитину з інвалідністю: соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах (Т. Чечко); соціально-педагогічна робота з сім'ями, що виховують дітей з обмеженими фізичними можливостями, в умовах реабілітаційного центру (Н. Грабовенко); соціально-педагогічні засади роботи з батьками дітей з особливими потребами (Т. Соловійова); прикладні аспекти соціальної роботи із сім'ями, що мають дітей з особливими потребами (О. Закусило). Технологічний аспект соціально-педагогічної роботи із сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю, обґрунтовано О. Денисюк, А. Капською, Г. Першко. Різні аспекти соціалізації та інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку знайшли висвітлення в наукових працях О. Безпалько.

Результати проведеного науково-теоретичного аналізу проблеми соціально-педагогічної підтримки батьків, які виховують дітей з інвалідністю, її недостатня розробленість на сучасному етапі засвідчує актуальність обраної теми дослідження.

Мета дослідження: здійснити теоретичний аналіз означеної проблеми та розробити змістовно-методичне забезпечення соціально-педагогічної роботи з батьками, які виховують дитину з інвалідністю, в умовах Центру комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю Дніпровського району міста Києва.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Розкрити сутність та обґрунтувати теоретичні засади соціально-педагогічної роботи з батьками, які виховують дитину з інвалідністю.
2. Охарактеризувати сім'ї, які виховують дитину з інвалідністю, та виявити основні проблеми батьків.
3. Розробити змістовно-методичне забезпечення соціально-педагогічної роботи з батьками, які виховують дитину з інвалідністю, в умовах центру реабілітації для осіб з інвалідністю та перевірити його дієвість.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: узагальнення теоретичних даних, аналіз наукових, соціологічних, психологічних, соціально-педагогічних джерел; системно-структурний аналіз літературних джерел та нормативних документів; синтез – дослідження з метою накопичення науково-теоретичного підґрунтя для визначення сутності соціально-педагогічної роботи з батьками, які виховують дитину з інвалідністю; емпіричні: спостереження, опитування, анкетування, бесіда; методи математичної статистики з метою кількісної обробки даних та визначення статистичної значущості отриманих під час експерименту результатів.

Ключові слова: дитина з інвалідністю, соціально-педагогічна робота, сім'я, батьки, соціальний супровід, соціальний педагог, реабілітація.

Кучеренко Олена Віталіївна

Науковий керівник:

Сапіга Світлана Володимирівна
кандидат педагогічних наук

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА БУЛІНГУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день в Україні надзвичайно гостро постає проблема міжособистісних стосунків серед дітей в шкільних колективах. Шкільне середовище є одним з найважливіших інститутів соціалізації особистості, її соціального та психологічно виховання, а також формування моральних властивостей.

Актуальність обраної теми зумовлена й тим, що в нашій країні проблема булінгу в шкільному середовищі майже не вивчена і з теоретичної точки зору, і з практичної. Явище булінгу надзвичайно поширене, але цю проблему в більшості випадків, на жаль, замовчують. В українських школах вчителі не реагують належним чином на прояви агресії серед дітей, ігнорують такі ситуації, а, що найгірше, – інколи також стають «булерами».

Ігнорування даної проблеми не проходить безслідно. Знуцання з боку однолітків наносять психічні та фізичні травми здоров'ю дитини, негативно впливають на емоційний стан та перешкоджають процесу навчання.

За результатами дослідження, проведеного Фондом ООН – ЮНІСЕФ у 2017 році в Україні, 67% дітей у віці від 11 до 17 років стикалися з проблемою булінгу (цькування) протягом останніх трьох місяців. 24% дітей стали жертвами булінгу, і 48% з них нікому не розповідали про ці випадки. Дослідження переконливо свідчить, що діти, закриті до спілкування, а також діти з сімей з низьким рівнем прибутку, піддаються булінгу вдвічі частіше за інших дітей. Результати опитування «U-Report» говорять про найрозповсюдженішу причину булінгу – ігнорування його дорослими (37%). Відповідно до статистики Національної дитячої «Гарячої лінії» більше 25% дзвінків так чи інакше пов'язані з булінгом.

Грунтовно проблему насильства в освітньому середовищі висвітлили зарубіжні вчені К. Арора, Д. Лейн, Е. Міллер, Д. Ольвеус, Е. Роланд, Д. Таттум, Д. Томпсон та інші. Вітчизняні науковці також зробили внесок щодо дослідження даної проблеми. О. Барліт, И. Бердишев, А. Бочавер, О. Глазман, О. Дроздов, А. Король, О. Синюкова, В. Собкін, В. Петросянц, А. Чернякова досліджували психологічні особливості учасників булінгу, його наслідки та шляхи подолання, Т. Алексеєнко, Т. Лях, А. Попова, Т. Спіріна розглядали різні аспекти соціально-педагогічної профілактики булінгу серед дітей та молоді.

Умови впровадження інноваційних технологій профілактики агресивної поведінки в умовах школи досліджували Р. Безпальча, І. Гайдамашко, М. Жданова, Н. Заверико, Л. Лушпай, Н. Романова, Д. Соловійов, А. Чернякова та ін.

Булінг в підліткових шкільних колективах – явище глобальне та масове. Враховуючи зазначене вище, важливим завданням сучасного закладу загальної середньої освіти є створення просвітницько-профілактичних програм, орієнтованих на недопущення булінгу та боротьбу із його проявами та наслідками.

Мета дослідження: здійснити теоретичний аналіз проблеми булінгу серед підлітків та розробити програму соціально-педагогічної профілактики булінгу в закладах середньої освіти.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Охарактеризувати поняття «булінг», визначити його види та особливості.
2. Узагальнити вітчизняні та зарубіжні практики профілактики булінгу.

3. Визначити особливості соціально-педагогічної профілактики булінгу в закладах середньої освіти.
4. Здійснити діагностику проявів булінгу в середовищі закладів середньої загальної освіти.
5. Розробити програму соціально-педагогічної профілактики булінгу серед підлітків в закладах середньої освіти та перевірити її дієвість.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз соціологічної, психологічної, педагогічної, соціально-педагогічної літератури, порівняння, класифікація, узагальнення для з'ясування змісту базових понять дослідження, визначення змісту, напрямів роботи, технологій соціально-педагогічної профілактики булінгу; анкетування, статистичні методи для здійснення якісного та кількісного аналізу результатів дослідження.

Ключові слова: булінг, соціально-педагогічна профілактика, підлітки, шкільне середовище, програма профілактики булінгу.

Левченко Дарія Анатоліївна

Науковий керівник:

Швед Ольга Володимирівна,
кандидат соціологічних наук

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ДІТЕЙ

Актуальність дослідження. Проблема сексуального насильства щодо дітей існувала в усі часи, серед усіх народів, релігій та культур. Існуюча статистика вражає масштабом проблеми, хоча цей вид насильства є найбільш прихованим. Вплив сексуального насильства на дітей є дуже серйозним і має не тільки короткострокові, але й відтерміновані наслідки.

Узагальнюючи праці сучасних дослідників, в яких досліджується питання профілактики насильства та жорстокого поводження щодо дітей, виокремимо кілька напрямів: обґрунтування проблеми попередження жорстокого ставлення до дітей (В. Боровик, Т. Журавель, Т. Кир'язова, К. Сергєєва, С. Тадіян, О. Швед та ін.); виділення основ соціально-правового захисту дітей від жорстокості (В. Голіна, О. Іващенко, Ж. Петрочко, Г. Черепанова та ін.); аналіз зарубіжного досвіду попередження явища насильства щодо дітей (С. Айропетов, З. Зайцева, В. Желєзнов, І. Зверєва, О. Пилипенко, О. Романова та ін.); визначення загальних питань превентивного виховання з проблеми негуманної поведінки дорослих щодо дітей (О. Доукіна, А. Зубко, В. Оржеховська, Л. Пономаренко, В. Постовий, Н. Стрельникова, П. Щербань та ін.); виділення окремих аспектів соціально-педагогічної діяльності щодо подолання жорстокого ставлення до дітей (Н. Заверико, І. Зверєва, А. Капська, О. Караман, Л. Міщик, А. Мудрик, І. Трубавіна).

Отже, питання соціально-педагогічної профілактики сексуального насильства щодо дітей відіграє дуже важливу роль, як одна зі складових забезпечення успішного та щасливого дитинства, а також формування основних життєвих принципів у дорослому житті.

Мета дослідження: проаналізувати зміст, форми та методи соціально-педагогічної профілактики сексуального насильства щодо дітей.

Відповідно до мети визначені **завдання:**

1. Охарактеризувати зміст поняття «сексуальне насильство».
2. Узагальнити вітчизняні та зарубіжні практики профілактики сексуального насильства щодо дітей.
3. Визначити зміст, форми, методи та особливості соціально-педагогічної профілактики сексуального насильства щодо дітей.

4. Розробити рекомендації для соціальних педагогів щодо методів профілактики сексуального насильства щодо дітей.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні: аналіз науково-теоретичних джерел з проблеми дослідження, систематизація, узагальнення; емпіричні: бесіда, анкетування; кількісний (статистичний) та якісний аналіз отриманих результатів; розробка соціально-психологічних рекомендацій щодо методів профілактики сексуального насильства щодо дітей на основі теоретичних та емпіричних досліджень.

Ключові слова: сексуальне насильство; дитина; кривдник; соціально-педагогічна профілактика; проблема; стрес.

Ничипорчук Інна Сергіївна

Науковий керівник:

Петрочко Жанна Василівна,

доктор педагогічних наук, професор

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ ЩОДО ДІТЕЙ У СІМ'ЯХ

Актуальність дослідження. Захист прав і свобод дітей та профілактика насильства в сім'ї є одним із важливих завдань держави. Жорстоке поведіння відносно дитини з боку найрідніших осіб тягне згубні наслідки для її подальшого фізичного та психічного розвитку, сприяє залученню дітей у злочинну діяльність, вживанню алкогольних напоїв та наркотичних речовин тощо.

Насильство в сім'ї щодо дитини не є лише справою сім'ї, оскільки його наслідки перешкоджають нормальному існуванню та розвитку суспільства і держави. Відтак, попередження такого насильства є найважливішим завданням органів державної влади та місцевого самоврядування, усього суспільства.

Вирішення проблеми захисту дітей від жорстокості носить міждисциплінарний характер. У діяльність щодо профілактики і подолання насильства повинні залучатися працівники правоохоронної системи, органів опіки та піклування, представники соціальної та педагогічної спільнот, співробітники медичної і психологічної служб.

Жорстоке поведіння щодо дітей та зневага їхніми інтересами можуть мати різні види і форми, їхнім наслідком завжди є серйозний збиток для розвитку і соціалізації дитини, нерідко є загрозою життя дитини. З огляду на це, державні уповноважені органи з протидії насильства, громадські організації, члени сімей мають використовувати всю систему захисту дітей від жорстокого поведіння та попередження насильства в сім'ї.

Стан наукової розробленості проблеми соціально-педагогічної профілактики жорстокого поведіння щодо дітей у сім'ї забезпечується дослідженнями вітчизняних учених (О. Бандурка, А. Блага, Т. Журавель, Ф. Заброта, І. Зверева, Л. Кривачук, В. Казимір, О. Лапчевська, В. Новик, Р. Опацький, Ж. Петрочко, Л. Повалій, О. Ткаленко, С. Тунтуєва, Г. Христова, Н. Щербак, Я. Юрків). Однак у зв'язку з прийняттям нових нормативно-правових актів із питань протидії жорстокого поведіння над дітьми в сім'ї виникає необхідність у додатковому дослідженні.

Мета дослідження: на основі аналізу теоретичних засад, міжнародного досвіду, чинного законодавства України та узагальнення практики профілактики жорстокого поведіння щодо дітей визначити та апробувати форми і методи роботи соціального педагога з попередження жорстокого поведіння щодо дітей в сім'ї.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити аналіз сучасного стану дослідження проблеми попередження жорстокого поводження щодо дітей в сім'ї.
2. Визначити сутність поняття та видів жорстокого поводження щодо дітей.
3. Охарактеризувати нормативно-правове забезпечення профілактики жорстокого поводження щодо дітей в сім'ї.
4. Вивчити міжнародний та національний досвід роботи з профілактики жорстокого поводження щодо дітей в сім'ї.
5. Визначити ефективні форми й методи діяльності соціального педагога з попередження жорстокого поводження щодо дітей та апробувати програму соціально-педагогічної профілактики жорстокого поводження щодо дітей в сім'ї.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: вивчення, аналіз і систематизація соціально-педагогічної літератури – для визначення сутності базових понять дослідження, видів жорстокого поводження щодо дітей, узагальнення даних – для означення змін у нормативно-правовому забезпеченні процесу профілактики жорстокого поводження щодо дітей в сім'ї; спостереження, опитування (анкетування, інтерв'ю), бесіда – для визначення ефективності профілактичної діяльності соціального педагога в закладі загальної середньої освіти, апробації програми соціально-педагогічної профілактики жорстокого поводження щодо дітей в сім'ї.

Ключові слова: діти, сім'я, насильство в сім'ї, жорстоке поводження щодо дітей, соціально-педагогічна профілактика.

Смола Олександра Віталіївна

Науковий керівник:

Сапіга Світлана Володимирівна,
кандидат педагогічних наук

ПРОФІЛАКТИКА АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ІЗ МЕНТАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження. Кожна дитина індивідуальна у сприйнятті світу, проявах власної особистості, а отже і в реакціях на внутрішні і зовнішні подразники. Агресія, хоч і має загальний алгоритм дії, однак причини і прояви можуть відрізнятися. До видів і форм прояву агресії можна віднести: вербальну і словесну, пряму і непряму, зовнішню агресивну поведінку та аутоагресію.

Кількість дітей з ментальними, психофізіологічними порушеннями чи поведінковими розладами щороку зростає. Як мінімум, одна з 45 осіб у віці до 20 років в країнах Європи страждає ментальним розладом. Кожна п'ята дитина в світі має когнітивні, емоційні або поведінкові проблеми, у кожній восьмій діагностовано психічні та (або) поведінкові розлади. В Україні близько 3% дітей (понад 227 тис. осіб) користуються послугами психіатричної, психологічної та реабілітаційної служб. Ментальні розлади у дітей складають 30-40% психічної захворюваності. На дитячий вік припадає 9% інвалідності, зумовленої розладами психіки. Згідно зі статистикою, у 2017 році – понад 75 тисяч дітей мають аутистичний спектр порушень. Останні показники корелюються із світовою статистикою – понад 1% дітей (від загальної кількості у державі) мають аутистичний розлад.

У закладах дошкільної освіти, де навчаються діти із ментальними порушеннями, фахівці часто помічають, як діти проявляють агресію. В цілому, агресія є зовнішнім проявом емоційної напруги, невдоволення. Дане явище проявляється у завданні собі, іншим людям чи предметам навколишнього середовища шкоди у фізичній чи вербальній формі.

Причинами агресивної поведінки може бути фрустрація, тривога, невдоволення очікувань, потреб, бажань, намірів. Агресія є природним механізмом психіки і вона не є загрозливою для людини. Однак якщо індивід не вміє конструктивно і безпечно виплескувати свої емоції і почуття, в тому числі й агресію, це може мати негативні наслідки як для особи, так і для навколишнього середовища. Відповідно, діти що мають ментальні розлади, також переживають гнів і агресію, проте не завжди вміють виплескувати її без шкоди для себе і оточуючих.

У зарубіжній літературі людську агресивність розглядали з таких психологічних позицій: психодинамічної (З. Фрейд, К. Юнг), когнітивної (Л. Берковіц), соціального научіння (А. Бандура, Р. Берон), згідно з біхевіористською концепцією (Б. Скіннер, Е. Толма, Д. Уотсон, К. Халл). Аналіз проблеми насильства як соціального та духовного феномену був відображений у дослідженнях філософів, зокрема В. Беньяміна, В. Денисова, С. Жижека, Р. Жирара, К. Лоренц, Н. Тінберга, М. Фуко.

У сучасній педагогіці, психології та соціальній роботі проблема агресії висвітлена в працях Т. Алексеєнко, Л. Аршавіна, О. Бовть, С. Єніколопова, Л. Іванової, З. Ікуніна, Т. Карпінської, О. Лобач, Т. Мірошніченко, Т. Мицкан, А. Налчаджяна, В. Павелківа, Н. Ратінової, А. Реана, Т. Рум'янцевої, К. Сергєєвої, І. Фурманова, О. Хреннікова.

Мета дослідження: проаналізувати зміст, форми та методи профілактики агресивної поведінки у дітей з ментальними порушеннями в дошкільних навчальних закладах.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Розкрити сутність поняття агресія, дослідити причини її виникнення та передумови формування у дітей з ментальними порушеннями.
2. Проаналізувати вітчизняні та зарубіжні практики профілактики агресивної поведінки у дітей з ментальними порушеннями в дошкільних навчальних закладах.
3. Дослідити рівень дитячої агресивності та оцінити ефективність вже наявних профілактичних заходів та програм в дошкільних навчальних закладах.
4. Розробити програму роботи мультидисциплінарної команди фахівців з профілактики агресивної поведінки у дітей із ментальними порушеннями в дошкільних навчальних закладах.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукових досліджень та публіцистичних видань, присвячених розгляду проблеми дитячої агресивної поведінки, зокрема, у дітей з ментальними порушеннями, в дошкільних навчальних закладах; дослідження методів профілактики агресивної поведінки; дослідження рівня дитячої агресивності; створення і розробка власної профілактичної програми для мультидисциплінарної команди фахівців, що спеціалізуються на роботі з дітьми, які мають ментальними порушення.

Ключові слова: дитяча агресія, профілактика, ментальні порушення, поведінка особистості, агресивна поведінка.

Ципіна Ольга Олегівна

Науковий керівник:

Веретенко Тетяна Григорівна,
кандидат педагогічних наук, професор

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА КІБЕРБУЛІНГУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ

Актуальність дослідження. На сьогодні велика увага науковців приділяється поведінці підлітків у мережі Інтернет. Це обумовлено тим фактом, що найактивнішими

користувачами мережі є підлітки. Особливостями підліткового віку є стрімкі зміни у психофізичному стані, що можуть призводити до проявів агресивної поведінки як у реальному, так і у віртуальному просторі. Кількість юних користувачів з кожним роком збільшується на 30%. Інтернет став невід'ємною частиною життя сучасних дітей, їхнім найближчим оточенням та, що важливо, джерелом знань про навколишній світ. Проте, перебуваючи в Інтернеті, підліток зустрічається із рядом загроз, однією з яких є кібербулінг.

Під кібербулінгом ми розуміємо новітню форму агресії, що передбачає жорстокі дії з метою дошкулити, нашкодити, принизити людину з використанням інформаційно-комунікаційних засобів: мобільних телефонів, електронної пошти, соціальних мереж тощо (Л. Найдьонова). Це та форма агресії, на яку дуже легко натрапити у мережі Інтернет. Він не залежить від місця знаходження агресора та жертви та може мати різні прояви.

У Дитячому фонді Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) попереджають про загрози кібербулінгу для користувачів Інтернету. УНІАН повідомили у представництві ЮНІСЕФ в Україні, що 90% українських користувачів всесвітньої мережі віком від 15 до 24 років постають перед загрозою онлайн-насильства, булінгу та цькування. «В Україні 93,1% дівчат віком від 15 до 24 років користуються Інтернетом (для порівняння – серед хлопців цього віку частка Інтернет-користувачів нижча: 87,3%). На глобальному рівні Інтернет-користувачами є 70,6% молодих людей віком від 15 до 24 років». Експерти наголошують, що більше від кібербулінгу потерпають старші діти, але жодна дитина не є захищеною від шкідливого онлайн-контенту, сексуальної експлуатації, насильства та булінгу в Інтернеті. Знуцання розвивають у жертв кібербулінгу стійкі моделі проблемної поведінки, вони з більшою ймовірністю погано навчаються, пропускають школу, вживають алкоголь, наркотики. Також, ймовірніше, вони агресивні, мають нижчу самооцінку та проблеми зі здоров'ям. Іноді кібербулінг може призвести до самогубства.

Україна робить великі звершення на шляху профілактики різних соціально небезпечних явищ, у тому числі і в кіберпросторі. Вивченню особливостей поведінки та діяльності підлітків в Інтернет-мережі присвячені праці зарубіжних та українських педагогів (Л. Жук, В. Осадчий, О. Пігузов, І. Смірнова, М. Снітко та ін.), філософів (С. Михайлов, І. Опаріна, О. Прокопенко, О. Романов та ін.), соціологів (І. Василенко, О. Путилова, М. Самелюк, О. Шеремет, та ін.), психологів (І. Білоус, Т. Вербицька та ін.), юристів (Т. Кесареєва, Н. Лебедева, Д. Пушкін та ін.). Втім, на нашу думку, профілактиці кібербулінгу приділено недостатньо уваги, тому доцільним є дослідити дану проблему та визначити шляхи її вирішення.

Отже, актуальність проблеми та її недостатня розробленість зумовили вибір теми дослідження: «Соціально-педагогічна профілактика кібербулінгу серед підлітків»

Мета дослідження: виокремлення та обґрунтування необхідних соціально-педагогічних умов у боротьбі з підлітковим кібербулінгом.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Вивчити сутність поняття «кібербулінг» та дослідити причини виникнення та розповсюдження цього явища;
2. Визначити рівень дослідженості кібербулінгу серед підлітків;
3. Виокремити соціально-педагогічні умови профілактики кібербулінгу;
4. Розробити методику профілактики кібербулінгу серед учнів 5-6 класів.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз досліджень, присвячених підлітковому булінгу, що дозволяє визначити виокремити соціально-педагогічні умови профілактики кібербулінгу серед підлітків; визначення основних нормативно-правових змін у сфері запобігання та протидії кібербулінгу серед учнів; розроблення методики профілактики кібербулінгу серед учнів 5-6 класів; опрацювання отриманих даних експериментального дослідження.

Ключові слова: соціально-педагогічна профілактика, булінг, кібербулінг, підлітки.

Юдик Каріна Олександрівна

Науковий керівник:

Клішевич Наталія Анатоліївна,

кандидат педагогічних наук, доцент

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження. Сучасний підліток живе у світі, який складний за своїм змістом і тенденціями розвитку. Це пов'язано з виникненням зовсім нових вимог, що висуваються як до самих підлітків, так і до їхнього оточення соціальними змінами. Різких змін зазнали різні соціальні структури, що впливають на динаміку розвитку особистості підлітка (сім'я, школа, неформальні об'єднання, тощо). Відіграють далеко не позитивну роль і засоби масової інформації, деструктивно впливаючи на психіку підлітка, становлячись передумовами порушень емоційно-вольової сфери особистості, психічних розладів, девіантної поведінки. Емоційне неблагополуччя підлітка – один з об'єктів уваги шкільних психологів, педагогів, батьків. Сучасні діагностики подібного неблагополуччя, адекватні корекційні впливи можуть перешкодити виникненню небажаних тенденцій в розвитку особистості, появи різних форм відхиляючої поведінки, труднощів в шкільній та позашкільній діяльності підлітка. Тому широкого застосування в соціальній роботі з підлітками набуває соціально-педагогічна профілактика.

Незаперечним є той факт, що у школі дитина не лише отримує знання із навчальних предметів, вона також вчиться жити в колективі, зважати на інтереси інших, йти на поступки чи відстоювати свої права, тобто засвоює певні правила поведінки і спілкування з оточуючими, основні норми моральної поведінки. Характер підлітка, вся його особистість найбільш повно проявляється у його ставленні до людей, праці, оточуючих, у міжособистісних стосунках.

Вивчення проблем девіантної поведінки підлітків розкривається у працях психологів (Н. Максимова, Н. Малиш, О. Павлик), соціологів (А. Беседін, Л. Куряченко), юристів (Р. Благуца, Д. Виговський, С. Гречанюк, Ю. Гричишкін, Я. Квітка, О. Красота, Н. Остапенко, С. Паволоцька), педагогів (С. Бадьора, І. Данченко, А. Досін, Р. Карімова, Н. Клішевич, Н. Коваль, В. Колесніченко, І. Парфенович, В. Старцева, В. Терещенко, О. Федоренко, Б. Чередрецька, В. Шпак та ін.). Проблеми профілактики девіантної поведінки підлітків присвячені праці З. Зайцевої, І. Козубовської, В. Лютого, В. Оржеховської, Т. Федорченко, М. Фіцули, Л. Штефан та ін.

Мета дослідження: проаналізувати зміст, форми та методи соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків у закладах загальної середньої освіти.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми девіантної поведінки підлітків.
2. Розкрити зміст соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків.
3. Провести емпіричне дослідження схильностей до девіантної поведінки у підлітків.
4. Розробити програму соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти та перевірити її дієвість.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукової літератури з питання профілактики девіантної поведінки підлітків; розробка діагностичного інструментарію щодо визначення схильності до девіантної поведінки підлітка; розробка програми соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків у закладі

загальної середньої освіти; кількісно-якісний аналіз результатів програми для оцінки дієвості розробленої програми.

Ключові слова: соціально-педагогічна робота, профілактика, соціально-педагогічна профілактика, девіантна поведінка підлітків, заклади загальної середньої освіти.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА» ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»

Григор'єва Анастасія Сергіївна

Науковий керівник:

Лехолетова Марина Миколаївна,
кандидат педагогічних наук

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ВЖИВАННЯ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Актуальність дослідження. В умовах соціальної нестабільності в суспільстві, зростання рівня злочинності, епідемії ВІЛ/СНІДу в Україні останнім часом особливо гостро постає питання профілактики вживання психоактивних речовин у підлітковому віці. Це пов'язано з особливостями підліткового віку (соціальна ідентифікація, вибір системи цінностей, вибір життєвого шляху, професійне самовизначення тощо) та недосконалістю системи заходів протидії вживанню психоактивних речовин серед цієї вікової групи.

Аналіз наукових праць доводить, що проблема профілактики вживання психоактивних речовин стала предметом різностороннього вивчення. Так, питання динаміки, чинників та сутності вживання психоактивних речовин сформульовано у працях О. Годлевського, О. Катілова, Н. Литвинової, В. Савуляк, В. Солдатенка, В. Юнак; питання особливостей підліткового віку та профілактики вживання психоактивних речовин розкрито в роботах Т. Журавель, В. Лютого, Т. Лях, К. Сергєєвої, Т. Спіріної та ін.; зміст соціальної та соціально-педагогічної роботи з споживачами психоактивних речовин проаналізовано у працях А. Бойко, Б. Лазаренка, Н. Марченка, О. Мурашкевич, Т. Федорченка та ін.; особливості підготовки фахівців до організації профілактики вживання психоактивних речовин молоддю відображено в дослідженнях Н. Відермана, Н. Пихтіної, В. Поліщук, В. Приходько, Н. Радченко, О. Тютюнник та ін. Проте вищезазначені дослідження не вичерпують усі проблеми профілактики вживання психоактивних речовин у підлітковому віці.

Об'єктивна значущість і недостатній рівень дослідження проблеми вживання психоактивних речовин у підлітковому віці та умов її практичного розв'язання зумовили вибір теми дослідження.

Мета дослідження: визначити зміст, форми та методи здійснення соціально-педагогічної профілактики вживання психоактивних речовин у підлітковому віці.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Розкрити сутність та особливості профілактики вживання психоактивних речовин у підлітковому віці.
2. Дослідити досвід зарубіжних практик профілактики вживання психоактивних речовин у підлітковому віці.
3. Визначити зміст форми та методи здійснення профілактики вживання психоактивних речовин у підлітковому віці.
4. Розробити програму профілактики вживання психоактивних речовин підлітків з числа учнів професійно-технічних навчальних закладів та перевірити її дієвість.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація, класифікація науково-теоретичних положень – для розкриття сутності та особливостей профілактики вживання психоактивних речовин у підлітковому віці; дослідження досвіду зарубіжних практик профілактики вживання психоактивних речовин у підлітковому віці; визначення змісту форм та методів здійснення профілактики

вживання психоактивних речовин у підлітковому віці; розробки та експериментальної перевірки дієвості програми профілактики вживання психоактивних речовин підлітків з числа учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Ключові слова: психоактивні речовини, профілактика, підлітковий вік, учні, професійно-технічні навчальні заклади.

Демянцева Анастасія Володимирівна

Науковий керівник:

Петрочко Жанна Василівна,

доктор педагогічних наук, професор

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДИТИНОЮ, ЯКІЙ НАДАЄТЬСЯ ПОСЛУГА СІМЕЙНОГО ПАТРОНАТУ

Актуальність теми дослідження. Значною проблемою нашої країни є захист прав та інтересів найбільш вразливих категорій населення, якими є діти. Сімейне виховання дає можливість забезпечити їх нормальний фізичний, моральний, інтелектуальний та соціальний розвиток, дає змогу їм стати повноцінними членами суспільства. Суспільні форми виховання не можуть замінити дитині сім'ю, і це давно підтверджено практикою.

Однією з новітніх послуг, які надаються дитині, яка опинилася в складних життєвих обставинах і залишилася без піклування батьків, вважається сімейний патронат. Сімейний патронат – це професійна комплексна послуга, що передбачає тимчасовий догляд і виховання дитини, яка опинилася в складних життєвих обставинах і потребує захисту, в сім'ї патронатних вихователів, та одночасне надання фахівцями соціальної сфери інтенсивних підтримувальних послуг сім'ї дитини для відновлення її здорового функціонування.

Метою патронату є забезпечення права на сімейне виховання дитини, яка через складні життєві обставини не може проживати разом зі своїми біологічними батьками або іншими законними представниками, надання комплексу послуг із урахуванням найкращих інтересів дитини в період подолання її сім'єю таких обставин або пошуку найбільш оптимальної форми влаштування дітей та захист її прав.

Актуальність теми обумовлена тим, що протягом останніх років в Україні соціальне сирітство залишається гострим негативним соціальним явищем. Аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок, що питання влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в сімейні форми виховання, особливості їх розвитку, соціалізації є предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених (І. Звереві, Л. Зілковської, С. Курінної, Л. Куторжевської, Л. Міхєєвої, О. Потопахіної, С. Фурси, В. Шкуркіної, Т. Янченко та ін.).

Водночас проблема влаштування дітей, які залишились без батьківського піклування, нова. Вона з'явилась досить нещодавно й актуалізувалася з прийняттям нового Сімейного кодексу України. Дослідженням сімейного патронату в Україні займаються С. Булеца, Л. Зілковська, З. Кияниця, О. Котуха, Л. Лешанич, О. Павлик, Є. Падун, Ж. Петрочко, Л. Петушкова, І. Римаренко, С. Сидорчук, Г. Слозанська, Л. Фуштей, в тому числі і в сфері юридичних відносин – Т. Макійчук, З. Ромовська, Ю. Черновалюк та ін. Однак, мало вивченими є питання теоретичного підґрунтя сімейного патронату, а також методики роботи з дітьми, яким надаються послуги сімейного патронату.

Мета дослідження: обґрунтувати теоретичні засади й нормативне підґрунтя сімейного патронату та визначити напрями, ефективні форми та методи соціальної роботи з дитиною, якій надаються послуги сімейного патронату.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Розкрити сутність сімейного патронату та проаналізувати нормативно-правову базу його впровадження в Україні.
2. Вивчити досвід створення та функціонування в Україні сімейного патронату.
3. Визначити зміст, напрями, форми та методи соціальної роботи з дитиною, якій надається послуга сімейного патронату.
4. Розробити методичні рекомендації для забезпечення ефективності соціальної роботи з дитиною, якій надається послуга сімейного патронату.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: вивчення, аналіз і систематизація наукової літератури, даних – для визначення сутності базових понять дослідження, передумов та особливостей патронату над дітьми в Україні; порівняння й узагальнення – для вивчення досвіду створення та функціонування патронатних сімей; спостереження, опитування (анкетування, інтерв'ю), бесіда – для виявлення особливостей соціальної роботи з дитиною, якій надаються послуги сімейного патронату.

Ключові слова: сімейний патронат, дитина, соціальна робота, найкращі інтереси дитини, складні життєві обставини, соціальні послуги.

Ельканов Денис Курманович

Науковий керівник:

Веретенко Тетяна Григорівна,
кандидат педагогічних наук, професор

ПРОФІЛАКТИКА БУЛІНГУ У ВИХОВАНЦІВ СОЦІАЛЬНОГО ЦЕНТРУ «УКРІПЛЕННЯ СІМЕЙ»

Актуальність дослідження. Булінг серед дітей підліткового віку є особливо актуальною проблемою. По-перше, діти не завжди говорять дорослим про знущання однолітків. По-друге, найчастішими стратегіями поведінки батьків постраждалих є уникання і ігнорування проблеми. В першому випадку батьки намагаються перевести дитину в інший колектив, а в другому – залишають все як є, оскільки, вважають булінг нормальним проявом дитячої поведінки. По-третє – працівники закладів освіти часто ігнорують або замовчують прояви булінгу, оскільки це може нашкодити репутації, як їх власній, так і репутації школи.

В Україні жертвами булінгу в закладах загальної середньої освіти є близько 17% дівчат і 16% хлопців віком від 11 до 15 років.

Вперше насильство в освітньому закладі як самостійний об'єкт наукового дослідження з'явилося в працях скандинавських учених (К. Лагерспетц, Д. Ольвеус, А. Пікас, Е. Роланд, П. Хайнеманн та ін.). Головна увага приділялася вивченню психологічної природи цькування, опису видів, форм, а також розробці комплексу заходів щодо запобігання й зниження його поширеності. Прояви насильства в освітньому середовищі стали предметом наукових розвідок таких відомих учених, як М. Алексеєнко, К. Дамбах, Д. Дікової-Фаворської, Є. Дубровської, Е. Кіричевської, Я. Колодзейчик, К. Коруби, О. Маланцевої, Д. Ольвеуса, Е. Чемеровської-Коруби, М. Ясеновської та ін.

Найбільш ґрунтовними є дослідження проблеми проблему булінгу таких науковців, як І. Сидорук (булінг як актуальна соціально-педагогічна проблема), Ю. Ванцева, О. Конєва, А. Пелевина, В. Солондаєв (неуставні відносини: мобінг та боулінг), Г. Алексеєнко, В. Стремєцька (булінг у підліткових шкільних колективах). У даних роботах чітко досліджується явище булінгу у навчальних колективах.

Мета дослідження: проаналізувати зміст, форми та методи профілактики булінгу серед підлітків, які перебувають у складних життєвих обставинах, розробити програму

профілактики булінгу у вихованців соціального центру «Укріплення сім'ї» та перевірити її дієвість.

Відповідно до мети визначено **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз явища булінгу серед підлітків як соціально-педагогічної проблеми.
2. Проаналізувати нормативно-правове забезпечення профілактики булінгу серед дітей.
3. Охарактеризувати зміст, форми та методи профілактики булінгу в підлітків.
4. Визначити соціально-психологічний портрет підлітків, які перебувають у складних життєвих обставинах, і є вихованцями соціального центру «Укріплення сім'ї».
5. Розробити програму профілактики булінгу у вихованців соціального центру «Укріплення сім'ї» та перевірити її дієвість.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: на першому етапі – планування та організація дослідження, теоретичний аналіз наукових джерел з дослідження булінгу; на другому етапі – розробка авторської анкети для діагностики проявів булінгу, а також складання та проведення профілактичної програми; на завершальному етапі дослідження – обробка отриманих результатів, підтвердження чи спростування ефективності профілактичної програми.

Ключові слова: булінг, колектив, соціальне середовище, соціальні ролі, поведінка, соціальна профілактика.

Климчук Яна Михайлівна

Науковий керівник:

Веретенко Тетяна Григорівна,
кандидат педагогічних наук, професор

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЖІНКАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Актуальність дослідження. Значною та критичною проблемою в Україні є домашнє насильство над жінками, що має негативний вплив на функціонування сучасної сім'ї, спричиняє взаємну недовіру, закритість, жорстокість, роз'єднаність.

Згідно статистичних даних Міністерства соціальної політики України, щороку кількість постраждалих жінок від домашнього насильства збільшується, тільки за 2018 рік кількість постраждалих жертв досягла 1,8 мільйона, з них внаслідок фізичного насильства загинуло приблизно 600 громадянок України. Найбільш трагічне те, що приблизно 60% жінок, які зазнають насильства у сім'ї, замовчують проблему та не звертаються по допомогу. Наведені дані свідчать, що в Україні критична ситуація. Станом на 2019 рік створений механізм реагування на випадки домашнього насильства. До суб'єктів взаємодії у сфері запобігання та протидії домашнього насильства віднесені такі структури як Національна поліція України, Служба у справах дітей, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, освітні та медичні установи. Проте на практиці механізм їх взаємодії не є достатньо ефективним, адже реагування на випадки домашнього насильства не завжди є вчасними та швидким.

Актуальність проблеми домашнього насильства над жінками потребує ретельного дослідження, адже ситуація з кожним роком погіршується та стає трагічною, а фахівці центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді не мають чіткого бачення її розв'язання. Насильство над жінками у сім'ях розглядали такі українські дослідники, як Я. Бордіян, О. Дудоров, Т. Журавель, О. Кулаковська, О. Лясковська, Т. Малиновська, Г. Остапчук, М. Хавронюк та ін. Насильство над жінками у сім'ї, розглядали: Я. Бордіян, О. Дудоров,

Т. Журавель, О. Кулаковська, О. Лясковська, Т. Малиновська, Г. Остапчук, М. Хавронюк та ін., кожен з дослідників пропонує свої інноваційні ідеї щодо розв'язання даної проблеми, проте вона залишається невирішеною. Отже, актуальність проблеми та її недостатня розробленість зумовили вибір теми дослідження «Технології соціальної роботи із жінками, що зазнали насильства у сім'ї».

Мета дослідження: проаналізувати зміст, форми та методи соціальної роботи із жінками, які постраждали від домашнього насильства, визначити ефективні технології соціальної роботи з ними.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Розглянути домашнє насильство над жінками як соціальну проблему.
2. Проаналізувати нормативно-правову базу захисту жінок від домашнього насильства та жорстокого поводження.
3. 3. Визначити ефективні технології соціальної роботи щодо жінок, які постраждали від домашнього насильства.
4. 4. Дослідити стан соціальної роботи із жінками, які постраждали від домашнього насильства, в системі центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді міста Києва.
5. 5. Розробити рекомендації для фахівців соціальної роботи центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Києва щодо покращення надання соціальних послуг жінкам, які постраждали від домашнього насильства.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження: аналіз першоджерел та сучасних досліджень присвячених актуальній проблемі дослідження, що дозволяє визначити змістовно-технологічне забезпечення соціальної роботи із жінками які постраждали від домашнього насильства, охарактеризувати соціально-психологічний портрет таких жінок; визначення основних нормативно-правових змін у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; дослідження стану соціальної роботи із жінками, що постраждали від домашнього насильства, в системі центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді міста Києва, шляхом анкетування; розроблення рекомендацій на основі отриманих даних для фахівців соціальної роботи центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді міста Києва щодо покращення надання соціальних послуг жінкам, які постраждали від домашнього насильства.

Ключові слова: насильство, домашнє насильство, технології соціальної роботи, кривдник, особа, яка постраждала від домашнього насильства, сім'я, форми насильства.

Кондратюк Каріна Дмитрівна

Науковий керівник:

Попова Альона Олексіївна,
кандидат педагогічних наук

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА СТОСОВНО ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність дослідження. Проблема домашнього насильства щодо дітей дошкільного віку в Україні залишається нерозв'язаною, а тому стає ще більш актуальною, особливо на тлі зростання цього явища, що набуває епідемічного характеру. Домашнє насильство щодо дітей дошкільного віку є прихованою проблемою, точну кількість потерпілих установити складно. В цьому віці дітям надзвичайно важко самостійно стримати виконавців злочину. У випадку, якщо агресор – близький родич, дитина може не розповідати про насильство, поки не стане дорослою, або ж не розповісти взагалі. Іноді діти не зустрічаються з іншим ставленням, а тому вважають таку поведінку нормою.

Одним із ключових інструментів вирішення проблеми домашнього насильства щодо дітей дошкільного віку є соціальна профілактика. Зазначена проблематика представлена у вітчизняних нормативних документах, зокрема в Законах України «Про охорону дитинства» (2001), «Про попередження насильства в сім'ї» (2001), «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017), а також в міжнародних договорах, таких як «Загальна декларація прав людини» (1948), «Конвенція про права дитини» (1989), «Європейська конвенція про здійснення прав дітей» (1996).

Вагомий внесок у розробку проблеми запобігання насильству в сім'ї здійснили Т. Алексєєнко, В. Ананьїн, О. Безпалько, А. Блага, В. Брижик, А. Волощук, В. Галуцько, Л. Герасіна, Б. Головкін, Т. Журавель, Н. Заверико, І. Зверєва, О. Кочемировська, Л. Крижна, О. Ліщинська, К. Левченко, Ю. Лисюк, Т. Лях, Н. Максимова, О. Мартиненко, А. Ноур, В. Оржеховська, Л. Повалій, В. Постовий, Ю. Приколотіна, Г. Христова, Т. Цюман, М. Юрій, Х. Ярмакі, М. Ясеновська.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати зміст та форми соціальної профілактики, розробити програму соціальної профілактики домашнього насильства щодо дітей дошкільного віку та перевірити її дієвість.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. На підставі аналізу соціологічної, педагогічної, психологічної літератури визначити типи та форми домашнього насильства щодо дітей дошкільного віку та їх наслідки.
2. Розкрити світовий досвід протидії домашнього насильства та кримінальної відповідальності за її вчинення.
3. Розробити програму соціальної профілактики домашнього насильства.
4. Визначити та впровадити форми соціальної профілактики домашнього насильства щодо дітей дошкільного віку.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз літератури, узагальнення теоретичних даних, аналіз наукових, психологічних, соціально-педагогічних джерел; порівняння, синтез праць, присвячених проблемі дослідження; анкетування, бесіда, спостереження; методи математичної статистики з метою кількісної обробки даних та визначення статистичної значущості отриманих під час експерименту результатів.

Ключові слова: профілактика, соціальна профілактика, насильство, домашнє насильство, діти дошкільного віку.

Конопацька Юлія Володимирівна

Науковий керівник:

Суліцький Вадим Володимирович,
кандидат психологічних наук, доцент

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ПОВТОРНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ПІДЛІТКІВ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У КОНФЛІКТІ З ЗАКОНОМ

Актуальність дослідження. Підлітковий вік як у хлопців, так і в дівчат характеризується незрілістю суджень, імпульсивністю при сильному бажанні приймати власні рішення, наполягати на своєму; великим впливом референтних груп (бажання підлітку ствердитися в групі, зайняти в ній лідируючі позиції); посиленням статевого потягу; заклопотаністю своєю фізичною привабливістю для протилежної статті. Часто емоційний розвиток і життєвий досвід у юнаків і дівчат є нетиповим, а відношення до суспільства нереалістичним, що обумовлено впливом засобів масової інформації. У залежності від особистісних моральних якостей, що сформовані у період раннього дитинства в родині та під

впливом оточення однолітків, в якому підліток перебуває, у нього формується ставлення до законів, суспільства, норм моралі.

З кожним роком рівень злочинності серед неповнолітніх має високі показники: у 2013 році ними було вчинено 8781 злочинів (з них 129 особливо тяжких), у 2014 році – 7467 (89 особливо тяжких злочинів), у 2015 році – 7171 (128 особливо тяжких), у 2016 році – 5230 (75 особливо тяжких), у 2017 році – 5608 (117 особливо тяжких), у 2018 році – 4750 (зокрема, 92 особливо тяжких злочини). Найбільше злочинів за 2013-2018 рр. неповнолітні вчинили проти власності: 6366 злочинів – у 2013, 5531 злочин – у 2014, 5442 злочини – у 2015, 4044 злочини – у 2016, 4158 злочинів – у 2017 та 3551 злочин у 2018 році.

Незважаючи на те, що впродовж останніх п'яти років кількість злочинів, вчинених неповнолітніми, зменшилася в Україні в двічі, залишається високим показник повторної злочинності (80% від загальної чисельності зареєстрованих злочинів).

Аналіз наукових першоджерел свідчить, що дослідженням різних аспектів проблеми делінквентної поведінки неповнолітніх займалося багато вітчизняних і зарубіжних вчених. Серед них О. Беца, В. Бурлаков, С. Горенко, В. Горіхів, В. Джемс, А. Долгова, А. Зелінський, Н. Клішевич, О. Колб, Е. Кречмер, А. Лічко, М. Максимова, О. Неживець, В. Павлов, У. Пірс, В. Пирожков, В. Синьов, А. Степанюк, В. Суліцький, Х. Шелдон та ін. Вченими були досліджено такі питання як профілактика злочинів, які вчиняють неповнолітні; ресоціалізація засуджених у місцях позбавлення волі; ресоціалізація з точки зору пенітенціарної педагогіки та виховного процесу; соціально-психологічні та соціально-педагогічні складові ресоціалізаційного впливу на неповнолітніх. Проте питання профілактики делінквентної поведінки з точки зору аналізу Закону України «Про пробацію», існуючих пробаційних програм та програм для зменшення ризику повторної злочинності, від яких у великій мірі залежить профілактична робота з підлітками та стан справ з кримінальними порушеннями неповнолітніх, є ще недостатньо вивчене та розкрито у науковій літературі.

Мета дослідження: на основі вивчення наукової літератури проаналізувати причини повторної злочинності серед неповнолітніх, які перебувають у конфлікті з законом, визначити критерії ризику повторної злочинності та розробити профілактичну програму, спрямовану на запобігання цим ризикам.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити аналіз наукової літератури та нормативно-правових документів із теми дослідження.
2. Охарактеризувати причини та визначити наслідки ризиків повторної злочинності серед підлітків, які перебувають у конфлікті з законом.
3. Розробити профілактичну програму, спрямовану на запобігання ризикам повторних злочинності серед неповнолітніх, які перебувають у конфлікті з законом, та перевірити її дієвість.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз науково-методологічних джерел, що дасть можливість порівняти та зіставити теоретичні питання профілактики делінквентної поведінки підлітків в умовах центрів пробації; методи узагальнення, порівняння та синтезу, що дасть можливість систематизувати теоретичний матеріал; анкетування та інтерв'ю, що будуть застосовані в практичній частині роботи, методи математичної статистики.

Ключові слова: делінквентна поведінка, підлітковий вік, центр пробації, злочин, рецидив.

Кузьмич Тетяна Вікторівна

Науковий керівник:

Лютий Вадим Петрович,

кандидат педагогічних наук, доцент

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ СІМЕЙ З ДІТЬМИ

Актуальність дослідження. Міграційні процеси в Україні стають звичним явищем. За даними Міністерства соціальної політики України, станом на 11 листопада 2019 року зареєстровано 1419285 переселенців з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та Криму. Внутрішні переселенці є кризовою групою, соціальна робота з якою має відповідати сучасним вимогам та застосовувати інноваційні засоби фахової діяльності професіоналів соціальної сфери. Актуальним стає регулювання їхньої соціальної інтеграції та адаптації.

Проблематика переселенців, мігрантів містить широке коло теоретичних та практичних питань. Ці питання висвітлюються в рамках освітньої парадигми міграції (О. Блинова, В. Коновальчук, А. Шацька), історико-правової парадигми міграції (В. Андрієнко, О. Іляшко, О. Зайцева, Ю. Моргун, О. Піскун, А. Похлебаєва), етнологічної парадигми міграції (Ю. Арутюнян, Ю. Бромлей), соціологічної (О. Малиновська). Потреби та проблеми внутрішньо переміщених осіб у різних країнах світу вивчали Е. Ліндгрен, Д. Гінес, Р. Балетто та інші. Особливості соціально-психологічної адаптації переселенців представлені у роботах Дж. Беррі, В. Грищенко, І. Тітар, Г. Солдатова, А. Фернхем.

Проте процес соціальної адаптації сімей внутрішньо переміщених осіб з дітьми та засоби соціальної роботи з ними в роботах вище названих авторів розкрито недостатньо. Таким чином актуальним є дослідження процесу та чинників соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб з дітьми, проблем та труднощів соціальної адаптації даної категорії.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати програму соціальної адаптації внутрішньо переміщених сімей з дітьми та експериментально перевірити її дієвість.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Охарактеризувати процес соціальної адаптації внутрішньо переміщених сімей із дітьми в умовах вимушеного переселення.
2. Розкрити сучасні моделі і методи соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами та сім'ями.
3. Виявити та охарактеризувати основні проблеми внутрішньо переміщених сімей з дітьми.
4. Розробити програму соціальної адаптації дітей та дорослих членів сімей внутрішньо переміщених осіб та перевірити її дієвість.
5. Розробити рекомендації щодо діяльності закладів соціальної роботи з соціальної адаптації внутрішньо переміщених сімей з дітьми.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: узагальнення теоретичних положень науково-методичних джерел, порівняння та синтез для визначення проблем вимушених переселенців; опитування та анкетування вимушених переселенців з метою розкриття особливостей процесу соціальної адаптації та розробки комплексної програми соціальної підтримки даної категорії, експеримент з метою апробації програми.

Ключові слова: соціальна адаптація, внутрішньо переміщена особа, внутрішньо переміщена сім'я, програма соціальної адаптації.

Огороднік Анастасія Романівна

Науковий керівник:

Лютий Вадим Петрович,

кандидат педагогічних наук, доцент

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Актуальність дослідження. Зброєний конфлікт на Сході України, анексія Криму, агресія Російської Федерації зумовили в країні появу нової соціальної категорії «внутрішньо переміщені особи», до роботи з якою фахівці соціальних служб не були підготовлені, адже не мали необхідного методологічного інструментарію.

Масові переміщення людей із сходу країни та Кримського півострова до безпечних куточків України вимагали від соціальної політики швидких дій, запозичення закордонного досвіду та розробку методологічного інструментарію для роботи з даною групою отримувачів соціальних послуг. Поки соціальні служби встановлювали правовий статус внутрішньо переміщених осіб, недержавні організації надавали соціальні, соціально-психологічні послуги, притулок та матеріальну допомогу.

Проблемою соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб серед вітчизняних науковців займалися Н. Гусак, В. Маслова, Т. Семигіна, І. Трубавіна та ін. У своїх працях вони висвітлюють особливості соціальної роботи з вимушеними переселенцями.

Дослідженням мігрантів, біженців, переселенців займалось чимало радянських вчених різних наукових сфер, зокрема історико-правовий аспект вивчали В. Андрієнко, О. Зайцева, Ю. Моргун, О. Піскун, А. Похлебаєва, соціологічними питаннями займалась О. Малиновська, дослідженням етнологічного аспекту займалися Ю. Арутюнян, Ю. Бромлей.

Зарубіжні вчені Р. Балетто, Д. Гінес, Е.Ліндгрєн у своїх роботах досліджували потреби та проблеми внутрішньо переміщених осіб. Дослідженням соціально-психологічної адаптації переселенців до нового етнокультурного середовища займалися Дж. Беррі, В. Грищенко, Г. Солдатова, А. Фернхем. Проте досвід діяльності в Україні недержавних організацій, спрямованої на соціальну адаптацію внутрішньо переміщених осіб, проблеми, що виникали в рамках такої діяльності, та шляхи їх вирішення наразі розкриті недостатньо. Отже тема дослідження «Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб у діяльності недержавних організацій» є актуальною.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично перевірити методику діяльності недержавних організацій з соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. На основі аналізу наукових джерел визначити чинники та етапи процесу соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб до умов вимушеного переселення.
2. Розкрити проблеми та потреби внутрішньо переміщених осіб в Україні, які постраждали в наслідок військового конфлікту на сході країни.
3. Охарактеризувати діяльність міжнародних, державних та недержавних організацій, спрямовану на соціальну адаптацію внутрішньо переміщених осіб в Україні.
4. Оцінити процес соціальної адаптації, проблеми та потреби внутрішньо переміщених осіб-отримувачів соціальних послуг недержавної організацій.
5. Розробити та апробувати методику, спрямовану на допомогу внутрішньо переміщеним особам-отримувачам соціальних послуг недержавних організацій у подоланні проблем соціальної адаптації.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз, синтез та узагальнення для розкриття чинників процесу та характеристики методів соціальної адаптації внутрішньо

переміщених осіб; опитування, контент-аналіз документів, кількісний та якісний аналіз даних для дослідження проблем соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб-отримувачів послуг недержавної організації та розробки методики надання їм соціальної підтримки; експеримент з метою апробації розробленої методики.

Ключові слова: соціальна адаптація, внутрішньо переміщені особи, недержавна організація, методика соціальної адаптації.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА» ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНКА СОЦІАЛЬНИХ ПРОГРАМ»

Гаврилюк Катерина

Науковий керівник:

Лютий Вадим Петрович,

кандидат педагогічних наук, доцент

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ СІМЕЙ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ, В УМОВАХ РАЙОННОГО ЦЕНТРУ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день в Україні характерним є збільшення числа сімей, стан яких визначається як кризовий. Збільшення числа сімей, що опинилися в складних життєвих обставинах (далі – СЖО), спричинено зростанням малозабезпеченості, погіршенням стану здоров'я українців, зростанням насильства в сім'ях, міграцією людей, збільшення кількості неповних сімей тощо. Складні життєві обставини характеризуються насамперед невідповідністю між тим, чого людина потребує, і тим, що вона може, опинившись в даних обставинах і маючи в своєму розпорядженні наявні власні ресурси. Така неузгодженість перешкоджає досягненню поставленої мети, що тягне за собою виникнення негативних емоцій та провокує появу все більшої кількості неблагополучних сімей, що перешкоджає успішному вихованню дітей в сім'ї, а відтак, – їх соціалізації.

Оскільки беззаперечним є той факт, що сім'я є осередком суспільства та закладає основи світогляду людини, то очевидно, що саме від сім'ї та її цінностей залежить, яким буде майбутнє всього суспільства. Таким чином, в обставинах, коли в українському суспільстві спостерігається тенденція до збільшення числа сімей в СЖО, актуальним є дослідження та вдосконалення технології соціальної роботи фахівців соціальних служб з даною категорією сімей, розробка та підвищення кваліфікації соціальних працівників щодо вміння регулювати негативними процесами за допомогою специфічних методів роботи з такими родинами, та оцінювання індивідуальних особливостей випадків складних життєвих обставин. Реформація технології соціальної роботи соц. служб із родинами в складних життєвих обставинах є не можливою без системи ефективного оцінювання якості надання соціального супроводу, як основи соціальної підтримки даних сімей.

Проблеми соціальної роботи з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах, представлені в ряді досліджень сучасних науковців. Так, чинники складних життєвих обставин сімей розкриті в роботах О. Безпалько, І. Звереві, А. Капської, З. Кияниці, методи соціальної та соціально-педагогічної роботи з сім'ями досліджували Т. Веретенко, О. Денисюк, І. Трубавіна, Ж. Петрочко, особливості соціального супроводу сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах – І. Сьомкіна, І. Пеша, соціальної роботи з окремими категоріями сімей – О. Мороз, Г. Постолук, Т. Семигіна, оцінювання проблем та потреб сімей з дітьми – Т. Кравченко, М. Любецька. Разом із тим проблема оцінювання якості соціальних послуг, що надаються сім'ям в складних життєвих обставинах, теоретично і методологічно розроблена недостатньо.

Мета дослідження: методологічне обґрунтування, розробка та апробація в умовах районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді методики оцінювання якості соціального супроводу сімей, що опинилися в складних життєвих обставинах.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. На основі порівняльного аналізу сучасної літератури визначити основні чинники виникнення складних життєвих обставин в сім'ях.
2. Розкрити зміст, форми та методи соціального супроводу сімей, які перебувають в складних життєвих обставинах.
3. Охарактеризувати сучасні підходи до оцінювання якості надання соціальних послуг сім'ям.
4. Обґрунтувати критерії та показники якості соціального супроводу сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах.
5. На основі проведеного теоретичного аналізу розробити та апробувати в умовах районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді методику оцінювання якості соціального супроводу сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз, порівняння, систематизація та узагальнення наукових і методичних підходів щодо супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, з метою визначення критеріїв та розробки методики оцінювання якості соціального супроводу; проведення експерименту на базі районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з метою апробування методики оцінювання якості соціального супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Ключові слова: складні життєві обставини, соціальний супровід, сім'я, центр соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді.

Захарчук Євгенія

Науковий керівник:

Лютий Вадим Петрович

кандидат педагогічних наук, доцент

ОЦІНЮВАННЯ ПРОБЛЕМ ТА ПОТРЕБ ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ, В УМОВАХ САНАТОРНОЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ

Актуальність дослідження. Сім'я завжди виступає моделлю конкретного історичного періоду розвитку суспільства, відображає його економічні, моральні й духовні суперечності. Сучасні економічні перетворення, демографічні проблеми, криза в політиці й культурі відбиваються на життєдіяльності сучасної сім'ї, при цьому поглиблюється її дезорганізація. Не всі готові до змін, які відбуваються у суспільстві, відповідно в таких сім'ях переважає нестабільність, деструктивність у поведінці дорослих, та все це відображається на дітях. Така сім'я потребує соціальної підтримки та захисту з боку держави та її соціальних інституцій.

На державному рівні виникає потреба у тому, щоб посилити увагу до сімей, які опинились у складних життєвих обставинах та забезпечити належні умови розвитку дітей в таких сім'ях. Саме санаторна школа-інтернат виступає допоміжним інститутом, який має необхідні навчально-виховні і лікувально-реабілітаційні умови, що забезпечують поєднання загальноосвітньої підготовки в обсязі державних вимог до освіти з тривалим оздоровленням, лікуванням та реабілітацією дітей.

Проблему соціально-педагогічної підтримки сімей та дітей досліджували О. Афенкіна, Ю. Бондаренко, В. Буянов, Т. Веретенко, О. Власюк, В. Гошовська, І. Дацюк, К. Денисенко, І. Зверева, Л. Зюбін, І. Клемантович, В. Нечипоренко, Ж. Петрочко, А. Плоткін, О.

Позднякова, М. Трубавіна, Ю. Якубова, І. Козубовська, С. Корнієнко, М. Кравченко, С. Кузьменко, Т. Чечко та ін. В їхніх працях розкрито різні аспекти соціально-педагогічного супроводу сім'ї, відповідального батьківства, проблеми педагогічної занедбаності, важковиховуваності, соціально-психологічні проблеми соціального сирітства та проблеми системи школи-інтернату як освітнього явища, методи оцінки проблем та потреб сімей з дітьми. В той же час процесу оцінювання проблем і потреб дітей в СЖО в умовах спеціалізованих закладів не було приділено належної уваги.

У зв'язку з тим, що постійні зміни в суспільстві формують нові проблеми та труднощі, які виникають в сім'ях, виникає потреба у детальному аналізі тих потреб та проблем дітей, який буде відбуватись на основі дослідження обраної теми.

Мета дослідження: методологічне обґрунтування, розробка та апробація методики оцінювання проблем і потреб учнів санаторної школи-інтернату.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Охарактеризувати соціально-педагогічну діяльність в санаторних школах-інтернатах.
2. Розкрити особливості різних груп дітей-вихованців санаторних шкіл-інтернатів, які перебувають у складних життєвих обставинах, та зміст соціально-педагогічної роботи з ними.
3. Проаналізувати сутність оцінювання проблем та потреб дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, як виду діяльності соціального педагога та фахівця із соціальної роботи.
4. Розробити та апробувати методику оцінювання проблем та потреб учнів, які перебувають у складних життєвих обставинах, в умовах санаторної школи-інтернату.
5. Розробити рекомендації щодо надання соціальних послуг психологічною службою санаторної школи-інтернату на основі результатів оцінки проблем та потреб учнів.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: логіко-системний, порівняльно-зіставний аналіз психолого-педагогічних джерел, методи організаційно-системного моделювання для виокремлення проблем і потреб дітей, що перебувають у складних життєвих обставинах та розробки методики їх оцінювання; експеримент з метою апробації методики.

Ключові слова: проблеми, потреба, дитина, складні життєві обставини, санаторна школа-інтернат.

Зінченко Аліна

Науковий керівник:

Спіріна Тетяна Петрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент

ОЦІНЮВАННЯ ПРОБЛЕМ І ПОТРЕБ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ПСИХОФІЗИЧНИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ В ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Актуальність дослідження. Проблема підвищення якості життя дітей з психофізичними особливостями та їх батьків завжди була і залишається актуальною. Одним із виявів такої тенденції є постійне зростання кількості сімей, що виховують дитину з інвалідністю. За даними Міністерства охорони здоров'я України, станом на 2018 рік нараховується 159 дітей з інвалідністю на кожну 1000 населення, що складає 6 % від загального населення країни.

Головним пріоритетом чинного законодавства України (ст.3 Конвенції ООН «Про права дитини») визначено якнайкраще забезпечення потреб дитини. Сім'я, найближче оточення, а саме – батьки є найкращим середовищем для виховання та розвитку дитини.

Однією із реформ, що сприяла вирішенню питання підвищення якості життя дітей з психофізичними порушеннями та їх батьків, стала редакція ст.20 Закону України «Про соціальні послуги», а саме – оцінка потреб особи/сім'ї. Це є однією із ключових умов якості надання соціальних послуг вразливим категоріям населення, проте недостатньо вивченою.

Переконання щодо необхідності домашнього оточення у поєднанні з фаховою допомогою для дітей з психофізичними порушеннями знайшло своє відображення у законах України: «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» (2000), «Про охорону дитинства» (2001), «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї» (2016), «Про освіту» (2017), «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» (2018).

Питаннями соціалізації та інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку займалися такі науковці, як Т. Алексєєнко, О. Безпалько, Г. Першко, Т. Скрипник та ін.; технологічний аспект соціально-педагогічної роботи із сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю, досліджувався Р. Вайнолою, О. Денисюк, Н. Заверикою, О. Івановим, А. Капською, М. Лехолетовою, Т. Лях та ін.; особливості психофізичного розвитку дітей в дошкільних навчальних закладах вивчала Т. Чечко. Чільне місце у теоретичній базі здійснення оцінки потреб дитини і її сім'ї посідає теорія прив'язаностей Дж. Боулбі (J. Bowlby) і його послідовників (М. Ainsworth, J. Cassidy, P. Crittenden, K. Durkin, V. Fahlberg). Проте оцінювання проблем і потреб батьків дітей з психофізичними порушеннями з закладів дошкільної освіти не було предметом системного дослідження.

Мета дослідження: здійснити оцінку проблем і потреб батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в закладах дошкільної освіти.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Розкрити сутність і науково обґрунтувати теоретичні засади оцінювання проблем і потреб батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в закладах дошкільної освіти.
2. Здійснити оцінювання потреб батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в закладах дошкільної освіти.
3. Визначити рівень виховного потенціалу батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах закладу дошкільної освіти.
4. Розробити методичні рекомендації щодо здійснення соціальної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в закладах дошкільної освіти.

Шляхами реалізації мети та завдань досліджень є: аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація, класифікація науково-теоретичних положень – задля визначення змісту базових понять дослідження та оцінка проблем і потреб батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах.

Ключові слова: виховний потенціал; інклюзивна освіта; інтеграція; особливості психофізичного розвитку; оцінка потреб; робота із сім'єю; соціальна підтримка.

Павлик Ольга

Науковий керівник:

Лютий Вадим Петрович,

кандидат педагогічних наук, доцент

**МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПОСЛУГИ
ПАТРОНАТУ НАД ДИТИНОЮ**

Актуальність дослідження. Конвенція ООН «Про права дитини» передбачає, що держави, які її ратифікували, мають побудувати систему соціальної підтримки сімей з дітьми таким чином, щоб гарантувати, з поміж інших прав, право дитини на сім'ю. Виконання цього зобов'язання є можливим лише тоді, коли є збалансована державна політика, спрямована на підтримку сімей з дітьми; коли у громадах розвиваються та надаються послуги для вразливих сімей з дітьми; коли розвинуті різні види сімейних форм виховання дітей, які потребують підтримки держави.

Прагнення України забезпечувати міжнародні стандарти щодо реалізації права дитини на сім'ю визначено у Національній стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 рр., що визначає традиційну систему інституційного догляду та виховання дітей не лише затратною, а й неефективною та шкідливою як для самої дитини, так і для її сім'ї та суспільства в цілому. Особливо негативними є наслідки такого догляду та виховання для дітей віком до трьох років, у яких найбільше спостерігається затримка фізичного та психоемоційного розвитку. В умовах деінституалізації Україна визначила перші важливі кроки – це ведення з 2020 року мораторію на влаштування таких дітей до будь яких інституцій, визначивши альтернативу – розвиток послуги патронату над дитиною.

Зважаючи на те, що послуга патронату над дитиною в Україні є новою, низка українських науковців вивчали сімейний патронат як важливу складову стратегії деінституалізації, спрямованої на допомогу дитині та її сім'ї (Г. Галушак, З. Кияниця, О. Лещенко, М. Логвінова, Ж. Петрочко, І. Римаренко, З. Романовська, М. Сидорчук, І. Чембай та ін.) Для нашого дослідження також важливі думки науковців у галузі права, економіки та надання соціальних послуг дітям та сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах, в т.ч. в процесі децентралізації, зокрема: І. Вовкочин, І. Горбатюк, К. Дубич, І. Зверевої, З. Ковальчук, У. Кмецінської, У. Оутс, Т. Семігіної, Д. Шуров'ескі та ін. Проте система оцінювання ефективності послуги соціального патронату в реальних умовах об'єднаної громади в наукових дослідженнях представлена недостатньо. Отже, дослідження, спрямоване на впровадження методики оцінювання послуги патронату над дитиною в умовах об'єднаної територіальної громади є актуальним.

Мета дослідження: методологічно обґрунтувати, розробити та апробувати в умовах об'єднаної територіальної громади методику оцінювання послуги патронату над дитиною.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Розкрити сутність, можливості та умови впровадження послуги патронату над дитиною, яка потребує тимчасового догляду, виховання та реабілітації, на період подолання дитиною чи її батьками (законними представниками дитини) складних життєвих обставин.
2. Охарактеризувати об'єднану територіальну громаду як середовище впровадження послуги патронату над дитиною.
3. Обґрунтувати методику моніторингу та оцінювання послуги патронату над дитиною в умовах об'єднаної територіальної громади.
4. Провести експериментальну апробацію моніторингу та оцінювання послуги патронату та розробити рекомендації щодо її застосування та підвищення якості надання.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз, порівняння, систематизація та узагальнення наукових і методичних підходів щодо патронату над дитиною з метою визначення критеріїв та розробки методики оцінювання послуги соціального патронату; проведення експерименту на територіальній громаді з метою апробування розробленої методики.

Ключові слова: дитина, соціальний патронат, соціальна послуга, моніторинг, оцінювання.

Смей Діана

Науковий керівник:

Лях Тетяна Леонідівна,

кандидат педагогічних наук, доцент

ВПЛИВ ПОСЛУГИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ НА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ БАТЬКІВ ВІЛ-ІНФІКОВАНИХ ДІТЕЙ

Актуальність дослідження. Дослідження впливу послуги соціальної адаптації на якість життя батьків ВІЛ-інфікованих дітей є вкрай актуальним, оскільки на сьогодні в країні відсутні статистичні дані, які б переконливо доводили, що ця послуга значно покращує якість життя батьків ВІЛ-інфікованих дітей.

В Україні станом на 2018 рік зареєстровано 3014 дітей із ВІЛ-позитивним статусом. За багатолітніми спостереженнями в Україні біля 10-11% ВІЛ-інфікованих дітей залишаються сиротами. Усе частіше в країні ці діти потрапляють до прийомних сімей, усиновлюються. Одним із важливих завдань для батьків таких дітей є формування прихильності до антиретровірусної терапії (АРТ). Ця інтервенція складає один із пріоритетних змістових напрямів послуги соціальної адаптації, що надається спеціалізованими соціальними службами та ВІЛ-сервісними організаціями.

Проблему профілактики ВІЛ з різними групами клієнтів (учнівською молоддю, споживачами ін'єкційних наркотиків, особами, залученими до комерційного сексу, бездоглядними та безпритульними дітьми, вихованцями пенітенціарних установ для неповнолітніх) розкрито у психологічних (Л. Бутузова, І. Гришаєва, Б. Лазоренко та ін.), педагогічних (В. Пономаренко, Л. Шипіцина та ін.), соціально-педагогічних (Т. Журавель, Т. Лях, І. Пінчук, С. Терницька, Т. Цюман та ін.), соціологічних (О. Балакірева, І. Демченко, О. Пурик, О. Тюсова та ін.) дослідженнях.

Аналіз наукових досліджень з психології, соціології, соціальної педагогіки та соціальної роботи дає підстави для висновку, що в них, незважаючи на вагомі теоретичні й прикладні надбання, не досліджено вплив послуги соціальної адаптації на якість життя батьків ВІЛ-інфікованих дітей.

Мета дослідження: проаналізувати вплив послуги соціальної адаптації на якість життя батьків ВІЛ-інфікованих дітей.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Проаналізувати потреби та проблеми батьків ВІЛ-інфікованих дітей та уточнити соціально-педагогічну сутність поняття «якість життя батьків ВІЛ-інфікованих дітей».
2. Охарактеризувати зміст, форми, методи соціальної роботи з батьками ВІЛ-інфікованих дітей у державних та громадських організаціях України та визначити соціальні послуги, що їм надаються.
3. Вивчити досвід надання послуги соціальної адаптації у Київському міському правобережному центрі для ВІЛ-інфікованих дітей та молоді та проаналізувати вплив сформованості прихильності до АРТ на якість життя батьків ВІЛ-інфікованих дітей.
4. Розробити змістово-методичне забезпечення оцінювання впливу послуги соціальної адаптації батьків ВІЛ-інфікованих дітей та перевірити його дієвість.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні: аналіз, узагальнення, систематизація філософської, психологічної, соціально-педагогічної літератури для розкриття стану дослідженості обраної проблеми та характеристики поняттєво-категоріального апарату, обґрунтування концептуальних положень щодо надання послуг батькам ВІЛ-інфікованих дітей та розроблення системи оцінювання впливу послуги соціальної адаптації на якість життя батьків ВІЛ-інфікованих дітей; синтез та моделювання

для розкриття сутності, змісту, форм, методів соціальної роботи з батьками ВІЛ-інфікованих дітей у державних та громадських організаціях України та класифікації соціальних послуг, що їм надаються; емпіричні – спостереження, інтерв'ю, анкетування, вивчення документації та продуктів діяльності, реального стану сформованості прихильності до АРТ для розробки змістово-методичного забезпечення оцінювання впливу послуги соціальної адаптації батьків ВІЛ-інфікованих дітей на якість їхнього життя; соціально-педагогічний експеримент з метою перевірки ефективності розробленого змістово-методичного забезпечення оцінювання впливу послуги соціальної адаптації батьків ВІЛ-інфікованих дітей.

Ключові слова: ВІЛ; СНІД; соціальна робота; оцінка потреб; робота із сім'єю; соціальна підтримка; антиретровірусна терапія.

Червінська Ганна Іванівна

Науковий керівник:

Швед Ольга Володимирівна

кандидат соціологічних наук, доцент

ОЦІНКА ПРОБЛЕМ І ПОТРЕБ ОТРИМУВАЧІВ ПОСЛУГ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження. В сучасній системі освіти важливим є створення умов для виконання виховних та освітніх завдань закладу освіти. Тому, задля виконання цих конкретних завдань діє психологічна служба, головна місія якої полягає в сприянні наданню психологічної та соціально-педагогічної підтримки, створенню умов для інтелектуального і соціального розвитку школярів та збереження їх психічного здоров'я. До складу психологічної служби закладу загальної середньої освіти входять соціальні педагоги та психологи.

Основні напрями діяльності спеціалістів психологічної служби окреслені в Положенні про психологічну службу у системі освіти України. Це найголовніший документ, що регламентує діяльність та висвітлює посадові обов'язки штатних працівників психологічної служби в закладі освіти.

Важливим фактором продуктивної діяльності психологічної служби є наявність у кожного спеціаліста професійних вмінь, компетентності, відповідних особистісних якостей та високого рівня мотивації. Тому, для підвищення власного фахового рівня всі спеціалісти служби повинні постійно вчитися та підвищувати свою кваліфікацію.

У низці досліджень (І. Баєва, М. Бітянова, А. Деркач, І. Дубровина, Є. Клімов, Б. Коссов, Н. Пейсахов, Н. Чепелева та ін.) узагальнено досвід в галузі організації і функціонування психологічної служби в системі освіти.

Мета дослідження: здійснити оцінку проблем і потреб отримувачів послуг психологічної служби закладу загальної середньої освіти та розробити рекомендації щодо покращення діяльності спеціалістів цієї служби.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Розкрити зміст і напрями діяльності психологічної служби закладу загальної середньої освіти.
2. Проаналізувати форми та методи оцінювання проблем і потреб отримувачів послуг психологічної служби закладу загальної середньої освіти.
3. Розробити методiku оцінювання проблем і потреб отримувачів послуг психологічної служби закладу загальної середньої освіти та апробувати її.

4. Надати рекомендації щодо покращення діяльності психологічної служби закладу загальної середньої освіти.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні – аналіз психолого-педагогічної літератури з метою визначення сутності діяльності психологічної служби в закладі загальної середньої освіти, узагальнення, порівняння, систематизація; емпіричні – розроблення методики оцінювання проблем і потреб отримувачів послуг психологічної служби закладу загальної середньої освіти; підготовка інструментарію для проведення оцінювання; включене анкетування та опитування спеціалістів психологічної служби, школярів та їх батьків, інших фахівців закладу освіти.

Ключові слова: психологічна служба, соціальний педагог, учні, оцінка, психолог, напрями діяльності, моніторинг.

Шипелик Людмила

Науковий керівник:

Лях Тетяна Леонідівна,

кандидат педагогічних наук, доцент

ОЦІНЮВАННЯ СТАЛОСТІ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРОЕКТУ ПРОФІЛАКТИКИ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ

Актуальність дослідження. Сексуальне насильство належить до глобальних проблем сучасності та має міжнародні масштаби. Пережите дитиною сексуальне насильство негативно позначається на її подальшій соціалізації. Численні державні та громадські організації здійснюють профілактику сексуального насильства над дітьми. Це такі відомі міжнародні мережі організацій, як: Дитячий фонд ООН – ЮНІСЕФ, Save the Children, ЕСРАТ International та ін. Вагомий внесок в протидію цьому явищу зробили вітчизняні державні (ЦССМД, ССД) і громадські (Український фонд «Благополуччя дітей», Всеукраїнський громадський центр «Волонтер», Партнерство Кожній дитині, МБФ «Українська фундація громадського здоров'я» та ін.) організації.

Вітчизняний та міжнародний досвід засвідчує, що проваджуючи таку діяльність, важливо акцентувати увагу на просвітницькій роботі з дітьми щодо попередження сексуального насильства та сексуальної експлуатації у площині формування навичок їхньої безпечної поведінки. Здебільшого соціальні проекти в Україні спрямовані саме на це. Тому, постає проблема оцінювання відтермінованого впливу таких проектів.

Одним із таких проектів, що успішно був реалізований у період з вересня 2018 р. по серпень 2019 р. є проект «Навчання дітей захисту від сексуального насильства» Українського фонду «Благополуччя дітей». Саме він ліг в основу нашого дослідження.

Мета дослідження: проаналізувати зміст, форми та методи профілактики сексуального насильства над дітьми, розробити змістовно-методологічне забезпечення оцінювання відтермінованого впливу проекту з профілактики сексуального насильства над дітьми «Навчання дітей захисту від сексуального насильства» та перевірити його дієвість.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Проаналізувати сексуальне насильство над дітьми як соціально-педагогічну проблему.
2. Визначити зміст, форми та методи профілактики сексуального насильства над дітьми.
3. Проаналізувати вітчизняний і зарубіжний досвід профілактики сексуального насильства над дітьми.
4. Розробити змістовно-методологічне забезпечення оцінювання відтермінованого впливу проекту з профілактики сексуального насильства над дітьми «Навчання дітей захисту від сексуального насильства» та перевірити його дієвість.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні: аналіз філософських, психологічних, педагогічних, соціально-педагогічних наукових джерел для з'ясування феномену сексуального насильства над дітьми та змісту, форм, методів його профілактики; узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду профілактики сексуального насильства над дітьми в діяльності державних та громадських організацій; емпіричні: контент-аналіз документації проекту «Навчання дітей захисту від сексуального насильства» Українського фонду «Благополуччя дітей» для розробки змістовно-методичного забезпечення оцінювання відтермінованого впливу проекту; опитування, фокус-групи для оцінювання відтермінованого впливу; статистичні: методи математичної статистики для узагальнення результатів експериментальної роботи.

Ключові слова: сексуальне насильство, дитина, кривдник, профілактика.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА» ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «ЛОГОПЕДІЯ»

Бабак Анна Юрївна

Науковий керівник:

Федоренко Оксана Филімонівна,
кандидат педагогічних наук

АКТИВІЗАЦІЯ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ НАСТІЛЬНИХ ІГОР

Актуальність дослідження. Поняття «діти з особливими освітніми потребами» (ООП) широко охоплює всіх учнів, чиї освітні потреби виходять за межі загальноприйнятої норми. У чинному законодавстві термін «діти з особливими освітніми потребами» робить наголос на необхідності забезпечення додаткової постійної чи тимчасової підтримки в навчанні дітей, які мають певні особливості розвитку. Навчання та виховання дітей з ООП здійснюється з урахуванням особливостей їхнього розвитку, використання специфічних заходів та організаційних форм навчальної роботи.

Однією з найпоширеніших особливостей молодших учнів з ООП є порушення мовленнєвої діяльності, специфіка якого полягає в системному порушенні різних сторін і форм мовлення. При цьому найсуттєвіші недоліки виявляються під час засвоєння і використання учнями лексики та граматики рідної мови (Р. Лалаєва, Р. Левіна, Є. Соботович, Т. Ушакова, Т. Філічева, О. Шахнарович та ін.). З огляду на соціальну і педагогічну значущість мови та мовлення для становлення і розвитку кожної особистості, корегуванню та активізації мовлення в системі початкової освіти відведено провідну роль. Адже набуті уже в дошкільному віці якості, зокрема пов'язані з мовленням, не тільки мають забезпечувати основу шкільного навчання учня з ООП, а й значною мірою зумовлюють практичну, громадську та в подальшому професійну діяльність кожної дорослої людини. У зв'язку з цим актуалізація та розвиток мовленнєвої діяльності учнів з особливими освітніми потребами молодших класів є важливим завданням сучасної логопедії.

Ефективним засобом для розвитку і збагачення мовлення у початковій школі є настільні ігри. Вони впливають на розвиток особистісних якостей та між колективних стосунків школярів. Ігри передбачають прояв ініціативності в запрошенні партнера, усвідомлене підпорядкування правилам, що впливає на розвиток довільності і корекцію імпульсивної поведінки. В настільних іграх розвиваються навички взаємодії з іншими дітьми, вміння терпляче чекати своєї черги, співпереживати партнерам по грі. Настільні ігри в більшій мірі розвивають уяву, стимулюють творчу активність, вчать взаємодіяти з командою. Саме через гру можна створювати умови для актуалізації та розвитку мовленнєвої діяльності учнів молодших класів з особливими освітніми потребами.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та практично перевірити ефективність настільних ігор як засобів активізації мовленнєвої діяльності учнів початкової школи з особливими освітніми потребами.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз з питань активізації мовленнєвої діяльності учнів з ООП у початкових класах.
2. Визначити стан розвитку мовленнєвої діяльності учнів початкової школи з особливими освітніми потребами.

3. Розробити та апробувати методiku для активізації мовленнєвої діяльності учнів початкової школи з особливими освітніми потребами засобами настільних ігор.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні – теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження; емпіричні – діагностичні та корекційно-розвивальні методики, педагогічний експеримент, що охоплює констатувальний та формувальний етапи; математично-статистичні – методи кількісної та якісної обробки отриманих результатів дослідження.

Ключові слова: настільні ігри, мовленнєва діяльність, особливі освітні потреби, учні початкової школи.

Бадардінова Дарина Геннадіївна

Науковий керівник:

Мартинчук Олена Валеріївна,

доктор педагогічних наук, доцент

АДАПТУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ УЧНІВ 2 КЛАСУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Актуальність дослідження. Відповідно до Закону України «Про освіту» та Концепції Нової української школи у закладах загальної середньої освіти має бути створено інклюзивне освітнє середовище та забезпечено надання додаткової освітньої підтримки дітям з особливими освітніми потребами.

Згідно з Законом України «Про освіту» (2017) особа з особливими освітніми потребами – це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту. Під підтримкою в освітньому процесі ми розуміємо визначення інтересів, цілей, можливостей і шляхів подолання перешкод (проблем) з метою забезпечення особливих освітніх потреб дитини, які заважають їй досягати позитивних результатів у навчанні та соціалізації. Під особливими освітніми потребами ми розуміємо потреби в умовах, необхідних для оптимальної реалізації актуальних і потенційних можливостей, які може проявити дитина у процесі навчання.

Діти, які мають особливі освітні потреби, стикаються на своєму шляху з різними бар'єрами у навчанні (ментальними, інформаційними тощо). Для подолання цих бар'єрів важливо використовувати різні технології інклюзивного навчання, у тому числі і технологію диференційованого викладання, яка надає педагогу можливість враховувати відмінності між дітьми та забезпечувати оптимальний і результативний освітній процес для кожного з них (Ю. Найда, А. Колупаєва, Т. Скрипник, Н. Софій, О. Таранченко та ін.). Технологія диференційованого викладання передбачає зміну змісту, процесу, продукту відповідно до підготовленості учня, його інтересів та стилю навчальної діяльності з використанням адаптацій та модифікацій завдань. Адаптації навчання змінюють характер навчання, не змінюючи зміст або понятійну сутність навчального завдання, стосуються змісту матеріалу, способів подачі та оцінювання. Модифікації навчання змінюють характер навчання, змінюючи зміст або концептуальну складність навчального завдання.

Для значної кількості дітей з особливими освітніми потребами в освітньому процесі варто застосовувати адаптації навчальних завдань. Відтак вирішення проблеми, спрямованої на пошук шляхів адаптування навчальних завдань для учнів з особливими освітніми потребами, зокрема на уроках української мови, уможливить покращення навчальних досягнень дітей та розвитку їхньої мовленнєвої діяльності.

Загальні аспекти цієї проблеми розглядалися у працях І. Гудим, Е. Данілавічюте, К. Дубич, Ю. Заруденко, А. Колупаєва, О. Мартинчук, А. Мельник, Ю. Найди,

М. Порошенко, Л. Прохоренко, Ю. Рібцун, С. Романюк, Л. Самойленко, Т. Скрипник, Н. Софій, О. Таранченко, О. Федоренко, проте аналіз літературних джерел дав змогу дійти висновку про недостатнє представлення у наукових розвідках методичних рекомендацій з адаптування навчальних завдань з української мови.

Отже, вибір теми дослідження зумовлений суперечністю між потребою фахівців у знаннях та уміннях з адаптування навчальних завдань для учнів з особливими освітніми потребами у процесі впровадження інклюзивного навчання та наявними методичними розробками з цієї проблеми. Крім того, вибір теми дослідження зумовлений тим, що практично у всіх дітей з особливими освітніми потребами є ті чи інші порушення мовлення, тому якісне вивчення дітьми матеріалу уроків української мови сприятиме розвитку і удосконаленню фонологічного, лексичного та граматичного складників їхнього мовлення.

Відтак, актуальність означеної проблематики, її теоретичне й експериментальне вивчення зумовили вибір теми дослідження: «Адаптування навчальних завдань для учнів 2 класу з особливими освітніми потребами на уроках української мови».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та практично перевірити адаптацію навчальних завдань для учнів 2 класу з особливими освітніми потребами на уроках української мови.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити системний аналіз технологій адаптування навчальних завдань.
2. Виявити можливості членів команди психолого-педагогічного супроводу у розробленні адаптацій навчальних завдань з української мови.
3. Визначити педагогічні умови ефективності застосування адаптацій навчальних завдань для учнів 2 класу з особливими освітніми потребами на уроках української мови.
4. Розробити методичні рекомендації щодо адаптування навчальних завдань для учнів 2 класу з особливими освітніми потребами на уроках української мови.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукових джерел з проблеми визначення науково-теоретичного підґрунтя процесу адаптування навчальних завдань в інклюзивному освітньому середовищі; розроблення методики виявлення можливостей членів команди психолого-педагогічного супроводу у розробленні адаптацій навчальних завдань з української мови та їх апробація; надання рекомендацій учасникам міждисциплінарних команд супроводу щодо адаптування навчальних завдань для учнів 2 класу з особливими освітніми потребами на уроках української мови.

Ключові слова: технологія диференційованого викладання, адаптація, модифікація, особливі освітні потреби, інклюзивне навчання, інклюзивне освітнє середовище, особа з особливими освітніми потребами, міждисциплінарна команда супроводу, уроки української мови.

Баранович Каріна Романівна

Науковий керівник:

Федоренко Оксана Филімонівна,
кандидат педагогічних наук

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЧИТАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Дошкільний вік є надзвичайно значущим періодом у житті дитини. Цей вік багатий прихованими можливостями розвитку, які важливо своєчасно помічати і підтримувати. Саме у старшому дошкільному віці можна створити максимально

ефективні умови для реалізації завдань, що мають пропедевтичну спрямованість, підготувати дитину до подальшого шкільного етапу. У дошкільному віці можна не тільки скорегувати наявні недоліки розвитку мовленнєвої системи, а і попередити труднощі, які можуть виникнути у дітей у процесі шкільного навчання, у тому числі й під час читання, що є потужним засобом виховного і розвивального впливу на особистість дитини.

Читання є одним із важливих компонентів писемного мовлення, а порушення в його формуванні можуть перешкоджати успішному опануванню предметів мовного циклу. Порушення навичок читання є достатньо поширеною особливістю у дітей молодшого шкільного віку із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ). Тому для правильної організації процесу навчання надзвичайно важливо ще у дошкільному віці своєчасно визначити ті передумови, що призводять в подальшому до порушень читання.

У дітей із ЗНМ виникають труднощі, причинами яких є: несформованість фонематичного слуху, порушення звуковимови, складової структури слів, недостатній розвиток лексичних та граматичних засобів мовлення тощо. Серед причин труднощів формування навички читання дослідники вказують на непідготовленість дітей до звукобуквеного аналізу, синтезу, засвоєння понять (голосний, твердий, м'який приголосний, буква, склад, наголос тощо (Е. Данілавичюте, Є. Соботович, В. Тищенко, Л. Трофименко, Г. Чиркіна та інших). Перераховані мовні одиниці мають абстрактно-символічний характер і вимагають відповідного рівня розвитку понятійного і логічного мислення. Для вироблення навички правильного читання необхідні різноманітні вправи на всіх етапах роботи з текстом, спеціальна робота, спрямована на попередження помилок і їх своєчасне виправлення, а також використання певних пропедевтичних підходів для отримання позитивних результатів роботи (А. Богуш, К. Крутій, Є. Соботович, В. Тищенко, Т. Філічева).

Отже, формування навичок читання у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ потребує дозованого навантаження, індивідуальних підходів та спеціальної педагогічної діяльності, спрямованої на своєчасне визначення передумов, що призводять в подальшому до порушень читання.

Мета дослідження: теоретично розробити та практично дослідити передумови формування навичок читання у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми з формування навичок читання у психолого-педагогічній літературі.
2. Визначити стан сформованості навичок читання у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.
3. Розробити й апробувати передумови ефективного педагогічного впливу на формування навичок читання у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: систематизація науково-теоретичних джерел з проблеми дослідження для обґрунтування особливостей формування навичок читання у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ; діагностика рівня сформованості навичок читання у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ; обґрунтування передумов ефективного педагогічного впливу на формування навичок читання у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ, проведення формувального етапу експерименту; кількісна та якісна обробка даних.

Ключові слова: навички читання, передумови, загальний недорозвиток мовлення, діти старшого дошкільного віку.

Варваріна Юлія Тарасівна

Науковий керівник:

Луцько Катерина Василівна,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Актуальність дослідження. На сьогодні є пріоритетними напрями Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту» щодо модернізації дошкільної освіти, необхідності невідкладного виконання соціального замовлення на формування національно свідомої, активної, духовно багатой особистості. Своєчасне і якісне засвоєння граматичної будови рідної мови – важлива умова повноцінного мовленнєвого розвитку дитини. Оскільки мова стає предметом вивчення з початку шкільного навчання, то в дошкільному віці діти практично засвоюють основи граматичного ладу мовлення, що зумовлює розвиток його продукування і розуміння.

У зазначеному віці відбувається удосконалення володіння граматичною стороною мовлення, засвоєння системи морфологічних засобів оформлення мовленнєвих одиниць, поступово ускладнюється структура речення. Після чотирьох років у дітей рівень морфологічної системи мовлення є досить високим, а також відбувається оволодіння усіма граматичними формами. До кінця дошкільного віку у дітей типові граматичні форми і синтаксичні конструкції у цілому є засвоєними.

Проте останнім часом в Україні збільшується кількість дітей з порушеннями психофізичного, у тому числі і мовленнєвого, розвитку, що потребує створення оптимальних умов для отримання успішних результатів логопедичної корекції граматичної сторони мовлення. Рівень сформованості граматичного ладу мовлення у дітей із ЗНМ є важливим критерієм, що дозволяє визначити успішність проведення корекційної роботи з такими дітьми та їх готовність до навчання у школі.

Найбільш характерним й істотним для дітей з загальним мовленнєвим недорозвитком є недостатнє уміння помічати й узагальнювати явища мови, її звукові і морфологічні особливості, зокрема форми словозміни, способи словотворення і особливості синтаксичних конструкцій.

Виявлення мовленнєвих порушень у дітей та вибір оптимальних шляхів корекції є актуальними у логопедії і набуває великого значення в умовах безперервного удосконалення змісту корекційного навчання у закладах спеціальної дошкільної освіти. Важливість вивчення особливостей формування мовленнєвої функції, психологічних механізмів порушень структурних складових мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення та закономірностей їх компенсації зумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета дослідження: дослідити особливості оволодіння граматичним ладом мовлення дітьми старшого дошкільного віку із ЗНМ та розробити систему корекційних завдань з подолання виявлених труднощів.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Проаналізувати науково-теоретичну та методичну літературу з теми дослідження.
2. Вивчити особливості граматичної будови мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.
3. Розробити систему корекційних завдань, спрямованих на формування граматичного ладу мовлення у дітей із ЗНМ.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз літератури з теми дослідження; спостереження за мовленнєвим розвитком дітей дошкільного віку; вивчення, аналіз продуктів їх мовленнєвої діяльності (окремих висловлювань, діалогічного, монологічного мовлення); констатувальний та формувальний експерименти; статистичний аналіз отриманих даних.

Ключові слова: діти із загальним недорозвитком мовлення, граматичний лад мовлення, корекція порушень.

Вербіцька Ірина Ігорівна

Науковий керівник:

Скрипник Тетяна Вікторівна,
доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник

АКТИВІЗАЦІЯ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА ЗАСОБАМИ ЛОГОРИТМІКИ

Актуальність дослідження. Діти з розладами аутистичного спектра (РАС) в Україні багато років були позбавлені відповідної медико-психолого-педагогічної допомоги, оскільки аутизм є надзвичайно складним порушенням розвитку як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Натомість у зарубіжних дослідженнях питання аутизму розкривалося в науковій, медичній, психологічній і педагогічній літературі, починаючи з середини минулого сторіччя (Н. Asperger, L. Bender, M. Bristol, S. Harris, В. Hermelin, L. Kanner та ін.).

Наукова розробка аутизму в пострадянському просторі, насамперед, пов'язана з іменами видатних психіатрів, психологів, корекційних педагогів (Е. Блейлер, Д. Гіляровський, К. Лебединська, О. Нікольська, Н. Озерецький). Важливо зазначити, що в останнє десятиріччя в Україні спостерігається зацікавленість цією проблемою як науковцями, так і практиками (С. Конопляста, К. Островська, Т. Скрипник, Д. Шульженко).

Фахівцями визначено, що підходи до розбудови дієвої допомоги дітям з РАС вимагають від спеціалістів (лікарів, корекційних педагогів, психологів, логопедів, реабілітологів) та батьків нових прогресивних поглядів та комплексного підходу, що дає обґрунтовані підстави для прогнозу розвитку та визначення освітньо-реабілітаційного маршруту, найбільш сприятливого для тієї чи іншої дитини з РАС.

Питаннями розвитку мовленням у дітей з РАС займалися такі науковці: Н. Базима, Т. Куценко, Л. Нурієва та ін. Дослідниками запропоновано різні підходи до класифікації стану мовленнєвого розвитку у дітей з РАС, визначено різні особливості функціонування мовлення, однак головним викликом для дітей з РАС є не стільки мовлення, скільки комунікація. Відомо, що навіть ті діти з РАС, які мають у своєму словнику велику кількість слів і здатні продукувати складні речення, демонструють труднощі з використанням мовлення з комунікативною метою. При цьому, розвиток мовленнєвих навичок у дитини з аутизмом без комунікативної складової втрачає сенс, адже важливим є не стільки багатий словниковий запас дитини, скільки її здатність використовувати мовлення, щоб повідомляти іншим про свої потреби й бажання, передавати інформацію, розповідати про власний досвід чи почуття. Відома також непослідовність реакцій дітей з РАС на звернене мовлення, що частіше за все пояснюють вибірковістю уваги таких дітей та несформованістю у них сенсорної інтеграції, коли відсутній синтез різних сенсорних систем (слухової і рухової, зорової і тактильної). Йдеться також про складнощі формування понять, розуміння цими дітьми підтексту, гумору, метафоричних конструкцій.

Численні ускладнення мовленнєвого розвитку дітей з РАС зумовили підвищену увагу до психолого-педагогічного впливу на цю сферу розвитку. Визначено, що розвивальний вплив на мовленнєвий розвиток дітей з РАС необхідно розпочинати якомога раніше, при цьому потрібна системна робота команди спеціалістів (психолог, логопед, музичний терапевт, реабілітолог та ін.). Доведена ефективність застосування візуальної підтримки, комунікативних карток, піктограм, візуалізованих правил, систем альтернативної щодо впливу на мовленнєвий розвиток підтримувальної комунікації.

Незважаючи на численні роботи, присвячені психолого-педагогічному впливу на розвиток мовленнєвої сфери у дітей з РАС, дієві засоби впливу на стан мовлення цих дітей недостатньо представлено у методичній літературі.

Мета дослідження: розробити програму логоритмічних занять для активізації мовлення дітей середнього дошкільного віку з РАС.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз щодо розладів аутистичного спектра у психолого-педагогічному ракурсі.
2. Проаналізувати та систематизувати особливості мовленнєвої діяльності дітей з РАС.
3. Здійснити дослідження стану сформованості мовлення у дітей середнього дошкільного віку з РАС.
4. Розробити програму логоритмічних занять для формуального впливу на стан розвитку мовленнєвої діяльності у дітей з РАС та перевірити її ефективність.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні методи (аналіз, порівняння, узагальнення) для вивчення психолого-педагогічної літератури і визначення концептуальних засад дослідження, уточнення сутності та змісту корекційно-педагогічної роботи з аутичними дітьми; емпіричні методи (спостереження, бесіда) для вивчення прояву аутичних розладів у дітей в центрі психологічної допомоги «Рівновага»; експеримент (методи музичної терапії та логоритміки) використовувалася для перевірки ефективності методики педагогічної роботи з аутичними дітьми.

Ключові слова: розлади аутистичного спектра, логоритміка, активізація мовлення.

Демчук Дарина Юріївна

Науковий керівник:

Таран Оксана Петрівна,

кандидат психологічних наук, доцент

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПЕРЕКАЗУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Самостійне мовлення дітей із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ) характеризується порушенням всіх його сторін, зокрема недостатньо розвиненим умінням зв'язано і послідовно викладати свої думки. У зв'язку з цим формування зв'язного мовлення у дітей з ЗНМ вимагає цілеспрямованої корекційно-педагогічної роботи. Особлива роль в цій роботі відводиться навчанню переказу як ефективному засобу формування зв'язного мовлення. Розвиток зв'язного мовлення як вищої форми мовленнєво-мисленнєвої діяльності є провідним завданням мовленнєвого виховання дітей дошкільного віку. Це зумовлено, насамперед, його соціальною значущістю і роллю в процесі виховання і навчання дітей.

Становлення, розвиток і формування зв'язного мовлення дітей дошкільного віку було предметом дослідження вчених різних галузей: психологів (Л. Виготський, О. Лурія,

Г. Леушина, С. Рубінштейн), психолінгвістів (М. Рождественский, Л. Щерба), педагогів (В. Захарченко, Е. Короткова, Н. Кузіна, Є. Тихеева). Питання навчання переказу розглядалися в роботах А. Бородич, В. Глухової, Н. Нищевої Т. Філічевої, О. Ушакової, та ін.

Так, Т. Філічева, зазначає що у розвитку мовлення дітей велика увага приділяється формуванню правильного, повноцінного емоційного відображення художнього твору. Однак, на жаль, у дітей із загальним недорозвитком мовлення у порівнянні з дітьми, які не мають мовленнєвих порушень, спостерігаються суттєві відмінності стосовно рівнів сформованості словникового запасу, зв'язного мовлення, граматичної правильності тощо. Розгорнуті смислові висловлювання дітей цієї категорії характеризуються уривчастістю, акцентом на зовнішні, поверхневі враження, а не на причинно-наслідкові закономірності подій та взаємин дійових осіб.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що навчання переказу сприяє збагаченню словникового запасу, розвитку сприймання, пам'яті та уваги, комунікативної діяльності в загалом. При цьому вдосконалюється структура мовлення та покращується вимова, засвоюються еталони побудови речень і цілого тексту, що детермінує якість навчальної діяльності дитини.

Мета дослідження: теоретично дослідити підходи до формування навичок переказу, запропонувати та перевірити ефективність інноваційної методики формування навичок переказу у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблем формування навичок переказу у дітей старшого дошкільного віку.
2. Визначити стан сформованості навичок переказу у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.
3. Розробити методику формування навичок переказу у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.
4. Визначити ефективність методики формування навичок переказу у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні – аналіз психолого-педагогічних наукових джерел з проблеми формування навичок переказу у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення; емпіричні – діагностика особливостей сформованості навичок переказу у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення; статистично-математичні – кількісна та якісна обробка даних та інтерпретація результатів щодо особливостей сформованості навичок переказу у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення; формувальний експеримент – розроблення інноваційної методики навчання переказу дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення та визначення ефективності запропонованої методики.

Ключові слова: зв'язне мовлення, навички переказу, загальний недорозвиток мовлення, інноваційні підходи, порушення мовлення.

Капуста Катерина Анатоліївна

Науковий керівник:

Тичина Катерина Олександрівна,
кандидат психологічних наук

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Вступ до школи є переломним моментом у житті дитини, але кожен по-різному переживає цю подію. Зміна соціальної ролі дитини, новий колектив та педагоги, перехід від ігрової діяльності до навчальної потребує емоційної готовності дитини до школи.

Теоретичний аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури дає підґрунтя стверджувати, що особистість дитини починає формуватися в дошкільному віці, і цей процес тісно пов'язаний з розвитком емоційної компетентності. Вищезазначена компетентність дітей дошкільного віку проявляється в їхньому вмінні сприймати й розрізняти почуття та емоції інших людей (М. Балагута, О. Олійник), адекватно реагувати на них (В. Аверін, Г. Бреслав Р. Язиніна). Уже в старшому дошкільному віці у дітей формується довільна поведінка, стає доступним і можливим розвиток таких умінь: регулювати власний настрій і поведінку (А. Мартинюк, В. Моросанова, О. Осницький), співпрацювати та домовлятися з дорослими й однолітками (Л. Девіс, Л. Дубровіна, А. Рузька). Тож у цей період дітей навчають не лише висловлювати власні переживання, а й зважати на почуття інших, уміти вислуховувати інших (Д. Гоулман, А. Грес, М. Шпак).

Питанню наявності порушень у формуванні емоційної компетентності у структурі порушень мовлення, зокрема у дітей із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ), присвячено роботи А. Анікеєвої, М. Мохрякова, О. Пилипенко, І. Чубова. Для дітей означеної категорії характерним є недостатній розвиток емоційної компетентності, що призводить до труднощів у комунікації та навчальній діяльності. У дослідженнях і публікаціях учених охарактеризовано складові компетентності, механізми оцінювання рівня їхньої сформованості, однак досі немає чітко визначеної стратегії формування емоційної компетентності для встановлення успішної міжособистісної взаємодії під час навчання дітей із ЗНМ. Тому зважаючи, що діти означеної категорії емоційно не готові до нових змін в освіті та потребують якісно нових підходів, вважаємо за необхідне звернути увагу на способи формування емоційної компетентності у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення.

Мета дослідження: розробка науково обґрунтованої та експериментально перевіреної методики формування емоційної компетентності у дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ за допомогою корекційно-розвивальної методики «Тренажер емоцій».

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження.
2. Емпірично дослідити стан сформованості емоційної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.
3. Розробити й експериментально перевірити методику формування емоційної компетентності «Тренажер емоцій» для дітей означеної категорії.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: ґрунтовний аналіз науково-методичної літератури з теми дослідження; вивчення стану сформованості рівня розуміння та ідентифікації емоцій у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення; кількісна та якісна обробка отриманих результатів дослідження; здійснення формувального експерименту за допомогою розроблення та апробації авторської методики формування емоційної компетентності «Тренажер емоцій» для дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ; доведення ефективності формувального експерименту через обрахування статистичної значущості отриманих результатів дослідження; формування висновків на основі проведеного дослідження.

Ключові слова: емоційна компетентність, діти старшого дошкільного віку, загальний недорозвиток мовлення, розуміння емоцій, ідентифікація емоцій.

Кулебякіна Ніна Володимирівна

Науковий керівник:

Скрипник Тетяна Вікторівна,
доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник

СЕНСОМОТОРНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Актуальність дослідження. У наукових дослідженнях зі спеціальної педагогіки та психології останніх років все частіше йдеться про нейропластичність і здібності мозку людини. Ще на початку ХХ століття засновник сучасної нейробіології С. Рамон-і-Кахаль припустив, що синапси, сформовані у дитини ще до народження, деяким чином модифікуються протягом всього життя під впливом навколишнього середовища, забезпечуючи накопичення нового досвіду. Сучасні уявлення підтверджують той факт, що нейронні зв'язки утворюються досить рано, але модифікація зв'язків між нейронами в значній мірі визначається умовами зовнішнього середовища. Відомо, що в основі пластичних перебудов мозку лежить процес сенсомоторної інтеграції.

Згідно з дослідженнями Д. Архипової, Ю. Садовської, Е. Сафронової, О. Тихонової, обробка сенсорної інформації – це спосіб і процес виявлення, передачі, розпізнавання і аналізу відчуттів в ЦНС, а також інтеграції, об'єднуючої кінцеву обробку сенсорних стимулів і їх усвідомлення. Порушення сенсорної обробки знаходяться в основі багатьох проблем розвитку мовлення, моторики, навчання, поведінки. Недостатня сформованість сенсомоторного образу предмета (явища) не сприяє появі у дитини чуттєвих концептів, необхідних для засвоєння слова (поняття).

Починаючи з 50-80 рр. ХХ століття обговорення теоретичних і методологічних проблем сенсорного розвитку стало базою для розгортання досліджень за такими напрямками, як: вдосконалення наукових основ системи навчання та сенсорного виховання дітей дошкільного віку (В. Аванесова, Л. Венгер, А. Запорожець), формування сенсорних якостей у дошкільників у процесі різних видів дитячої діяльності (Н. Ветлугіна, І. Держинська, В. Логінова, Л. Парамонова), створення методологічної бази сенсорного виховання дітей дошкільного віку (Л. Венгер, Є. Пилюгіна, М. Поддяков, Е. Фрухт).

Питанням взаємозв'язку сенсомоторного розвитку і розвитку вищих психічних функцій дитини займалися багато вітчизняних і зарубіжних вчених і філософів, серед яких Е. Дж. Айрес, Л. Виготський, Л. Венгер, О. Запорожець, М. Монтессорі, У. Кіслінг, К. Крановіц, Т. Скрипник, які довели визначальну роль сенсорної інтеграції в розвитку людини, оскільки сенсомоторні процеси лежать в основі інтелектуальних і соціальних функцій мозку.

Незважаючи на те, що науковці Л. Виготський, Л. Волкова, Т. Візель, Р. Лалаєва, В. Тищенко, Є. Собонович та ін. всебічно вивчали порушення мовлення у дошкільників, питання про особливості розвитку сенсорної сфери дітей з мовленнєвими порушеннями, а також шляхи діагностики сенсорних складових розвитку, особливо в логопедичній теорії та практиці досліджено вкрай недостатньо. У зв'язку з цим, новизна роботи полягає у пошуку методів визначення індивідуального сенсорного профілю дітей дошкільного віку з порушенням мовлення та формування сенсомоторних підходів й інтеграційних практик в логопедичній роботі з дітьми.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично вивчити вплив програми сенсорно-інтегративної терапії на стан мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку із ЗНМ.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з сенсорно-інтегративної терапії та методів досягнення сенсомоторної інтеграції як передумови мовленнєвого розвитку.
2. Розробити сенсорний профіль та провести дослідження стану сформованості сенсомоторної інтеграції у дітей дошкільного віку із ЗНМ.
3. Розробити програму сенсорно-інтегративної терапії для дітей дошкільного віку із ЗНМ.
4. Розробити методичні рекомендації щодо визначення індивідуального сенсорного профілю для дітей дошкільного віку із ЗНМ та застосування у відповідності до нього програми сенсорно-інтегративної терапії.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні – системно-структурний аналіз наукових джерел, порівняння, узагальнення; емпіричні – діагностика стану сформованості сенсомоторної інтеграції; методи обробки та інтепретації результатів дослідження – якісний та кількісний аналіз отриманих даних.

Ключові слова: сенсомоторна інтеграція, порушення сенсорної обробки, сенсорний профіль, загальний недорозвиток мовлення, діти дошкільного віку.

Махлун Валерія Олександрівна,

Науковий керівник:

Луцько Катерина Василівна,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

ФОРМУВАННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Актуальність дослідження. Рівень сформованості мовлення дитини зумовлює якість опанування навчальною діяльністю, шкільними знаннями, уміннями і навичками, відповідно до програмових вимог. Мовленнєві порушення негативно позначаються на розвитку понятійного, абстрактного мислення дітей із ЗНМ, їх пізнавальних функцій, на успішності оволодіння читанням і письмом, мовленнєвою діяльністю як основою засвоєння знань в початковій школі.

Належний рівень мовленнєвого розвитку дитини сприяє удосконаленню її загального розвитку, освоєнню інформаційного простору у відповідності до її вікових можливостей (Л. Варзацька, М. Вашуленко, К. Луцько, М. Львов, Т. Потоцька, О. Савченко, Н. Скрипченко, О. Хорошковська та ін.). Суттєві порушення балансу такого розвитку за наявності особливостей, пов'язаних із дефіцитом основних компонентів мовленнєвої функції, зумовлюють необхідність створення адекватної стратегії навчання означеної категорії дітей з розвитку зв'язного мовлення.

На момент вступу дітей до школи зв'язне мовлення та граматична сторона мовлення мають бути в основному сформовані, проте в процесі навчання продовжують активно розвиватися. Значних труднощів діти зазнають під час опанування граматики, особливо тієї частини, що стосується вивчення складних синтаксичних конструкцій, побудованих на основі логіко-граматичних відношень.

Виходячи з того, що у дітей із ЗНМ, як правило, є неушкодженою їхня сенсорна система, доцільно шукати ефективні допоміжні засоби для формування і розвитку зв'язного мовлення саме у цій царині дитячого становлення як особистості. Зокрема, звертаємось до візуальної підтримки, потенційні можливості якої можуть полегшити процес формування та

розвитку зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ. Одним з таких засобів є піктограми, які у контексті нашого дослідження здатні позначати предмети, об'єкти, зв'язки слів у структурі речення.

Використання у навчальному процесі піктограм дозволяє забезпечити дітям із ЗНМ швидкість сприймання змісту тексту, доповнити, підкріпити слухове сприймання візуальним, а також абстрагувати сприймання, мислення дитини від конкретних слів, фраз, забезпечивши, певною мірою, розвиток її абстрактного мислення, пам'яті і зв'язного мовлення.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку за допомогою методу піктограм.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити аналіз літературних джерел, охарактеризувати поняття зв'язного мовлення і розвиток мовленнєвих функцій, описати зв'язок мовлення з іншими психічними процесами.
2. Проаналізувати сучасні засоби навчання на предмет наявності в них методу піктограм.
3. Визначити стан сформованості зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення
4. Розробити та визначити ефективність методики формування зв'язного мовлення засобами альтернативної комунікації.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні – аналіз наукових психологічних, педагогічних праць; емпіричні – методи логопедичної діагностики зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку із порушеннями мовлення в умовах логопедичної групи, педагогічний експеримент; математичні – обробка та аналіз результатів дослідження.

Ключові слова: зв'язне мовлення, загальний недорозвиток мовлення, метод піктограм, альтернативна комунікація.

Мельніченко Анастасія Валеріївна

Науковий керівник:

Максимчук Марія Олександрівна,
кандидат психологічних наук

ОСОБЛИВОСТІ МНЕСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі реформування освіти в Україні важливою метою є забезпечення необхідних психолого-педагогічних умов для активізації пізнавального розвитку дитини. Важливим напрямом розвитку пізнавальної сфери психіки дитини дошкільного віку є становлення мнестичної діяльності як передумови успішності її шкільного навчання та пізнавальної активності загалом.

Загальний недорозвиток мовлення (ЗНМ) – це складне порушення, що проявляється у недостатній чи повній несформованості всіх складників мовленнєвої діяльності, а саме: фонетико-фонематичного, лексичного та граматичного, що мають різні й спільні, взаємопов'язані між собою специфічні особливості (Р. Левіна). Вагому роль у формуванні мовленнєвої діяльності відіграють також загально-функціональні психологічні механізми (пам'ять, увага, мислення, сприймання). Порушення будь-якої ланки цих механізмів є каталізатором подальших негативних модифікацій у мовленнєвій діяльності дитини. Тому на сучасному етапі розвитку спеціальної освіти особливої уваги заслуговують питання

вивчення саме таких – загально-функціональних – психологічних механізмів мовленнєвої діяльності дітей із ЗНМ задля пошуку нових шляхів ефективної корекційно-розвивальної роботи з дітьми означеної категорії.

В українській та зарубіжній психології проблемі дослідження пам'яті дітей дошкільного й молодшого шкільного віку присвячено роботи низки вчених: Т. Дудкевич, П. Зінченко, С. Ізюмова, Є. Ковальова, В. Петрова, Ю. Рібцун, В. Синьов, А. Смирнов, Є. Соботович, Н. Стадненко, Л. Черемошкіна, В. Шадриков. Дослідники підкреслюють думку про те, що становлення мнестичної діяльності у дітей з особливостями психофізичного розвитку має свою специфіку. Окремим аспектом цієї проблеми є особливості формування мнестичної діяльності у дітей із порушеннями мовлення, у тому числі – із загальним недорозвитком мовлення.

Як зазначають Є. Жуліна, В. Калягін, С. Конопляста, Т. Овчиннікова, Т. Сак, О. Трошин та інші, загальний недорозвиток мовлення призводить до гальмування всіх пізнавальних психічних процесів, у тому числі – пам'яті, що, в свою чергу, ускладнює формування словникового запасу дитини.

Сучасні тенденції дослідження загального недорозвитку мовлення характеризуються застосуванням нових підходів до психолого-педагогічної допомоги дітям з порушеннями мовлення. Зміни, що відбуваються в українському суспільстві, стратегії реформування в освітній політиці, спрямовані на гармонійний розвиток особистості, її соціалізацію та індивідуалізацію, визначають необхідність розроблення ефективних методів корекційно-розвивального впливу в умовах інклюзивного навчання дітей із ЗНМ.

Мета дослідження: розробити практичних рекомендацій на основі теоретичного обґрунтування та емпіричного вивчення особливостей процесів запам'ятовування і відтворювання інформації у дітей із загальним недорозвитком мовлення.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури стосовно особливостей мнестичних процесів у дітей дошкільного віку із ЗНМ.
2. Визначити особливості процесів запам'ятовування і відтворювання інформації у дітей старшого дошкільного віку з нормотиповим розвитком та їх однолітків із загальним недорозвитком мовлення.
3. Визначити особливості та стан сформованості різних видів пам'яті у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.
4. Розробити та частково випробувати практичні рекомендації з формування мнестичної діяльності дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні методи – аналіз наукових психологічних та педагогічних праць, присвячених проблемі дослідження мнестичних процесів у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ; емпіричні методи – психологічна діагностика особливостей запам'ятовування та відтворювання інформації у дітей із ЗНМ, експериментальне дослідження стану сформованості різних видів пам'яті у зазначеної категорії дітей; математично-статистичні – порівняння отриманих даних про особливості пам'яті у дітей старшого дошкільного віку з нормотиповим розвитком та їх однолітків із загальним недорозвитком мовлення.

Ключові слова: загальний недорозвиток мовлення, мнестичні процеси, пам'ять, процеси запам'ятовування і відтворювання.

Насташкіна Катерина Олександрівна

Науковий керівник:

Луцько Катерина Василівна,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

ФОРМУВАННЯ ПСИХОМОРНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ АРТ-ПЕДАГОГІКИ

Актуальність дослідження. Проблема розвитку психомоторики дітей з порушеннями мовлення лишається досить актуальною на сучасному етапі становлення спеціальної освіти. Це зумовлено тим, що серед невербальних проявів в структурі мовленнєвих порушень майже завжди наявна рухова недостатність.

Моторика є фізіологічною основою вищих психічних функцій (Д. Айрес, Н. Бернштейн, В. Бехтерев, Л. Виготський, Г. Доман, Ж. Піаже). Психомоторика – це зв'язок руху з пізнавальними, емоційними та вольовими психічними процесами (А. Запорожець, М. Кольцова, А. Леонтьєв, А. Лурія, І. Сеченов). Так, наявність особливостей в організації психомоторного акту в більшості дітей з порушеннями мовлення свідчить про тісний взаємозв'язок вербальної та рухової сфер, про тісну функціональну єдність між комунікативною системою і руховою системою організму в процесі їх становлення в онтогенезі дитини (М. Кольцова, Л. Лопатіна, І. Поварова, Л. Ростомашвілі та ін.).

Зокрема, дослідження В. Подгорної свідчить, що особливість організації психомоторного акту молодших школярів із важкими порушеннями мовлення виражається в збільшенні тривалості циклу руху, зниженні швидкості перемикання центральних рухових установок, низькій здатності до корекції рухових помилок, уповільненні часу простої рухової реакції на зовнішній подразник, зниженні плавності руху. Звідси можна припустити, що труднощі засвоєння рухових навичок, недостатність просторових і часових орієнтувань не забезпечують належної бази для розвитку мислення й мовлення. Отже, постає реальна необхідність створення системного корекційного психолого-педагогічного впливу, що буде акцентувати увагу на постійному використанні зв'язку психомоторики та мовлення ще в дошкільний віковий період. Саме це може сприяти розвитку психомоторики дитини та попередженню ускладнень порушень мовлення при подальшому навчанні у школі. Одним з актуальних сучасних підходів до розвитку психомоторики є арт-педагогіка.

Арт-педагогіка – це особливий напрям в педагогіці, де виховання, освіта, розвиток особистості, вплив на її формування здійснюються засобами мистецтва. Сутність арт-педагогіки полягає не лише в її виховній функції й в розвивальній. Сучасні аспекти корекційної роботи з дітьми старшого дошкільного віку засобами арт-педагогіки передбачають зростання якості психомоторних навичок та визначають формування їх мовленнєво-комунікативної компетенції.

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити ефективність розвитку психомоторики дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення засобами арт-педагогіки.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми розвитку психомоторики дітей старшого дошкільного віку.
2. Визначити стан сформованості психомоторики у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

3. Розробити методiku розвитку психомоторики у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення засобами арт-педагогіки.
4. Емпірично перевірити ефективність методики розвитку психомоторики у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення засобами арт-педагогіки.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні – аналіз наукових джерел, порівняння, узагальнення; емпіричні – діагностика стану сформованості психомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення та з нормотиповим розвитком (констатувальний та формувальний експеримент); математичні – якісний та кількісний аналіз результатів дослідження.

Ключові слова: арт-педагогіка, загальний недорозвиток мовлення, психомоторика.

Нізовська Юлія Юрївна

Науковий керівник:

Таран Оксана Петрівна,

кандидат психологічних наук, доцент

РОЗВИТОК ПОЛІМОДАЛЬНОГО СПРИЙМАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Важливість полімодального сприймання розглядається як психологічний феномен, що впливає на пізнавально-мовленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ), засвоєння ними знань, оволодіння навчальними вміннями і навичками.

При дослідженні психологічних особливостей у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ вчені (А. Воронова, Б. Гриншпун, Г. Гуровець, О. Денисова, О. Корнєв, В. Нудельман) виявили не тільки функціональну незрілість окремих видів сприймання, але і слабкість зв'язків між ними, що призводить до труднощів зіставлення інформації різних модальностей, перекодування з однієї модальності в іншу, синхронності функціональних дій різних сенсорних процесів.

Дослідження сенсорно-перцептивної сфери та мовлення сприяли напрацюванню значної кількості інформації у працях вітчизняних і зарубіжних вчених (Б. Ананьєв, П. Анохін, Л. Виготський, О. Леонтєв, О. Лурія, Ж. Піаже). Заслужують на увагу дослідження особливостей сенсорного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, зокрема, з порушеннями слуху, зору та мовлення, які здійснили вітчизняні вчені (В. Кобильченко, К. Луцько, Т. Скрипник, О. Таран, В. Тищенко, Н. Чередніченко, М. Шеремет та інші). Проте тема розвитку полімодального сприймання у дітей з особливими освітніми потребами як підгрунтя їхнього психічного і мовленнєвого розвитку в умовах нової української школи залишається актуальною.

На даний час можна констатувати відсутність комплексних діагностичних методик для оцінки стану сформованості структури полімодального сприймання у дітей старшого дошкільного віку. У науковій літературі недостатньо досліджена ефективність роботи із формування структури полімодального сприймання у дітей із загальним недорозвитком мовлення в закладі дошкільної освіти.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично перевірити ефективність корекційно-розвивальної роботи, спрямованої на формування полімодального сприймання у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Проаналізувати наукову літературу щодо формування полімодального сприймання у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.
2. Визначити стан сформованості полімодального сприймання у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.
3. Розробити та апробувати методику з формування полімодального сприймання у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні – аналіз літератури із загальної та спеціальної педагогіки, спеціальної психології, нейропсихології; емпіричні – діагностика особливостей стану сформованості полімодального сприймання у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення; математичні – кількісна та якісна обробка даних та інтерпретація результатів; формувальний експеримент – розроблення інноваційної методики з розвитку полімодального сприймання у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення та визначення ефективності запропонованої методики.

Ключові слова: полімодальне сприймання, загальний недорозвиток мовлення, діти старшого дошкільного віку.

Нікітіна Яна Дмитрівна

Науковий керівник:

Максимчук Марія Олександрівна,
кандидат психологічних наук

НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Проблема загального недорозвитку мовлення у дітей молодшого шкільного віку в наш час є досить актуальною. Саме в молодшому шкільному віці загальний недорозвиток мовлення гостро проявляється в неуспішності у навчанні.

Проблемою діагностики дітей з мовленнєвими проблемами займалися видатні педагоги: Л. Виготський, О. Гвоздев, А. Запорожець, Л. Парамонова, Є. Соботович, В. Тарасун, Л. Трофименко, Т. Філічева та ін.

Про недорозвинення різних видів гнозису, праксису, пам'яті, мислення, відхилення від норми розвитку мотиваційної, емоційно-вольової сфер у дітей із ЗНМ писали: Л. Андрусина, Г. Каше, В. Ковшиков, О. Корнєв, І. Мартиненко, І. Марченко, О. Мастюкова, Є. Соботович, В. Тарасун, О. Усанова, Т. Фотекова, С. Шаховська, В. Юртайкін, А. Ястребова та ін. Проте, проаналізувавши наукову літературу, можна зазначити, що недостатньо приділено уваги визначенню нейропсихологічних чинників розвитку мовленнєвої діяльності саме у дітей молодшого шкільного віку із ЗНМ.

Актуальною проблемою сьогодення є широке поширення методик, що не враховують повною мірою психологічну структуру мовленнєвого порушення дитини, і не відповідають сучасним науковим уявленням про мовленнєву функціональну систему і закономірності її розвитку (В. Тищенко). Це вказує на необхідність пошуку нових шляхів діагностики і корекції порушень мовленнєвого розвитку. Зокрема, методи нейропсихологічної діагностики дають можливість доповнити уявлення про чинники ЗНМ.

Відомі нейропсихологічні методики (Г. Семенович, Л. Цветкова) дозволяють отримати дані про чинники, що призводять до недостатності тих чи інших компонентів мовленнєвої системи у дітей із ЗНМ до відхилення у розвитку їх вищих психічних функцій. Практичне значення цієї роботи полягає у виявленні відхилень у розвитку вищих психічних функцій, знаходженні на цьому тлі сильних сторін особистості, що дозволяє наблизитися до розуміння

функціонування патологічних механізмів та їх нормалізації в процесі навчання та виховання дітей із загальним недорозвитком мовлення. Інформація, зібрана шляхом нейропсихологічної діагностики, стане підґрунтям ефективної корекційної програми розвитку мовленнєвої діяльності у дітей молодшого шкільного віку із ЗНМ. А ефективність нейропсихологічного аналізу як діагностичного, корекційного та прогностично-профілактичного інструменту щодо роботи з дітьми, в тому числі шкільного віку, підтверджується низкою публікацій (Т. Ахутіна, Т. Візель, Ж. Глозман, Н. Корсакова, Ю. Мікадзе, Н. Пилаєва, А. Потаніна, Н. Семаго і М. Семаго, А. Семенович, Е. Симерницька, А. Сиротюк, А. Соболева, Л. Цветкова, Е. Хомська та ін.).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично вивчити особливості розвитку мовленнєвої діяльності у дітей молодшого шкільного віку ЗНМ.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури стосовно нейропсихологічних основ мовленнєвої діяльності дітей молодшого шкільного віку із ЗНМ.
2. Визначити стан сформованості мовлення у дітей з ЗНМ молодшого шкільного віку.
3. Дослідити нейропсихологічні чинники порушень мовлення у дітей з ЗНМ молодшого шкільного віку.
4. Розробити практичні рекомендації для вчителів щодо розвитку мовленнєвої діяльності у дітей молодшого шкільного віку із ЗНМ.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні методи – аналіз науково-педагогічної літератури; емпіричні – діагностика загального стану сформованості мовлення та нейропсихологічних чинників, що зумовлюють розвиток мовленнєвої діяльності; математично-статистичні – визначення взаємозв'язків між аспектами порушення мовлення та нейропсихологічними чинниками засобами кореляційного аналізу; систематизація та узагальнення отриманих даних.

Ключові слова: загальний недорозвиток мовлення, нейропсихологічні чинники, нейропсихологічний аналіз.

Павлюта Анастасія Олексіївна

Науковий керівник:

Мартинчук Олена Валеріївна,
доктор педагогічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ НАОЧНО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Актуальність дослідження. Дошкільний вік – це період інтенсивного розвитку особистості дитини та становлення різних видів її діяльності, формування знань та вмінь. Саме в цей період закладаються основи всього подальшого розвитку. Оскільки у старшому дошкільному віці освітня діяльність відбувається на основі наочно-дійового та наочно-образного мислення з поступовим введенням елементів логічного мислення, тому значна увага у цьому віці повинна приділятися розвитку мислення дітей.

Наочно-образне мислення – це вид мислення, який розвивається на основі образів уявлень, перетворення ситуації в план образів. Значення цього мислення полягає в тому, що за його допомогою повніше відтворюється різноманітність характеристик об'єкта, відбувається встановлення незвичних поєднань предметів та їх властивостей. У простій формі це мислення виникає в дошкільному віці. Діти цього віку мислять образами, тому спонукаючи до створення образів на основі прочитаного, до схематичного та символічного

зображення об'єктів пізнання, педагог розвиває образне мислення. Насамперед, наочно-образні уподібнення є складовою онтогенезу, словотворення та мовлення.

Проблема розвитку мислення у дітей та різні його прояви досліджувалися у таких напрямках: розвиток мислення як психологічний процес (П. Блонський, А. Брушлинський, Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, Д. Ельконін, О. Леонтьєв, О. Смирнов та ін.); взаємодія мислення і мовлення (М. Жинкін, О. Лурія, О. Потебня, Н. Хомський та ін.); педагогічні засади мислення (Л. Войтко, Л. Занков, Г. Костюк, І. Лернер, В. Паламарчук, О. Сухомлинський та ін.); лінгводидактичні засади мовлення і мислення (А. Богуш, Н. Гавриш, Є. Голобородько, М. Пентилюк, О. Хорошковська та ін.).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та практично перевірити ефективність засобів альтернативної комунікації у розвитку наочно-образного мислення у дітей із загальним недорозвитком мовлення.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз літературних джерел з проблеми формування наочно-образного мислення у дітей із загальним недорозвитком мовлення.
2. Визначити стан сформованості наочно-образного мислення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.
3. Розробити методику формування наочно-образного мислення у дітей із загальним недорозвитком мовлення засобами альтернативної комунікації.
4. Визначити ефективність розробленої методики формування наочно-образного мислення у дітей із загальним недорозвитком мовлення засобами альтернативної комунікації.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукових праць, присвячених проблемі дослідження з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя особливостей розвитку наочно-образного мислення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення; визначення змісту та технологій засобів альтернативної комунікації; емпіричне дослідження розвитку наочно-образного мислення у дітей із загальним недорозвитком мовлення; розроблення методики для покращення мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення; визначення ефективності розробленої методики та значущості отриманих даних під час формувального експерименту.

Ключові слова: розвиток наочно-образного мислення, старший дошкільний вік, засоби альтернативної комунікації, загальний недорозвиток мовлення.

Паталаха Анастасія Сергіївна

Науковий керівник:

Бабич Наталя Миколаївна,
кандидат педагогічних наук

ПРОФЕСІЙНА САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ-ЛОГОПЕДІВ

Актуальність дослідження. Актуальними питаннями випускників закладів вищої освіти (ЗВО) є їхня конкурентоспроможність на ринку праці. Успішне вирішення цієї проблеми пов'язане з удосконаленням підготовки педагогів, зокрема вчителів-логопедів, їхньою професійною майстерністю, культурою тощо. Сьогодні професійний імідж педагога стає тим основним ресурсом, що забезпечує як високий престиж й успішність функціонування системи освіти загалом, так і конкретного закладу освіти зокрема. Так перед сучасним логопедом постає завдання створення власного образу та професійного іміджу. Крім того, діяльність майбутнього фахівця висуває особливі вимоги до такого професійного уміння, як самопрезентація, що є своєрідним механізмом іміджу.

Поняття «самопрезентація» у своїх наукових працях розглядали М. Вейголд, Е. Гоффман, Р. Ковальські, Ч. Кулі, М. Лірі, Г. Мід, Б. Шленкер та ін. Цей термін походить від латинського слова, що в перекладі означає «самоподання», тобто демонстрація себе іншим людям.

Самопрезентація виступає як оригінальний критерій педагогічної компетентності майбутніх вчителів-логопедів. У цьому випадку ступінь професіоналізму буде реєструватися на основі ретельної підготовки фахівця, вміння його транслювати і через нього відкривати педагогічні ідеї та гуманістичні цінності за допомогою сформованих компетентностей.

Отже, важливими питаннями освіти є проблема підвищення рівня професійної компетентності вчителя-логопеда, який здатний впроваджувати нові технології в процес навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами, генерувати нові ідеї та втілювати їх у життя.

Аналіз науково-теоретичних джерел дав змогу з'ясувати, що в Україні проблемою підготовки фахівців зі спеціальної освіти опікуються провідні вчені в галузі спеціальної педагогіки та психології (В. Бондар, І. Єременко, Н. Засенко, І. Колесник, А. Колупаєва, С. Миронова, О. Мартинчук, Н. Пахомова, Л. Руденко, В. Синьов, Л. Фомічова, А. Шевцов, М. Шеремет, М. Ярмаченко та ін.).

З'ясовано, що успішність реалізації основних завдань спеціальної педагогіки значною мірою базується на рівні розвитку особистісних, професійних здібностей вчителя-логопеда, його професійної компетентності, оскільки, для того, щоб управляти розвитком особистості, необхідно бути компетентним у різних сферах діяльності і вміти це транслювати іншим.

Підсумовуючи наукове бачення окресленого питання, визначаємо, що компетентністю є інтегративна якість особистості, що проявляється в загальній здатності й готовності до діяльності, ґрунтується на знаннях і досвіді, а саме: уміннях й навичках, якими має володіти фахівець, для якісного забезпечення організації і виконання завдань навчання та виховання дітей із порушеннями мовлення. Крім того, успіх у діяльності майбутнього логопеда значною мірою залежить від уміння презентувати себе оточуючим, привернути до себе увагу. Однак, досі немає чітко визначеної стратегії формування професійної самопрезентації, в основі якої лежить обізнаність в суті загальних та фахових компетентностей самих здобувачів вищої освіти. Все це допоможе майбутнім вчителям-логопедам бути конкурентоспроможним на ринку праці. Отже, пошук механізмів та технологій цілеспрямованого їхнього формування спонукав до вибору теми магістерського дослідження.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити елементи технології формування професійної самопрезентації майбутніх вчителів-логопедів.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз із досліджень з проблеми формування професійної самопрезентації та обізнаності у сфері загальних і фахових компетентностей майбутніх вчителів-логопедів.
2. Дослідити стан сформованості обізнаності майбутніх вчителів-логопедів у сфері загальних і фахових компетентностей, що є основою професійної самопрезентації.
3. Окреслити особливості стратегії формування професійної самопрезентації майбутніх вчителів-логопедів.
4. Розробити й експериментально перевірити елементи технології формування професійної самопрезентації майбутніх вчителів-логопедів.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: ґрунтовний аналіз науково-методичної літератури з теми дослідження; розробка діагностики на основі виділених компонентів та вивчення сформованості професійної самопрезентації через визначення рівня обізнаності майбутніх вчителів-логопедів у сфері загальних та фахових компетентностей; окреслення елементів технології формування професійної самопрезентації майбутніх

вчителів-логопедів; формування висновків ефективності емпіричного дослідження на основі якісного та кількісного аналізу його результатів.

Ключові слова: професійна самопрезентація, фахові компетентності, компетентнісний підхід, здобувачі вищої освіти, спеціальна освіта.

Прокоп Єлизавета Вікторівна

Науковий керівник:

Бабич Наталя Миколаївна,
кандидат педагогічних наук

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження. Формування та розвиток у сучасної людини ключових компетентностей, зокрема комунікативної, стало необхідним і новим концептуальним орієнтиром ХХІ століття, яке отримало назву «століття комунікативного простору», оскільки одним з основних чинників становлення особистості є її комунікативний розвиток. Комунікативна компетентність набуває актуальності як особистісна характеристика студента, що визначає його здатність і готовність встановлювати, а також підтримувати необхідні контакти в професійній сфері, ставити мету й досягати очікуваних результатів комунікації.

Сучасний світ характеризується тенденцією зростання значущості потенціалу особистості, необхідного для її реалізації в найрізноманітніших галузях життєдіяльності. Прагнення майбутнього фахівця до успіху в умовах інформатизації, інтеграції та глобалізації суспільства зумовлює підвищене значення саме комунікативного потенціалу, його якісний розвиток і кількісне розширення, адже на перше місце висуваються такі якості людини, як вміння адаптуватися до змінного середовища, безперервне самовдосконалення й готовність до співпраці та взаємодії.

Особливо гостро це питання стосується студентів з інвалідністю. На сьогодні чимало змін у напрямі забезпечення права дітей на освіту в умовах інклюзивного навчання було досягнуто на рівні дошкільної та загальної середньої освіти як на рівні нормативно-правового забезпечення, так і на рівні практики. Проте, поза увагою залишаються молоді люди з інвалідністю, які навчаються в закладах професійної та вищої освіти. Це є серйозною проблемою, оскільки саме ці рівні навчання забезпечують подальше працевлаштування, благополуччя людини, дають можливість вести гідний і самостійний спосіб життя.

Світова практика організації навчання у вищій школі приділяє значну увагу навчанню студентів з інвалідністю (О. Бобкова, О. Газман, Д. Зайцев, Н. Заєркова, І. Зарубіна, С. Копилова, В. Крикун, С. Миронова, О. Степанова, Т. Тінклі, Дж. Тюдор, Дж. Холл, А. Шайдуліна та ін.). В Україні є лише декілька прикладів позитивної практики забезпечення додаткової підтримки студентам з інвалідністю. Усе це – лише окремі випадки, які, з одного боку, засвідчують потребу в забезпеченні додаткової підтримки студентам з інвалідністю, а з іншого – свідчать про значну кількість проблем у цьому питанні: архітектурну недоступність інфраструктури, неготовність викладачів враховувати індивідуальні особливості студентів з інвалідністю, недостатність досвіду роботи з такими студентами, брак програм/ініціатив, які б передбачали додаткову підтримку тощо. Н. Заєркова наголошує, що додаткова підтримка студентів з особливими освітніми потребами має бути всебічною, а саме: педагогічною, психологічною, соціальною, технічною. Проте, попри численні наукові розвідки, фактично

не приділяється уваги комунікативному аспекту в навчанні студентів означеної категорії в ракурсі міжособистісної взаємодії, зокрема підтримки з боку студентського самоврядування.

Наслідком цього є зниження активності студентів у навчальному процесі, їхнє невміння оцінювати та співвідносити свої можливості з освітніми вимогами, що в подальшому негативно впливає на інтеграцію студента з інвалідністю в активне життя студентства. Все це є ключовими питаннями в теорії і практиці вдосконалення роботи сучасного закладу вищої освіти (ЗВО). Саме під час навчання у ЗВО відбувається первинне «освоєння» професії, визначаються життєва та світоглядна позиції молодого людини, вивчаються способи міжособистісної взаємодії.

У зв'язку з цим розуміння суті комунікативного потенціалу студента з інвалідністю, його структури, на основі чого можна здійснювати проектування розвитку особистості і формування його готовності до майбутньої професійної діяльності та вдосконалення міжособистісної взаємодії й спілкування, стало полем наукових розвідок у межах окресленого дослідження. Аналіз наявної ситуації зумовлює розроблення підходів щодо забезпечення додаткової підтримки студентів з інвалідністю в умовах студентського самоврядування ЗВО, що визначило вибір теми магістерського дослідження.

Мета дослідження: розробити теоретично обґрунтовану та експериментально перевірену технологію розвитку комунікативного потенціалу студентів з інвалідністю в умовах студентського самоврядування.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми розвитку комунікативного потенціалу студентів з інвалідністю та їхньої підтримки у ЗВО в загальній та спеціальній психолого-педагогічній літературі.
2. Розробити критерії та показники визначення рівнів сформованості комунікативного потенціалу в студентів з інвалідністю.
3. Вивчити стан сформованості комунікативного потенціалу в студентів з інвалідністю.
4. Розробити й експериментально перевірити елементи технології розвитку комунікативного потенціалу студентів з інвалідністю в умовах студентського самоврядування.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: ґрунтовний аналіз психолого-педагогічної літератури з теми дослідження; виокремлення діагностики на основі виділених компонентів та вивчення рівня сформованості комунікативного потенціалу в студентів з інвалідністю; виділення елементів технології розвитку комунікативного потенціалу здобувачів вищої освіти з інвалідністю в умовах студентського самоврядування; формування висновків щодо ефективності експериментального дослідження на основі якісного та кількісного аналізу його результатів.

Ключові слова: комунікативний потенціал, студентське самоврядування, студенти з інвалідністю, заклад вищої освіти.

Распоіна Альона Сергіївна

Науковий керівник:

Таран Оксана Петрівна,

кандидат психологічних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Проблема орієнтування в просторі й формування просторових уявлень і понять у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком

мовлення (ЗНМ) є однією з актуальних у галузі спеціальної психології й педагогіки, оскільки орієнтування в просторі лежить в основі пізнавальної діяльності дитини.

Специфічні особливості розвитку мовленнєвої сфери у дітей з ЗНМ зазвичай супроводжуються особливостями сформованості когнітивної сфери та зокрема, просторових уявлень. У дослідженнях Б. Ананьєва, І. Каплунович, Г. Люблінської, С. Попович, А. Семенович, К. Тичини, Т. Філічевої звертається увага на те, що володіння просторовими уявленнями визначає можливості дитини в когнітивній та мовленнєвій діяльності, а також є важливим чинником сенсорної інтеграції в процесі адаптації дитини до навколишньої дійсності. У зв'язку з цим формування просторових уявлень розглядається як пріоритетне завдання пізнавального розвитку дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Аналітичний огляд літератури з проблеми мовленнєвого і когнітивного розвитку дітей дошкільного віку з ЗНМ показав, що сформованість просторових уявлень у них вивчалась у межах досліджень: граматичної структури мовлення (Е. Афанасьєва, Л. Ковригіна, Н. Рудакова та ін.), готовності дітей з ПМР до навчання в школі (Т. Ахутіна, А. Лагутіна, Н. Новгородська та ін.), готовності до навчання математики (Л. Обухова, Л. Томме). Дослідники відзначають, що однотипність мовленнєвих і не мовленнєвих проявів у дітей із ЗНМ викликана несформованістю просторових уявлень.

Особливості формування просторових уявлень у дітей старшого дошкільного віку з нормотиповим розвитком нерозривно пов'язані з розвитком рухової сфери дитини як однієї з передумов й складової психічної діяльності. У старшому дошкільному віці діти вміють визначати положення предмета серед інших предметів, своє положення серед навколишніх предметів, пересуватися в заданому напрямку, тоді як діти із ЗНМ мають труднощі в орієнтації у просторі, через недостатню сформованість просторових уявлень, що може негативно впливати на розвиток їхнього мовлення (К. Кібальна, С. Попович). Отже, розроблення системи роботи з формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку з ЗНМ є досить актуальним.

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити особливості просторових уявлень у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення та запропонувати систему їх формування.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку.
2. Емпірично дослідити стан сформованості просторових уявлень у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.
3. Розробити та перевірити ефективність системи формування просторових уявлень у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення засобами рухливих ігор.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні – аналіз наукових психологічних, педагогічних та логопедичних джерел щодо проблеми формування просторових уявлень; емпіричні – визначення особливостей сформованості просторових уявлень у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ; математичні – обробка та інтерпретація результатів дослідження; формувальні – розробка системи формування просторових уявлень засобами рухливих ігор у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Ключові слова: просторові уявлення, діти старшого дошкільного віку, загальний недорозвиток мовлення, рухливі ігри.

Сивак Аліна Валеріївна

Науковий керівник:

Данілавічюте Еяна Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПИСЬМА ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Актуальність дослідження. Сучасні процеси інформатизації суспільства актуалізують зростання самодостатньої творчої особистості, у формуванні якої важлива роль належить мовленню. Мовлення є не лише об'єктом вивчення, а й інструментом навчально-виховного процесу. Водночас виражені порушення мовлення у молодших школярів є суттєвою перешкодою на шляху до набуття мовної та мовленнєвої компетенції. Часто причина недостатньої ефективності оволодіння мовленнєвими знаннями цієї категорією дітей полягає у труднощах опанування навичок писемного мовлення, опора на яке, забезпечує зростання ефективності опанування знань у контексті вивчення кожної з навчальних дисциплін, з одного боку (Т. Алтухова, Л. Бартенєва, Е. Данілавічюте, О. Гриненко, В. Ільяна, З. Пригода, Н. Чередніченко), а з другого, – впливає на якість функціонування природних механізмів становлення усного мовлення (B. Velichkovsky, E. Scheerer).

Візуальна матеріалізація мовлення шляхом використання графічних знаків, яку прийнято називати письмом, є складною психологічною діяльністю і спирається на певний рівень розвитку усного мовлення (З. Габашвілі, Г. Каше, І. Колповська, Р. Левіна, Л. Спірова та ін.), пізнавальної діяльності (Р. Белова-Давид, Г. Воронова, В. Ковшиков, Р. Тригер та ін.) та передбачає достатній рівень сформованості функціональної взаємодії різних аналізаторних систем, що беруть участь у процесі писемного відтворення одиниць мовлення (С. Ляпідевський, О. Токарева та ін.). Специфічність прояву різноманітних порушень усного мовлення, що є результатом різної базової патології, призводить до виникнення вторинних порушень, одним з найрозповсюдженіших серед яких є порушення письма.

Наявність науково-методичного забезпечення, яке дає змогу організувати навчання молодших школярів з порушеннями усного та своєрідністю сформованості писемного мовлення в школі, проте цей процес перебігає досить повільно і вимагає оптимізації. Практика навчання в початковій школі свідчить про те, що одним із шляхів підвищення ефективності опанування навичок письма може виступати моделювання навчального процесу нового типу за допомогою інформаційно-комунікативних технологій, що містить компоненти: інструктивний (типи і сполучення інструктажу, тренування, консультації і контролю), проблемний (організація діяльності на рівні алгоритмів), імітаційний (моделювання) та евристичний (сукупність тренування, гри, алгоритмізації) компоненти. Пошук системних зв'язків і закономірностей, як головна ознака автоматизованого навчання, дає змогу врахувати структуру видів діяльності, на формування яких необхідно спрямувати увагу. Відтак, збільшується вірогідність створення диференційованих «обхідних шляхів» навчання (з опорою на збережені ланки розвитку організму), важливих для урахування можливостей молодших школярів з особливостями психофізичного розвитку.

Сучасні дослідження доводять актуальність та ефективність навчання цієї категорії дітей за допомогою інформаційних технологій (Г. Воробйова, О. Гончарова, Л. Дітковська., А. Єкімова, О. Качуровська, Л. Коваль, Т. Крицкая, О. Кремер, О. Кукушкіна, Л. Лизунова, Б. Мороз, Н. Чертова, Л. Яговкіна та ін.), що створює прецедент для організації подальших пошуків саме у цьому напрямі.

Водночас огляд технічного забезпечення лінгвістичної підготовки в Україні та країнах пострадянського простору молодших школярів з порушеннями мовлення дає підстави дійти висновку, що без урахування специфічної структури цілісного порушення, який викликаний одним із базових мовленнєвих розладів (дислалія, дизартрія, алалія, ринологія та ін.), а також багаторівневої психологічної структури процесу письма, застосування інформаційно-комп'ютерних технологій залишається малоефективним, що актуалізує необхідність проведення дослідження на тему «Формування навичок письма у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення засобами інформаційно-комунікативних технологій» з позицій психолінгвістичного підходу, який розроблений науковою школою вітчизняних дослідників (Л. Андрусишиною, Л. Бартенєвою, Е. Данілавичюте, В. Ільяною, К. Коваль, Ю. Рібцун, Є. Соботович, В. Тищенко, Л. Трофименко) і дає змогу створити змістовий алгоритм, уникаючи вищезазначених недоліків.

Мета дослідження: теоретично розробити та експериментально перевірити методику формування навичок письма в дітей молодшого шкільного віку засобами інформаційно-комунікативних технологій.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз наукових джерел з питань використання інформаційно-комунікативних технологій в сучасному освітньому просторі щодо формування навичок письма.
2. Виявити стан сформованості навичок письма у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення.
3. Обґрунтувати і розробити методику формування навичок письма засобами інформаційно-комунікативних технологій у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення.
4. Експериментально перевірити ефективність методики формування навичок письма засобами інформаційно-комунікативних технологій у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз і синтез зарубіжного й вітчизняного досвіду для обґрунтування особливостей формування навичок письма у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення; емпіричне дослідження стану сформованості навичок письма у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення; формувальний експеримент з метою перевірки ефективності розробленої методики формування навичок письма засобами інформаційно-комунікативних технологій у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення.

Ключові слова: писемне мовлення, навички письма, психолінгвістичний підхід, базові мовленнєві порушення, інформаційно-комунікативні технології.

Солодовник Аліна Михайлівна

Науковий керівник:

Мартинчук Олена Валеріївна,
доктор педагогічних наук, доцент

ПРОФЕСІЙНА ВЗАЄМОДІЯ ФАХІВЦІВ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Реформування дошкільної освіти в Україні актуалізує потребу у створенні інклюзивного освітнього середовища, сприятливого для розвитку, навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами, соціальної адаптації та

підготовки до отримання наступного рівня освіти. Однією з умов забезпечення якості інклюзивного навчання є ефективна професійна взаємодія фахівців психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.

Основні положення «Про команду психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої та дошкільної освіти» окреслені в наказі № 609 від 8 червня 2018 р., де зазначено основні принципи, завдання та функції, а також порядок організації діяльності психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами - це динамічний процес, цілісна діяльність усіх учасників команди, що передбачає повну її взаємодію та співпрацю між собою задля спільної мети. На сучасному етапі розвитку спеціальної та інклюзивної освіти в Україні зростає роль досліджень, спрямованих на пошук ефективних шляхів організації і проведення навчально-виховної та корекційно-розвивальної роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби, в загальноосвітньому просторі (В. Бондар, Е. Данілявічюте, В. Засенко, А. Колупаєва, С. Литовченко, С. Миронova, Ю. Найда, Т. Сак, Н. Софій, В. Синьов, В. Тищенко та ін.).

Однак, наразі ще актуальним залишається питання організації роботи психолого-педагогічної команди супроводу в закладах дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості взаємодії фахівців психолого-педагогічного супроводу.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження.
2. Розробити та апробувати методику дослідження професійної взаємодії фахівців психолого-педагогічного супроводу дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення.
3. Визначити особливості професійної взаємодії та принципи роботи команди супроводу дитини в умовах інклюзивної освіти.
4. Розробити методичні рекомендації для фахівців команди психолого-педагогічного супроводу, які працюють з дітьми з порушенням мовлення у закладах дошкільної освіти.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз психолого-педагогічних джерел з проблеми дослідження з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя психолого-педагогічного супроводу дитини; експериментальне дослідження професійної взаємодії фахівців команди супроводу дитини в інклюзивному освітньому середовищі; визначення змісту та особливостей взаємодії фахівців команди супроводу в інклюзивних закладах дошкільної освіти; надання рекомендацій для фахівців команди психолого-педагогічного супроводу щодо налагодження ефективної професійної взаємодії у процесі забезпечення особливих освітніх потреб дітей дошкільного віку.

Ключові слова: особливі освітні потреби, порушення мовлення, команда психолого-педагогічного супроводу дитини, професійна взаємодія.

Харченко Лоліта Валеріївна

Науковий керівник:

Таран Оксана Петрівна,

кандидат психологічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ САМООЦІНКИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Перші роки навчання в школі є достатньо значним та складним періодом у розвитку дітей, що зумовлено зміною провідної діяльності та формуванням нової соціальної ролі «Я-учень». Однак діти з особливими освітніми потребами, зокрема із порушеннями мовлення, зазвичай, мають труднощі щодо адаптації до нового освітнього середовища, що може впливати на їхню самооцінку, тобто порушення мовлення можуть обмежувати взаємодії дітей в соціальному і освітньому середовищі, що може негативно впливати на формування їхньої особистості.

У вітчизняній спеціальній педагогіці і психології проведено велику кількість досліджень, присвячених питанням розвитку дітей з порушеннями мовлення, у яких розглядаються особливості їхньої пізнавальної сфери, специфіка різних видів діяльності, аспекти мовленнєвого розвитку.

Менша увага приділялася вивченню психологічних особливостей особистості дітей з порушеннями мовлення, водночас на практиці педагоги стикаються з проблемами неадекватної поведінки, порушеннями спілкування і діяльності. Чинники цих порушень полягають у відхиленні особистісного розвитку дітей з мовленнєвою патологією. Знання механізмів розвитку особистості дітей з мовленнєвими порушеннями необхідне для підвищення ефективності корекційної роботи.

Великий внесок у вивчення особистості дітей з порушеннями внесли такі вчені як: Н. Бабич, Г. Джиоєва, К. Луцько, О. Мартинчук, Т. Скрипник, О. Таран, В. Тищенко та інші.

Дослідженням самооцінки дітей з порушеннями мовлення займалися: Л. Волкова, Л. Гончарук, Л. Зайцева, О. Орлова, О. Слинько, О. Усанова та інші. Вченими висловлювалася думка про те, що мовленнєві порушення негативно позначаються на розвитку особистості дитини, у тому числі, і на формування самооцінки і самосвідомості.

Самооцінка, що є ядром особистості, охоплює усвідомлення та оцінку своїх сил і можливостей, здатність поставитися до себе критично. Від того, як людина сприймає і оцінює саму себе, залежить характер її взаємодії з іншими людьми, ефективність її діяльності.

Аналіз суттєвих досліджень показує, що значною умовою розвитку особистості виступає самооцінка, яка, в свою чергу, впливає на діяльність людини і на її взаємостосунки з іншими людьми. Оскільки самооцінка визначає успішність соціальної інтеграції осіб з порушеннями розвитку, то її вивчення щодо цієї категорії людей має особливе значення.

При вивченні проблеми формування і розвитку особистості дітей з порушеннями мовлення найбільш важливими стає питання, пов'язані з самооцінкою і негативними емоційними переживаннями щодо наявного мовленнєвого порушення.

У нашій роботі ми вбачаємо за необхідне дослідити особливості формування самооцінки у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення, оскільки дослідження цієї проблематики стосовно цієї категорії дітей є недостатніми. Важливо також враховувати той аспект, що порушення розвитку мовлення може ускладнювати формування адекватної самооцінки, зокрема, через стійкий страх мовленнєвої діяльності та відчуття відмінності від інших, а також може виникати порушення оцінювання результатів власної діяльності (недооцінка або переоцінка).

Мета дослідження: теоретичне та емпіричне дослідження особливостей формування самооцінки у дітей молодшого шкільного віку та визначення шляхів її оптимізації в умовах освітнього середовища.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз феномену самооцінки.
2. Визначити стан сформованості самооцінки у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення.
3. Розробити методiku формування адекватної самооцінки у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення в умовах освітнього середовища.

4. Визначити ефективність методики формування самооцінки у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення в умовах освітнього середовища.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні – аналіз психолого-педагогічних наукових джерел з проблеми сутності та формування самооцінки дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення; емпіричні – діагностика особливостей сформованості самооцінки дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення; статистично-математичні – кількісна та якісна обробка особливостей та стану сформованості самооцінки у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення, визначення ефективності запропонованої методики формування адекватної самооцінки дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення в умовах освітнього середовища.

Ключові слова: самооцінка, порушення мовлення, особистість, самосвідомість, спілкування.

Чечель Олександра Сергіївна

Науковий керівник:

Федоренко Оксана Филімонівна,
кандидат педагогічних наук

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Актуальність дослідження. Останніми роками у масових закладах дошкільної освіти збільшилась кількість дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі й з порушеннями мовлення. Педагоги таких закладів переконуються, що традиційні підходи до організації освітнього процесу дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних умовах є недостатньо ефективними, а тому потребують переосмислення. Нині в Україні розроблений достатній комплекс нормативно-правового забезпечення, який визначає основні засади здійснення освітньої діяльності в умовах інклюзивного навчання, місце та ролі педагогічних працівників. Першочергово йдеться про психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами. Це комплексна система заходів, що спрямовані на організацію освітнього процесу та розвиток особи з особливими освітніми потребами шляхом розвитку особистості, її пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери та мовлення тощо.

Проблема емоційного розвитку досліджувалася багатьма психологами та педагогами (Л. Виготський, Л. Зінківський, О. Запорожець, В. Кудрявцев, Л. Неверович, Л. Стрелкова та ін). На важливості розвитку емоційної сфери, зокрема на вихованні почуттів з перших років життя дитини, наголошували М. Аскаріна, К. Бібанова, Н. Денісова, М. Фігурін та інші. Для розв'язання емоційних і психологічних питань необхідна, на думку багатьох дослідників (І. Андрєєва, Х. Вайсбах, У. Дакс, В. Зарицька, Є. Носенко, Н. Коврига, А. Чеботар, Є. Яковлева та ін.), цілеспрямована діяльність з розвитку емоційної сфери особистості, тієї здатності, що у сучасних дослідженнях називається емоційним інтелектом. Останніми роками все частіше науковці зауважують про емоційну компетентність як здатність усвідомлювати свої емоції і емоції іншої людини, здатність керувати своїми емоціями та емоціями інших людей і на цій основі будувати взаємодію з оточуючими. Означене набуває актуальності в умовах інклюзивного освітнього середовища. Позаяк розвиток емоцій і здатності розуміти почуття інших дозволяють дитині адекватно оцінювати взаємовідносини, орієнтуватися у змісті різних соціальних ситуацій. У зв'язку з цим в умовах інклюзивного навчання все більше уваги дослідників привертає проблема взаємозв'язку почуттів і розуму,

емоційного і раціонального, їх взаємодії і взаємовпливу (І. Андреева, Г. Березок, Д. Гоулман). Разом з тим, на сьогодні відсутні обґрунтовані дослідження з проблеми розвитку емоційної компетентності дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Аналіз літературних джерел дав змогу зробити висновок про актуальність розвитку емоційної компетентності для дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення в умовах інклюзивного навчання як у теоретичному, так і в прикладному аспектах.

Мета дослідження: педагогічно обґрунтувати та розробити методику розвитку емоційної компетентності дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз з питань розвитку емоційної компетентності дітей старшого дошкільного віку.
2. Визначити стан сформованості емоційної компетентності у дітей старшого дошкільного віку з нормотиповим розвитком та у дітей цього віку із ЗНМ в умовах інклюзивного освітнього середовища.
3. Розробити та перевірити методику розвитку емоційної компетентності дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження, проведення констатувального та формульовального експерименту, узагальнення результатів дослідження за допомогою методів кількісної (математично-статистичної) та якісної обробки результатів дослідження, визначення ефективності запропонованої формульовальної методики.

Ключові слова: емоційний розвиток, емоційна компетентність, загальний недорозвиток мовлення, інклюзивне навчання, старший дошкільний вік.

Шевченко Ксенія Дмитрівна

Науковий керівник:

Мартинчук Олена Валеріївна,
доктор педагогічних наук, доцент

ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТЕНТ ІНТЕРНЕТ-САЙТУ ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ-ЛОГОПЕДІВ

Актуальність дослідження. Життя в сучасному світі вимагає постійного розвитку. Не можна уявити сьогодення без пошуку, вивчення, розміщення інформації в Інтернеті. Українська спеціальна освіта теж стрімко набирає обертів у створенні нових наукових платформ у мережі.

На жаль, правильність, влучність, доцільність, адекватність інформації, яка є в інтернет-просторі, не дає чітких і дійсно достовірних відповідей на безліч питань, що виникають у фахівців та студентів, які цікавляться і розуміються на специфіці логопедичної роботи, тому, відповідно, є потреба у створенні професійних сайтів фахівцями у сфері спеціальної освіти. Враховуючи актуальність у ХХІ столітті пошуку інформації, не виходячи з приміщення та в зручний для кожного час, доцільним вбачається створення якісних логопедичних сайтів для вчителів-логопедів України.

У наукових джерелах висвітлено комунікаційні властивості веб-сайту (Ж. Бабенко, В. Бебик, Л. Калашнікова, А. Кисельової, О. Кравцова та ін.) та психолого-педагогічні проблеми використання сайтів у освітніх процесах єдиного інформаційного освітнього простору (Т. Яшина). Зокрема, розроблено типологію освітніх сайтів, виявлено й

обґрунтовано їх основні характеристики й оцінні критерії; з'ясовано, що освітні веб-сайти є потужним засобом підвищення професійної компетентності фахівців.

Аналіз вітчизняних логопедичних сайтів («Логопед і Я», «LogoClub», «Клуб професійних логопедів» та ін.) показав їх невідповідність критеріям оформлення та наповнення відповідно до визначених науковцями вимог до освітніх сайтів.

Отже, аналіз інформаційних та наукових джерел дає змогу дійти висновку, що однією з проблем для України є створення якісних освітніх інформаційних ресурсів, а також потреба у фахівцях-логопедах, які володіють технологіями створення педагогічного контенту та можуть забезпечити безперервне надання освітніх послуг через сайт. Відтак, означена проблематика та її недостатнє вивчення зумовили вибір теми магістерської роботи.

Мета дослідження: проаналізувати інформаційне наповнення фахових логопедичних сайтів та розробити технологію створення педагогічного контенту інтернет-сайту для вчителів-логопедів.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. На основі теоретико-методичного аналізу проблеми визначити та дослідити особливості створення педагогічного контенту сайту для вчителів-логопедів.
2. Провести анкетування та визначити очікування фахівців щодо інформаційного наповнення логопедичного сайту.
3. Розробити інтернет-сайт та здійснити його експертну оцінку основними стейкхолдерами.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні – аналіз наукових джерел, присвячених дослідженню професійних сайтів з метою структуризації інформації; аналіз оформлення та наповнення логопедичних сайтів; емпіричні – анкетування з метою визначення очікувань фахівців від педагогічного контенту сайту, розроблення педагогічного контенту інтернет-сайту для логопедів, метод експертної оцінки сайту.

Ключові слова: педагогічний контент, сайт, Інтернет, ресурси, вчитель-логопед.

Шегера Оксана Володимирівна

Науковий керівник:

Тичина Катерина Олександрівна,
кандидат психологічних наук

ФОРМУВАННЯ КІНЕТИЧНОГО АРТИКУЛЯЦІЙНОГО ПРАКСИСУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Сучасні дослідження науковців у галузі логопедії зазначають постійне збільшення кількості дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями, у тому числі, дітей із загальним недорозвитком мовлення. В означеній категорії дітей мовленнєва функція формується зі значним запізненням, порушено моторний розвиток, зокрема спостерігаються труднощі у виконанні цілеспрямованих дій органами артикуляції, що може свідчити про наявність артикуляційної диспраксії. У таких дітей наявна недостатність кінетичного артикуляційного праксису, що, у свою чергу, перешкоджає своєчасному формуванню правильних артикуляційних укладів.

Аналіз спеціальної літератури з проблеми порушення артикуляційної моторики (Н. Бабич, У. Донцова, І. Іванкевич, О. Мاستюкова, М. Савченко, А. Сиротюк, Є. Соботович, К. Тичина, Т. Філічева, Л. Фоміна, Є. Хомська) свідчить про наявність взаємозв'язку між станом мовлення й моторною сферою дитини.

На думку О. Архіпової, М. Кольцової, О. Косінової, Н. Крилової, О. Мاستюкової, Ю. Рібцун, Т. Ткаченко, Т. Філічевої та М. Фомічової, порушення артикуляційної моторики призводять до порушення звуковимови. Тому для здійснення ефективної корекційної роботи першочергово необхідно розвивати моторний компонент, зокрема, кінетичний артикуляційний праксис, що позитивно впливатиме на формування правильної звуковимови.

У логопедичній практиці існують традиційні методи формування кінетичного артикуляційного праксису, яким присвячені праці О. Архіпової, Б. Гріншпун, О. Косінової, Н. Кострикіної, М. Савченко, А. Сиротюк, З. Сушелицької, Т. Ткаченко, Ю. Рібцун та ін. Наразі виникає потреба в пошуку та залученні новітніх методик для подолання окресленого порушення. Відтак, розроблення нетрадиційної методики формування кінетичного артикуляційного праксису дозволить збагатити сучасну логопедичну теорію і практику.

Мета дослідження: розробити науково-обґрунтовану та експериментально перевірену методику формування кінетичного артикуляційного праксису у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення засобами гастроартикуляційної гімнастики.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Проаналізувати спеціальну наукову психолого-педагогічну літературу з проблем розвитку кінетичного артикуляційного праксису у дітей із ЗНМ.
2. Емпірично дослідити стан сформованості кінетичного артикуляційного праксису в дітей означеної категорії.
3. Розробити та експериментально перевірити методику формування кінетичного артикуляційного праксису в дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ засобами гастроартикуляційної гімнастики.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: ґрунтовний аналіз науково-методичної літератури з теми дослідження; вивчення стану сформованості рівня кінетичного артикуляційного праксису у дітей старшого дошкільного віку з нормотиповим розвитком та із загальним недорозвитком мовлення; кількісна та якісна обробка отриманих результатів дослідження; здійснення формувального експерименту за допомогою розроблення та апробації авторської методики формування кінетичного артикуляційного праксису; доведення ефективності формувального експерименту через обрахування статистичної значущості отриманих результатів дослідження; формування висновків на основі проведеного дослідження.

Ключові слова: кінетичний артикуляційний праксис, артикуляційна моторика, загальний недорозвиток мовлення, старший дошкільний вік, гастроартикуляційна гімнастика.